

VESTNIK

delavcev
na
področju
socialnega
dela

št. 5-6
letnik XII.
1973

Vsebina

	Stran
Tone Brejc - Franci Brinc	
Dialog ob začetku leta	3
Franci Brinc	
Varstvo družbe pred nevarnimi alkoholiki in možnosti za njihovo obravnavanje v delovno - zaščitnem zavodu	18
 POROČILA	
- Obravnavanje vedenjsko in osebnostno motene mladine ter mladoletnih prestopnikov v Franciji (nadaljevanje iz prejšnje številke Vestnika)	36
- Značilnosti mladinskega prestopništva v občini Ljubljana-Center	51
- Sodelovanje mladinskih sodnikov s stro- kovnjaki različnih področij	62
 IZ PRAKSE ZA PRAKSO	
- Redek primer izreka vzgojnega ukrepa mla- doletnici zaradi kaznivega dejanja zanemar- janja mladoletnika po členu 196/I kazen- skega zakonika (Analiza dela skrbstvenega organa)	70
 VESTI	
- Seminar za delo z osebnostno in vedenjsko moteno mladino	82
 GLOSA	
Ko pride bolezen	86
 IN MEMORIAM	
	89

Dialog ob začetku leta

SKEPTIK:

Čas po novem letu je in rad bi se, kot je to običaj, z upajočim srcem predal snovanju načrtov za to leto. A glej, vedno se mi v to vpleta nezadovoljna misel na mojo službo, pravzaprav na področje socialnega varstva, kjer služim svoj kruh že nekaj let. Vse prepočasi teče po mojem mnenju tu razvoj. Sprašujem se, ali bo podoba socialnega varstva in s tem njegov položaj vedno tako močno odvisna od malih in velikih republiških in občinskih politikov, ali pa bo končno le zavladalo pri njenem oblikovanju edino primerno merilo - usposobiti jo za zagotovitev dostojnih in varnih življenskih prilik vsem, ki jim sicer v družbi ni dano, da bi to dosegli sami ?

PRAGMATIK:

Praviš, skeptik, da ti se ob snovanju načrtov za delo v letu 1974 vpleta v misel nezadovoljstvo s tvojo službo na področju socialnega varstva, kjer si že nekaj let služiš svoj kruh ! Zaslužiš moje občudovanje in iskreno hvaležnost. Mislim, da si redka izjema, ki najde ob novoletnem nazdravljanju predvsem za osebno srečo, še košček razumevanja in skrbi za razvoj svoje službe. V današnjem skomercializiranem, zbirokratiziranem in individualističnem načinu življenja, ki pogosto zapostavlja duhovne vrednote, humanost, altruizem in vse tisto, kar dela človeško življenje lepo in dostojno, kar vzbuja pri človeku zaupanje v človeštvo in pogum za jutrišnji dan, so resnično redki posamezniki, ki ne gledajo družbe in njenih vrednot le preko svojih ozkih osebnih interesov. Človek umre, človeštvo ostane. Ostane tudi vse tisto, kar je posameznik storil ali doprinesel v korist drugih. V razvoju človeštva narava sama poskrbi za določeno ravnotežje. Ob dobrem se pojavlja zlo, saj le tako lahko ocenimo kaj je dobro, le smrt daje vrednost življenju. Le če poznamo revščino in bedo, vemo kaj je bogastvo in raskošje. Le, če smo doživeli nesrečo in obup, vemo kaj je sreča in življenska radost. V naravi človeka je, da si želi vedno več, vedno boljši in lepši jutrišnji dan. Verjeti je pesniku, ko pravi:

"Le v bodočnosti živimo,
a sedanost nas mori:
vse premine, vse zbežij;
drágo nam je, ko je mimo"

Puškin

Potemtakem je tudi tvoje nezadovoljstvo s stanjem socialnega varstva in skrb za njegov nadaljni razvoj čisto razumljiva in človeško sprejemljiva. Ko bi le taka skrb prevevala večino med nami !

Praviš, skeptik, da teče prepočasi razvoj na področju socialnega varstva. To počasnost vrednotiš seveda lahko le po svojem občutku, po svojem nekajletnem udejstvovanju v tej službi. Moram ti povedati, da je pravkar minulo 15 let, kar delam v socialni službi. Če se spomnim na leto 1959, ko sem nastopil delo na tem področju, me prevzame občutek olajšanja in hkrati občutek ponosa, da smo na slovenskem v pretekli dobi dosegli mnogo več, kot si je kdor koli tedaj lahko zamišljal. Pri tem ne gre pozabiti, da bomo Slovenci leta 1975 praznovali šele dvajsetletnico višje šole za socialne delavce in, da tudi sicer deset ali dvajset let v razvoju neke stroke ne pomeni mnogo, še posebno ne na področju družbenih znanosti, kjer minejo desetletja, da se teoretična misel prenese v življenjsko prakso.

Mislím, da smo socialni delavci lahko ponosni na prehojeno pot, ki ni bila lahka ter, da smo izpolnili vsa tista pričakovanja, ki so bila postavljena pred šolo za socialne delavce in s tem posredno tudi pred nas kot novi poklicni profil.

V svojem obnovoletnem razmišljanju mečeš senco na male in velike republiške in občinske politike od katerih da je močno odvisna podoba in položaj socialnega varstva ? Res je, politiki so tisti, ki oblikujejo podobo družbe in njeno usmeritev. V sodobnih družbah se kot politično sredstvo vplivanja na družbo še vedno uporablja predvsem pravo. Pravo je in mora biti vedno prežeto s politično idejnostjo, s političnim osmišljevanjem in usmerjanjem, saj je sredstvo politike. Pravna norma pa mora biti obogatena z družbeno resničnostjo, sicer ostane le deklarativna, gola zahteva brez svojega življenja in uresničitve, čeprav mora biti v pravu tudi nekaj idealov. Deklarativne norme in njihova predimenzioniranost vodijo k banalizaciji prava na račun slabe politike, ki gleda preveč naprej ali nazaj, a ne vidi svojega časa, možnosti in razmer

v katerih se oblikuje. Pravna norma, če je dobra, ne uresničuje svoje vsebine zato, ker jo je izdal določeni organ politične oblasti, temveč zato, ker je zajela vse momente družbenega življenja, ki jih pravna norma mora in more zajeti upoštevaje racionalne potrebe in možnosti tekoče in dolgoročne politike. Resničnosti ni mogoče posiljevati s pravnimi normami, toda z njimi lahko v precejšnji meri to resničnost spreminjamo in pospešujemo njene v določenem smislu naravne, spontane spremembe. To je znak, da je pravo le del zavestne politične akcije, ki je objektivno pogojena. Vsaka politika se skuša predstaviti v najlepši luči, svoje odločitve prikaže kot edino pravilne in globoko utemeljene. Vsaka politika je delno demagoška, politikiki so potrebne mistifikacije, pravo pa je ena izmed političnih mistifikacij. Pravo vedno temelji na določenih političnih vrednotah, če teh ni, ali če niso zadosti zgrajene ali definirane, se pravo ne bo moglo resneje in dosledneje razviti. Politika daje pravo okvir, če mu ga ne da, ali če ga stalno spreminja, tedaj tudi pravo kot sredstvo izgubi svojo učinkovitost^x.

V družbi vladajo torej zapleteni odnosi med hoteno in izraženo politiko, pravom kot sredstvom te politike in družbeno resničnostjo, na katero je mogoče le delno vplivati s pravom. Ta nasprotja med hotenji in možnostmi, čutimo tudi na našem delovnem področju.

Praviš, skeptik, da bi naj postalo edino primerno merilo za oblikovanje socialnega varstva usposobljenost za zagotovitev dostojnih in varnih življenjskih prilik vsem, ki jim sicer v družbi ni dano, da bi to dosegli sami? To je ideja, ki jo lahko pravo bolj ali manj podpre (socialna zakonodaja, odloki o družbeni denarni pomoči itd.), uresničevanje pa je odvisno od vsakokratnih resničnih družbenih možnosti. Ne dolgo tega, smo na primer razpravljali o zmanjševanju in odpravi socialnih razlik med ljudmi. Sestankov in besed je bilo dovolj. Bila so hotenja in prizadevanja, možnosti za učinkovito akcijo pa mnogo manjše. Ne da bi hotel zmanjšati pomen naših prizadevanj za zmanjševanje in odpravo socialne diferenciacije, menim, da je že sam pojem socialna diferenciacija dokaj nedoločen, še bolj pa so nedoločeni vzroki zanjo in je težko, če že ne nemogoče, nenadoma odkriti in premagati vse vzroke za njeno nastajanje. To je bilo potrjeno tudi

^xOpomba: Misli o pravu in politiki so zajete po člankih: Pihler: Pravo kot politično sredstvo, Pravniki, št. 4-6, let. 1971; Perenič: Socializem in pravo, Pravniki, št. 7-9, let. 1971

na sestanku s socialnimi delavci (gradivo s sestanka je objavljeno v Vestniku, št. 1-2/1972), ko je bilo le izjemoma govora tudi o preprečevanju socialnega razlikovanja, čeprav je bil sestanek temu namenjen in niso bile predlagane nove, specifične naloge, različne od dotedanjih, ki naj jih opravlja socialna služba v zvezi s preprečevanjem socialnega razlikovanja.

Kaj je merilo "dostojnih in varnih življenjskih prilik" ? Menim, da ni splošnega odgovora. Socialno varstvo je del družbene resničnosti. Družba s politiko in pravom daje okvir in sredstva socialnemu varstvu. Razvoj nekaj zadnjih let pa nam kaže, da je bilo ravno na področju nudenja materialnih pomoči občanom veliko storjenega in priznati je treba, da ravno po zaslugi "malih in velikih republiških in občinskih politikov". Denarne dajatve različnim kategorijam prebivalstva se v zadnjih letih hitro zvišujejo (vsaj njihovi nominalni zneski), ravno po zaslugi političnega ozračja, ki je močno ugodno za socialno varstvo predvsem po 3. seji ZKS o socialnem razlikovanju. Zato mislim, da prihaja do pomanjkljivosti na tem področju skrbi za ogrožene ljudi, pogosto le še zaradi tradicije (npr. miselnost, da zadoštuje socialna podpora, če človek ob njej živetari, toliko da ne umre !) in nedoraslosti posameznikov, ki jim je družba zaupala opravljanje nalog v socialnem varstvu, ne da bi se vsaj skušala zanimati za njihovo pripravljenost, da sledijo novim tokovom na področju socialne politike.

SKEPTIK:

Ali niso morda tudi "svetlejšje perspektive", ki jih vidijo delavci, ki se bavijo s socialnim varstvom v ustanavljanju samoupravnih skupnosti socialnega varstva, del političnega pristopa, k temu problemu, ki sicer lahko vzbuja upe malodušnežem, ki jih je že utrudila stalna kadrovska in denarna insuficienca, ne moremo pa ga že samega zase imeti za pot, ki bo pripeljala do takih sprememb v družbi, v katerih bo možen boljši in hitrejši razvoj socialne službe in socialnih dejavnosti nasploh ?

PRAGMATIK:

Mislim, skeptik, da imaš prav !

Prav gotovo je tudi ustanavljanje samoupravnih interesnih skupnosti na različnih področjih družbenega življenja del politike naše samoupravne družbe. Če je to del naše

družbene resničnosti, če je dozorela splošna zavest o nujnosti take poti za večji napredek na posameznih področjih, potem je in bo pravnikom lahko oblikovati ustrezne norme, ki bodo odražale resničnost in praktikom bo lahko doseči popolno skladje med politiko, pravom in resničnostjo v družbeni praksi. Danes ni časa za skepso na tem področju, temveč se je treba lotiti z vsemi močmi priprav za ta novi politični pristop tudi na področju socialnega varstva. Resnično menim, da nam ta pot obeta svetlejšje perspektive, kar nam lahko vzbuja upe v boljše prihodnost socialnega varstva. Sedaj ni čas za malodušje temveč sta potrebna elan in polna angažiranost nas vseh, da bomo tudi mi delavci v socialnem varstvu znali uporabiti možnosti, ki se nam odpirajo na novi poti naše samoupravne socialistične družbe.

Govoriš, skeptik, o malodušnežih, ki jih je že utrudila stalna kadrovska in denarna insuficienca socialnega varstva? Da, res je tudi taki so. Vendar ne smemo pozabiti, da bodo taki posamezniki ostali tudi kljub najboljšim kadrovskim in denarnim pogojem delovanja socialne službe. Njihovo malodušje je pogosto subjektivno pogojeno, je prej izraz osebne nemoči spoznati resničnost in se z njo na pravi način spoprijeti, kot pa objektivnih okoliščin. Po drugi strani pa menim, da za sedaj ni nobenih dokazov, saj jaz za njih ne vem, da bi kadrovska in finančno močna socialna služba dosegala večje in boljše uspehe pri svojem delu kot pa kadrovska in finančno insufficientna, če pri tem mislim na kaj več, kot na golo podeljevanje denarnih pomoči in nameščanje oseb v razne domove. Bistveno je namreč vprašanje, kaj je uspeh socialnega varstva? Mislim, da je to zelo podobno vprašanju, če veliko policije in sodišč in s tem veliko obsojencev bolj koristi ali škoduje ljudem. Iz kriminologije si sposojam rek: "Bolje je enemu preprečiti kaznivo dejanje, kot jih 40 obsoditi!" Poleg tega mislim, da bi se morali enkrat tudi na našem področju vprašati po stroških za delovanje socialne službe in po koristi ("cost - benefit", "input - output"), ki jo prinaša družbi, pri čemer, kot sem že omenil, nikakor ne gre le za razdeljevanje družbenih sredstev med "socialne podpirance", kakor ne gre pravosodju samo za obsojanje in zapiranje ljudi.

Zastavljam si vprašanje, ali bi bilo manj "socialnih problemov", manj nesrečnih in obupanih ljudi, manj vzgojno zanemarjenih in težavnih otrok, manj izven zakona rojenih otrok ali otrok iz razvezanih zakonov, manj kriminalitete, potepuštva, delomrzništva, prostitucije, alkoholizma, narkomanije, samomorov in duševnih

bolezni, če bi imeli na vsakih 10 ali 100 prebivalcev po enega socialnega delavca, ki bi imel neomejene vire za razdeljevanje denarnih pomoči? Menim, da se s tem resnično stanje med ljudmi ne bi prav nič izboljšalo. Preveč socialne kontrole po sodobnih spoznanjih, ljudem bolj škoduje kot koristi. Potemtakem je taka ali drugačna insuficienca kaj relativen pojem, podobno, kot velja za pri nas pogosto postavljen problem pomanjkljive organizacije in kadrovske zasedbe v davčnih službah. Ali pomanjkanje davčnih inšpektorjev koristi ali škoduje? Odgovor je zelo enostaven, odvisno je le od tega, na katero stran se postavimo, ali na stran države, ki pobira davke, ali na stran davkoplačevalcev, ki so uspeli prikriti svoje resnične dohodke.

Tudi za našo socialno službo torej velja, da lahko ocenjujemo njen resnični položaj v določenem okolju in kraju šele, ko spoznamo njene cilje, naloge, možnosti in vso družbeno resničnost, ki jo mora odsevati tudi socialna služba. Pavšalne ocene in vzdihovanja take ali drugačne vrste nam pri tem prav nič ne pomagajo.

Ponovno izražam zaupanje v svetlejšo perspektivo socialnega varstva in ustreznih služb z ustanavljanjem samoupravnih interesnih skupnosti. Pri tem pa menim, da je treba ostati trezen v pogledu naših pričakovanj, kajti sama oblika delovanja neke službe, ali celo samo sprememba naziva, ne more sama po sebi vplivati na boljše delo službe. Pri tem je še bolj pomembno, da se mi sami delavci na tem področju zavemo, da nam drugi le zelo malo lahko pomagajo pri izboljšanju naše službe. (Mislim na politiko in na pravo, ki je sredstvo te politike, saj najbrže ni nikogar, ki bi trdil, da smo imeli doslej slabo politiko in slabo zakonodajo?) Res je sicer, da družbeno vrednotenje kake discipline vedno tako ali drugače odseva v njej sami, ji daje pozitivne impulze ali pa jo zavira. Toda, pri tem imajo pomembno vlogo tudi nosilci discipline same, ki lahko marsikaj store, da je njihova stroka boljše ali slabše upoštevana, bolj ali manj spoštovana, bolj ali manj učinkovita, prej ali slej sprejeta kot nujni sestavni del danega družbenega življenja. Korda bi bil ravno ob pričakovanih spremembah čas, da nehamo iskati vzroke za različne insuficiene službe le v nerazumevanju družbe in se obrnemo k nam samim, da načnemo sami nekatera vprašanja v naši stroki in jih pripeljemo do bolj sprejemljivih in bolj perspektivnih rešitev.

SKEPTIK:

Nočem biti enostranski in krivdo za sedanji položaj socialne službe pripisovati samo izven nje delujočim silam. Zdi se mi, da je tudi v sami usmerjenosti pri njenem delu možno videti dobršno mero razlogov za sedanje razmere. Tako bi bilo verjetno že sedaj drugače, če bi služba znala in hotela vedno in popolnoma zastopati interese ljudi zaradi katerih je, in se ne podrejala drugim interesom. Obide me skrajno nezadovoljstvo, ko vedno znova ugotavljam, da imamo še službe, ki so jim bliže problemi občinske blagajne kot pa problemi ljudi, da se dogaja, da januarska upravičena prošnja za denarno pomoč počiva v predalu do kence leta (nekaj denarja se pač prihrani), da so ljudje kot P.Č., ki v svojem družbo neogrožujočem samouničevalnem življenju bedno propadajo, ker nobena občina noče biti pristojna, saj pač nimajo stalnega prebivališča, da služba manipulira z ljudmi, da že vnaprej dviguje roke, češ, zadeva ni rešljiva. Ali nam je po vsem tem mogoče upati, da nam bo uspelo doseči večjo profesionalno zavest in odgovornost? Kako?

PRAGMATIK:

Položaj neke službe hkrati določata dva faktorja, tako objektivna danost kot nosilci same službe. Toda ne smemo pozabiti, da je vsaka državna socialna služba (drugače je to pri prostovoljnih cerkvenih ali drugačnih asociacijah v zahodnem svetu) razpeta med državno socialno politiko z določenim organizacijskim, kadrovskim in finančnim okvirjem ter med lastno poklicno etiko. Tako gre vedno za določen kompromis med hotenjem v skladu s poklicno etiko o nudenju pomoči in danimi možnostmi, ki so vsaj kar se tiče denarnih dajatev ali materialne oskrbe rezultat dane družbene situacije. Tako gre v konkretnih razmerah naše socialne službe pogosto le za določeno pravičnost v razdeljevanju danih družbenih sredstev, gre za "organizirano družbeno aktivnost za odpravo in zmanjševanje neupravičenih socialnih razlik". Občinska socialna služba je upravna služba, ustanovljena je in deluje zaradi izpolnjevanja določenih političnih ciljev družbe. To že samo po sebi pomeni, da si služba sama ne določa niti cilja svojega delovanja niti virov in višine finančnih sredstev, ki jih je mogoče uporabiti za socialne namene. Vse to je dano od ustreznih političnih organov ožjih ali širših družbeno političnih skupnosti. To je treba razumeti tako, da praviloma ni služba odgovorna, če je njen proračun za socialne dajatve majhen. Za tako stanje odgovarjajo

politični organi, ki šele s svojim mnenjem lahko vplivajo na spremembo danih razmer. Socialna služba (oziroma njen vodja) pa nosi seveda polno odgovornost če ni sposobna ovrednotiti potreb ljudi po uslugah socialne službe in teh potreb prikazati ustreznim organom, ki odločajo tako o organizaciji kot o finančnih sredstvih za namene socialnega varstva. Naša kritika je tako pogosto usmerjena na napačne ljudi, kritiziramo socialno službo, ki je v danih pogojih storila vse, kljub temu pa je ostala kadrovsko šibka in razpolaga z majhnimi finančnimi sredstvi, na drugi strani pa ne opazimo služb, ki delujejo v relativno ugodnih pogojih, pa v svojem delu stagnirajo oziroma vsaj ne napredujejo v taki meri, kot bi ob večjem osebнем angažiranju lahko. Pri tem mislim predvsem na centre za socialno delo, kjer si pravo strokovno timsko delo le s težavo utira pot, kjer ostajajo pogosto pri tradiciji, brez vnašanja novih strokovnih elementov, ki bi bili plod lastnih spoznanj na posameznih področjih delovanja. Menim, da je bil doslej ta razvoj prepočasen, da bi bilo že doslej lahko storjenega mnogo več, če bi se bile službe bolj oddaljile od "problemov občinske blagajne" ter ob večjem napredovanju strokovnosti socialnega dela.

Ob vsem navedenem pa je treba poudariti, da ima socialna služba v okviru občinskih upravnih organov ali izven njih, široka zakonska pooblastila in veliko diskrecijsko oblast. Zeto se pogosto pojavlja problem spoštovanja garancij subjektov postopka. Z dolžnostmi delavcev v socialnem varstvu je nezdržljiva mentaliteta, ki s priori odklanja pravilo zakonitega dela. Zavestna kršitev zakonskih norm pa seveda pomeni že čisto samovoljo. Delovanje službe mora biti predvsem zakonito, pri tem pa je treba pač iskati in uporabljati takšne metode, ki ustrezajo novim pogojem dela. Ugotavljam, da je v delu naše službe še veliko nezakonnosti, kar bi moglo izvirati predvsem iz miselnosti delavcev, da varujejo interese družbe in, da so interesi posameznikov tem podrejeni. (Kot primer popolnega nerazumevanja situacije navajam tožbo v upravnem sporu, ki jo je poleg občine vložil še oddelek za družbene službe zoper republiko, ki je v skladu z zakonom izrekla za nično občinsko odločbo s katero je občina določila staršem, da morajo prispevati k oskrbnini za telesno prizadetega otroka, čeprav je ustrezní zakon določil, da plača stroške v celoti občina. Oddelek je v svoji tožbi zahteval, da morajo tudi starši plačevati del oskrbnine, ker občina ni dovolj bogata, da bi namesto njih plačevala vse z zakonom določene stroške.) Socialna služba odloča o pravicah in dolžnostih subjektov socialnega varstva, te odločitve pa pogosto globoko in močno posegajo v dru-

žinsko ali osebno integriteto ljudi. Zato mora biti vse njeno delo na ustrezni strokovni ravni. Trenutno pa je v Sloveniji 8 občin brez šolanega socialnega delavca ! Še nekaj se mi zdi pomembno poudariti. Socialna služba je skoraj edina, ki odloča o pravicah in obveznostih ljudi, pa teh odločitev ne sprejemajo pravniki, temveč praviloma drugi strokovni profili. Res je, da že na drugi stopnji o pritožbi vedno odločajo pravniki in, da je končno vse delo socialne službe povrženo sodni kontroli v upravnem sporu, tako, da so vedno dane široke možnosti za odpravo nezakonitosti. V večini evropskih dežel, tako na vzhodu kot na zahodu, pa že na prvi stopnji o posegih v družino odločajo sodišča ali posebne komisije, sestavljene tudi iz pravnikov, kar daje večjo garancijo za spoštovanje pravic udeležencev postopka.

Menim, da bo treba še veliko naporov in prizadevanj za doseg večje poklicne zavesti in odgovornosti delavcev v socialni službi. Potrebno bo doseči neposrednejše sodelovanje med delavci na področju teorije in prakse socialnega dela, kar je *conditio sine qua non* za boljše delo obeh. Vspostaviti bo treba tako razmerje med teorijo in prakso, v katerem bo praksa kriterij teorije, ta pa usmerjevalec prakse. Na tem področju bo morala še več kot doslej storiti predvsem šola, ki usposablja socialne delavce, pomaga pa lahko tudi strokovno združenje socialnih delavcev.

SKEPTIK:

Tudi po svoji organizaciji je socialna služba prej okostenela kot prilagajoča se spremembam v družbi. Služba je zaprta v občinske meje, horizontalnega povezovanja in izmenjave izkušenj je malo, pa še to je običajno bolj formalno kot stvarno, strokovne naloge se rešujejo razdrobljeno in zato neenotno, včasih tudi slabo. S stališča logičnega in smotrnega delovanja je naprimer paradoksalen primer petih ljubljanskih centrov za socialno delo. Ali bomo res morali vedno čakati, da se pri organizaciji socialnega dela osebni interesi približajo poklicnim spoznanjem in da dosežejo slednji popolno prednost, ali pa bomo dopuščali, da slabo utemeljena osebna predstava o socialnem delu vpliva na organizacijo službe ?

PRAGMATIK:

Mislím, da je res, da je socialna služba pogosto še preveč zaprta v občinske meje in, da je okostenela. Menim pa, da je to bolj ugotovitev, kot pa očitek. Socialna služba je del državne uprave, ki ji določajo naloge, organizacijo in sredstva predstavníški organi. Državna uprava je doživljala pri nas doslej le malo sprememb, vsaj ne temeljitejših. Vsaka uprava pa je polna tradicije, delavci so nagnjeni k rutinerstvu in se zato vsaka uprava le zelo malo in še to dokaj počasi spreminja. Zgled nam je lahko ustanavljanje centrov za socialno delo. Pred nekaj več kot desetimi leti so ob ustanavljanju skoraj vsi sprejeli (in do današnjih dni ohranili) tradicionalni način upravnega postopanja (uradni zaznamki, vabljenje strank na pisanih obrazcih, grožnje s prisilnimi privodi, izdajanje upravnih odločb, večja ali manjša uporaba prisile pri izvrševanju odločitev itd.). Z navajanjem primera nikakor ne mislim podati o takem delu vrednostne sodbe, rad bi le pokazal, da tudi tedaj, ko so dane možnosti za spremembe in inovacije, se jih ljudje neradi poslužujemo, saj bi zahtevalo od nas dokaj napora, če bi hoteli spremeniti način mišljenja in dela. Človek si želi določeno varnost, gotovost, trdnost, to pa daje leta in desetletja ponavljan postopek. V življenju običajno pravimo temu praksa, rutina, v slabem pomenu pa tudi birokratizem. Socialna služba ni nič manj imuna do navedenih pojavov kot ostale upravne službe. Kot rečeno, na tem področju manj lahko pričakujemo od občinske socialne službe v okviru upravnih organov, ker se sama od sebe ne more kaj dosti več prilagajati spremembam v družbi (tu izključujem strokovnost dela). Lahko pa rečemo, da so centri za socialno delo kot samostojna strokovna služba izven upravnih organov pokazali doslej premalo iniciative, da bi se odrekli klasičnim metodam upravnega postopanja. Mislim pri tem predvsem na tiste dejavnosti, ki niso vezane na pravno določene postopke, teh pa je pretežna večina. Menim, da je bilo na tem področju doslej premalo storjenega, pogosto tudi zaradi premajhnega povezovanja med samimi službami, pa tudi zaradi pomanjkanja raziskovalnega dela in večje povezanosti med prakso in teorijo socialnega dela. S stanjem nikakor ne moremo biti zadovoljni. Po drugi strani, pa ne smemo pozabiti, da so bila prizadevanja v obdobju od leta 1960 do 1965 usmerjena predvsem na ustanavljanje centrov za socialno delo (imeli smo jih 15), da so bili zato naporí usmerjeni predvsem navzven, v organizacijo in kadrovske utrditev službe, manj pa se je posvečalo pozornosti sami kvaliteti dela. Leto 1965 pa je prineslo s svojo ekonomsko

reformo

močan udarec prav socialni službi (ukinjanje centrov za socialno delo, zmanjševanje kadrov v občinskih socialnih službah) in ponekod si služba še do danes ni opomogla od tega udarca. Tudi danes je večina prizadevanj v zvezi s socialno službo usmerjena predvsem na njeno kvantitativno jačanje, saj že nekaj let stagnira število delavcev v občinski socialni službi, čeprav se vedno nove pristojnosti prenašajo na socialno službo. V takem ozračju borbe za lastni obstanek je razumljivo, da ostaja kaj malo prostora in časa za skrb za strokovni dvig službe, za njeno kvaliteto, za povezovanje med službami in izmenjavo strokovnih izkušenj. Nekateri dosedanji poskusi določitve ustreznih kriterijev za dopustno obremenitev socialnih delavcev z določenimi zadevami, ki jih morajo reševati po obstoječi zakonodaji, niso prinesli zaželenega učinka. Tako še vedno le govorimo o veliki obremenjenosti delavcev v socialni službi, nimamo pa za to še izdelanih splošno sprejetih meril.

Ob vsem tem, pa zadene za sedanje nezadovoljivo stanje v socialni službi, tako glede njene organizacije kot strokovnosti, del odgovornosti tudi republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, ki v vsem preteklem času ni dovolj izkoristil niti tistih skromnih možnosti, ki so mu dane v okviru izvajanja strokovnega nadzorstva in pomoči občinski socialni službi. Pa tudi sam sekretariat se že vsa leta bori s kadrovskimi težavami. Piše različne informacije in poročila za predstavniške organe, s katerimi poskuša te prepričati o nujnosti določenih socialno političnih ukrepov, ki so že sami po sebi del splošne družbene politike in bi kot taki morali biti prisotni v zavesti vsakega našega politika (odbornika, poslanca itd.). Tako prihajamo na obeh ravneh, tako na občinski kot republiški ravni, pogosto v situacijo, da upravni organi silijo predstavniške (politične) organe v določene rešitve, čeprav bi morala biti obrnjena situacija. Predstavniški organi bi sami morali iskati potrebne politične rešitve (odborniki in poslanci živijo med ljudmi in poznajo njihove probleme, zato si prizadevajo za njihovo najboljše reševanje), kako z ustreznimi sredstvi prisiliti upravo, da bo izvajala politične odločitve. Menim, da bo situacija na tem področju nekoliko spremenjena, ko bodo ustanovljene samoupravne interesne skupnosti za področje socialnega varstva in bo lahko prišla še bolj do izraza neposredna demokracija.

Glede obstoja in delovanja petih ljubljanskih centrov za socialno delo, ki segajo s svojimi pristojnostmi le do občinskih meja, se strinjam, da bi s stališča logike in smotrnosti delovanja težko

opravičili tako stanje. V Ljubljani je že sedaj integriranih večina komunalnih in drugih javnih služb. Mislím, da bo v prihodnosti prišlo do določene integracije v mestnem okviru tudi na področju socialne službe (zdi se mi, da bo taka možnost ob ustanavljanju samoupravnih interesnih skupnosti in njihovih služb za izvajanje socialnega varstva). S tem pa ni nujno, da se hkrati služba oddalji od svojih uporabnikov, saj bo lahko še naprej ostal del službe v sedanjih prostorih v katerih delujejo centri, kjer bodo lahko ljudje dobili ustrezno pomoč. Združiti pa bo možno nekatere strokovne dejavnosti in doseči enotno vodstvo tako organizirane službe. (Mimogrede velja omeniti, da ima izmed ljubljanskih centrov za socialno delo svoj sedež le eden vsaj relativno idealno lociran, vsi drugi pa so bolj ali manj "od rok" tako samim Ljubljančanom, še bolj pa seveda prebivalcem iz okolice, za katere je najbolj zanimiv trgovski in poslovni center Ljubljane. Sedeži centrov za socialno delo štirih "perifernih" ljubljanskih občin so oddaljeni od središča mesta največ po 3 km, kar pomeni nekaj minut daljše vožnje z avtobusom mestnega prometa ali s svojim prevoznim sredstvom. Za aktivno prebivalstvo, ki predstavlja večino "klientele" socialnih služb, je pot v središče mesta vsakdanja zadeva in bolj "priročna" kot pa iskanje sedeža centra po raznih stranskih ulicah.) Čeprav so v povezovanju strokovnega dela ljubljanskih centrov za socialno delo že napravljene določeni koraki, ti še niso rezultat poglobljenih strokovnih proučevanj in so še zdaleč od tega, da bi bile s tem izkoriščene že vse sedanje možnosti.

SKEPTIK:

Značilni so tudi odnosi med sekretaristom in operativno službo: ko čakam tri, štiri mesece na odgovor občine na zaprosilo o zadevi, ki kliče po nujni rešitvi, ko moram urgirati, da izvedem nekaj od česar ima občina neposredno materialno korist, ko kljub sodbi vrhovnega sodišča občina še naprej ravna po svoje, me prevzema občutek, da sem odveč, odtujen od službe. In ko pride preveč redka prilika, da stopim v osebni kontakt z nekom iz "baze", me vedno prevzema občutek, da me sprejema kot zastopnika institucije, ki pač je in se ukvarja z nekimi visokimi papirnatimi posli, prave koristi pa za operativno službo nima, saj ne daje tiste pomoči, ki bi jo lahko. Rad bi se tega občutke otresel, rad bi, da bi bilo drugače, da bi v dobrem soglasju in povezanosti potiskali voz socialnega varstva naprej. Kako ?

PRAGMATIK:

Trdno sem prepričan, da je mogoče doseči večjo uspešnost dela tako sekretariata kot občinske socialne službe le z boljšo medsebojno povezavo. Republiški sekretariat bi moral svoje delovanje bolj usmeriti na občinsko socialno službo, moral bi spremljati razvoj, uspehe in neuspehe na posameznih delovnih področjih, spoznavati probleme, ki se pojavljajo pri delu službe in ji svetovati ustrezne metode dela in skrbeti za poenotenje postopkov, ki jih uporabljajo delavci v socialni službi pri reševanju konkretnih zadev. Dejstvo je, da imamo delavci sekretariata premalo stikov s terenom, da premalo poznamo s kakšnimi problemi se ukvarja posamezna služba, zato so tudi naše informacije in poročila prej odraz naših predstav in hotenj, kot pa prikaz resničnosti in dogajanja na terenu. Taka naša odtujenost od terena povzroča tudi določeno pasivnost in ustvarja občutek nepotrebnosti, odvečnosti.

Toda ne gre samo za enostransko odtujenost sekretariata od terena in operativne službe. Kaj pa druga stran? Ugotovitev, da je treba čakati nekaj mesecev na odgovor občinske socialne službe, da so potrebne urgence, da se dobi odgovor od katerega bo imela občina neposredno materialno korist je resnična. Vsakdanjost je že, da občine ne odgovarjajo na zaprosila sekretariata. Danes je že skoraj nemogoče dobiti odgovore od vseh 60 občin v določeni zadevi! Potem je razumljivo, da tudi delavci sekretariata včasih reagiramo čisto po človeško, da nam postane vseeno kakšna bo določena informacija za predstavniške organe, ko že vnaprej vemo, da ne bomo dobili popolnih podatkov iz terena. Tako se ustvarja začarani krog, iz katerega smo se doslej že nekajkrat poskušali izviti, vendar očitno brez pravega uspeha. Občinska socialna služba tudi po veljavni zakonodaji nima danes večje vertikalne odgovornosti do sekretariata, prav majhno pa ima celo horizontalno odgovornost do občinske skupščine ali njenih politično-izvršilnih organov. Zato živi takorekoč samostojno življenje! V to samostojnost občasno poseže le kakšna "sitna" stranka, ki se pritoži na drugostopni organ ali se obrne na "maršalat" ali drug pritožbeni organ.

Nadalje omenjaš, skeptik, sodbe vrhovnega sodišča v določenih zadevah nezakonitega ravnanja občinske socialne službe. Res je, sekretariat je na nekaj takih sodnih odločitvah opozoril socialno službo in ji priporočil, naj se v prihodnje ravna v skladu z mnenjem vrhovnega sodišča. Vendar pravega spoštovanja do sodb ni bilo.

Še vedno odloča služba po "stari navadi" in ima na razna opozorila že kar pripravljen odgovor, da pozna sodbo vrhovnega sodišča, vendar da je prepričana v svoj prav. Res je, da je sodba vrhovnega sodišča "zakon" le v konkretni zadevi (drugače je v anglosaksonskem pravu, kjer temelji vse pravo le na izrekih sodb v konkretnih zadevah) in so organi, ki odločajo o zadevah še naprej neodvisni in samostojni pri odločanju in lahko po svoje razlagajo zakone. Toda v pravno urejeni državi imajo povsod po svetu sodbe vrhovnih sodišč svojo moč, ki temelji na prepričanju o pravilnosti odločitev in na spoštovanju mnenja višjih organov. V zadnjih letih pa je opazen velik napredek pri delovanju socialne službe, da namesto upravnega odločanja vse pogosteje uporablja sporazumevanje in dogovarjanje. V odnosu do ljudi skuša vse bolj uporabljati metode prepričevanja in vse manj metode prisiljevanja z upravnimi odločbami. Tako je prav in v tej smeri je treba le še bolj razvijati prakso našega dela. Možnosti so še velike na tem področju in naša perspektiva mora biti da iz delovanja socialne službe izrinemo metode prisiljevanja in vsakršne uporabe državne prisile, sele tedaj bo tudi socialno varstvo postalo področje čiste družbene samouprave brez vmešavanja države, kakor so to postala že nekatera druga področja javnih služb (solstvo, zdravstvo, kultura, znanost itd.).

Da skeptik, prav imaš ! Z več sodelovanja in povezanosti med sekretariatom in občinsko socialno službo, bi bilo mogoče mnogo hitreje in z manj spodrseljaji potiskati naš voz socialnega varstva naprej. Možnosti so skoraj neomejene. Korigist bo imele celotna družba. Predvsem pa bomo mi sami bolj zadovoljni z našim delom. To pa tudi mnogo pomeni. Občutek, da delaš dobro in prav, da premaguješ težave, občutek, da opravljaš koristno delo, navdaja človeka z zadovoljstvom, težave se zdijo s tem manjše, človeka pa navdaja samozavest in veselje do dela. To vse pa šele daje vrednost tudi našemu življenju.

SKEPTIK:

Kako se torej znebiti moje skepse in upati še dalje, da bodo lepši časi za socialno službo le prišli ?

PRAGMATIK;

Mislím, da kljub različnim težavam in pomanjkljivostim s katerimi se bojujemo še danes pri našem delu, ni razlogov za skepso.

Prepričan sem, da bova oba, ti skeptik in jaz, lahko zadovoljna ob koncu leta 1974 z novimi dosežki in uspehi na področju socialnega varstva. Ti, ker si s svojim skepticizmom izzval bolj kritičen odnos do našega dela in nam tako pomagal pri snovanju načrtov za prihodnost, in jaz, ki sem zaupal našim politikom in nam praktičnim delavcem na področju socialnega varstva, da bomo znali v prihodnje še bolj razvijati in uresničevati napredna načela skrbi za ljudi, s tem pa prispevati, da bo naša družba kot celota še hitreje uresničevala načela naše socialistične socialne politike.

Prehojena pot in doseženi uspehi nam morajo biti vzpodbuda za nadaljna prizadevanja pri delu, spoznane pomanjkljivosti pa kažipot za nova razmišljanja in iskanje boljših in učinkovitejših rešitev. Pesimizem, skepsa in zapiranje oči pred dosedanji napakami in pomanjkljivostmi nam prej škodujejo kot pa koristijo. Kritičnost pa je seveda potrebna, vendar ta ne pomeni zanikanja doseženih uspehov, temveč je znak naše zrelosti in pripravljenosti, da stvari hitreje spreminjamo z našo lastno aktivnostjo. Optimizem in zaupanje v lastne sposobnosti nam morajo dajati polet za nova snovanja in nove uspehe.

Naj nam vsem, ki delamo z ljudmi, zapišem v premislek in spomin:

"... brez ljubezni se lahko ukvarjate s stvarmi, brez ljubezni lahko podirate drevje, delate opeko, kujete železo. Toda brez ljubezni se ne morete ukvarjati z ljudmi, kakor se brez previdnosti ne morete ukvarjati s čebelami. Če s čebelami nemarno postopate, boste poškodovali njih in sebe. Enako je z ljudmi". (Tolstoj)

"Nikdar se ne približaj človeku v misli, da je v njem več slabega kot dobrega - misli, da v njem prevladuje dobro - in res bo tako". (Gorki)

(Rokopis zaključen 17.1.1974)

Spraševal: Tone Brejc
Odgovarjal: Franci Brinc

Varstvo družbe pred nevarnimi alkoholiki in možnosti za njihovo obravnavanje v delovno-zaščitnem zavodu

Franci Brinc

UVOD

Skupščina SR Slovenije je dne 5/7-1973 sprejela akcijski program boja proti alkoholizmu v SR Sloveniji. V poglavju o socialnem varstvu je v točki 4.3. zapisano naslednje: "Za varstvo tistih alkoholikov, ki so spričo neuspešnosti dosedanjega obravnavanja ali osebnostnega propada potrebni daljšega ali trajnega bivanja v zaščitnih pogojih, je treba ustanoviti delovno-zaščitni zavod kot posebni socialni zavod. Zavod bi bil republiška ustanova s kapaciteto 100-120 postelj. V letu 1974 je potrebno zagotoviti priprave za izgradnjo delovno-zaščitnega zavoda za alkoholike, in sicer tako, da bi z družbenim dogovorom med družbeno-političnimi in samoupravnimi interesnimi skupnostmi opredelili potrebnost in namen, pa tudi zagotovili sredstva za izgradnjo zavoda, ki naj bi se po možnosti pričel graditi že leta 1975"

Potemtakem se nam končno obeta izgradnja zavoda za alkoholike, ki ga socialne službe pogrešajo in zahtevajo že dolgo let. Ideja o zavodu, kamor bi družba (beri socialna služba) lahko spravila vse moteče in bolj ali manj nevarne alkoholike, je vsekakor sprejemljiva in naši naporji bodo morali biti usmerjeni v prihodnjih letih za njeno uresničitev. Ob tej ideji pa se postavljajo različna vprašanja in odgovori, na katera izmed njih bom skušal podati v tem razpravljanju. (x)

(x)

Glej članek istega avtorja: "Varstvo družbe pred nevarnimi alkoholiki in njihovo obravnavanje" v Vestniku delavcev na področju socialnega dela, št. 1-2/1973;

I. Poiskus utemeljitve potrebe po posebnem zavodu za alkoholike

Kot je znano, povzroči dolgoletna vdanost alkoholu funkcionalne, strukturalne in nazadnje organske prizadetosti centralnega živčevja. Z medicinskega stališča je sicer vprašanje, ali je mogoče tudi pri stalnejšem toksičnem vplivanju alkohola na možgane določiti stanja, ki bi jih zanesljiveje ocenjevali kot ireverzibilna (1). Z uporabo kontrastnih metod odkrijejo pri kroničnih alkoholikih v precejšnjem odstotku znake, ki govore za atrofijo možgan (dr. Hudolin). Vendar tudi takšne spremembe nimajo vselej prepričljive zveze z ireverzibilnostjo motečega vedenja alkoholika v družbenem pomenu. Vselej so možne delne ali popolne integracije alkoholika z okoljem, včasih tudi povsem nepričakovano. Izjemoma pa so tudi povezane z bolj sistematičnim vplivanjem na alkoholika. Zato je z medicinskega stališča ireverzibilnost alkoholizma sicer določeno dejstvo, vendar relativno.

Toda ob danih družbenih razmerah moramo upoštevati praktično ireverzibilnost motečega vedenja večjega dela alkoholikov v socialnem prostoru. Gre za socialno patološko opredeljivo kategorijo alkoholikov, na katero kažejo praktične izkušnje. Trdnih kriterijev za to skupino še nimamo, lahko bi jih dala le podrobnejša raziskava. Znano pa je, da pri določenih alkoholikih nastopa dejanska, sociološko določljiva ireverzibilnost, s katero moremo in moramo računati pri izdelavi družbenih ukrepov zoper alkoholizem. Ko nastopa pri alkoholiku zaradi motečega vedenja družbeno ugotovljiva ireverzibilnost vedenja, postajajo socialni ukrepi sploh odločujoči, medicinski pa se takrat umikajo v obvladovanje posledic, ki jih ima alkoholizem na telesno zdravje, in v svetovanje ter rehabilitacijo, to vse pa le v okviru organiziranega dela z alkoholiki v posebnem domu. Socialni in pravni ukrepi pa so pomembni tudi ob medicinskih ukrepih, saj so večkrat sploh pogoj za njihovo uspešnost.

V sedanji družbeni resničnosti postane torej del alkoholikov

1) Socialna patologija, Mladinska knjiga, Ljubljana 1969, poglavje Kobal-Bavcon: Alkoholizem, str. 77

skrajno socialne depriviran, zlasti še, ko nekoliko ostari in ko se vsemu temu pridružijo še različne bolezni (2).Število hudo motečih - ireverzibilnih alkoholikov ni natančno znano (3), pomenijo pa izredno težaven problem, tako za organe javne varnosti kot za socialno in zdravstveno službo, ki ne ve kam z njimi. Take osebe bi bilo potrebno namestiti v zavod in jih tako rešiti nadaljnega telesnega in duševnega propadanja.

- 2) O različnih boleznih alkoholikov glej obsežno literaturo v informaciji "Alkoholizem na slovenskem in njegovo preprečevanje", ki jo je pripravil republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, Ljubljana 1968, str. 22;
- 3) "Z našo študijo nikakor nismo mogli ugotoviti, koliko je v naših zaporih kronično alkoholno zasvojenih oseb"; Organizacija lokalnih zaporov in režim prestajanja kazni; raziskava inštituta za kriminologijo, Ljubljana 1965, cit. po povzetku v reviji za kriminalistiko in kriminologijo, št. 4/1969, str. 171;

Sekretariat za socialno varstvo LRS je ugotovil, da so imeli organi socialnega varstva leta 1959 opravka z 2221 alkoholiki. Anketa republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo je ugotovila, da so imeli leta 1967 organi socialnega varstva v obravnavi 4002 alkoholika (podatek za 52 občin).

Mašera je leta 1959 raziskoval alkoholizem v občini Ljubljana-Vič-Rudnik in ugotovil, da je socialna služba poznala le 12 % alkoholikov, ki so živeli v tej občini. Glej: Problemi alkoholizma v občini Ljubljana Vič-Rudnik, diplomska naloga na višji šoli za socialne delavce 9/2-1963.

Zavod za socialno delo Ljubljana Moste-Polje je imel evidentiranih 20 % (108) od skupnega števila 532 alkoholikov v tej občini. Glej: Problem alkoholikov in njihovih družin v občini Ljubljana Moste-Polje, Vestnik delavcev na področju socialnega dela št. 1-2/1973, str. 41.

Uprava javne varnosti v Ljubljani je v letu 1967 ugotovila(4), da živi v Ljubljani in najbližji okolici mesta okrog 50 oseb, ki jih ni mogoče šteti samo za storilce prekrškov, ampak tudi za socialno, zdravstveno in moralno težje deformirane osebe, ki nujno potrebujejo ustrezno družbeno pomoč. To so ljudje, ki so nezaposleni, niso izučeni za nobeno delo, nimajo delovnih navad, se vdajajo alkoholu, prostituciji, delajo prekrške in kazniva dejanja. Večina teh ljudi je brez stanovanj, ne zmorejo si urediti osnovnih življenjskih pogojev, so nedisciplinirani in vsakodnevno kršijo družbene norme, ko so v alkoholiziranem stanju. Po svojem zunanjem videzu so skrajno neurejeni, spijo večinoma na javnih krajih, po parkih, v vežah, na železniški postaji, po drvarnicah, na senikih itd. Med njimi so osebe, ki so bile po 30 - 95 krat kaznovane z zapornimi kaznimi zaradi prekrškov in večina med njimi prebije v zaporu vsaj polovico vsakega leta. V zaporu pa so te osebe večinoma disciplinirane in pod nadzorstvom v redu opravljajo naloženo delo, so vodljive, torej pravo nasprotje obnašanju na prostosti. (5)

Menimo, da je ob tem treba upoštevati dejstvo, da zapornik

- 4) Dopis Uprave javne varnosti Ljubljana, št. 30-22/47-1/68 z dne 15/1-1967, naslovljen na centre za socialno delo v Ljubljani.
- 5) Dr. Kobal je našel med preučevano skupino prekrškarjev - brezdelnežev in potepuhov - celo do 80 % oseb klinično problematičnih; 25 % moških in 30 % žensk, ki v življenju še niso imeli nobene zaposlitve in zelo nizek delež prekrškarjev, ki bi imeli neko stvarno perspektivo za socialno reintegracijo. Lastna pripravljenost, da bi spremenili svoje stanje je sicer majhna, vendar bi del opazovancev sprejel ponujeno pomoč.

Med opazovano skupino 79 prekrškarjev (49 moških in 30 žensk) je dr. Kobal našel zasvojenost po alkoholu pri 55 % moških in pri 23 % žensk. Delavci za notranje zadeve pa so ocenili alkoholizem pri 75 % moških in pri 66 % žensk.

dr. Kobal: Klinično proučevanje brezdelnežev in potepuhov, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št. 1-2/1967, str. 29 - 35.

vedno opravlja delo zaradi določenega pritiska oziroma situacije, v kateri se je znašel. Zaporški režim je prav gotovo za človekovo osebnost prisiljen in imperativen in ni primerljiv z nobenim drugim načinom življenja. Zato se tudi večina obsojencev po povratku na prostost kmalu povrne v prejšnji način življenja in v enake kršitve kot pred zaporem, le s to razliko, da vedno globlje osebno propadajo in da imajo vedno manj realnih možnosti za uspešno resocializacijo. Represivni ukrepi zadevajo le nepomemben del osebnosti kroničnih prekrškarjev, večji del problematike bi morala reševati zdravstvena in socialna služba. Zato so zapori, takšni, kakršni so danes, predvsem le detencijske ustanove, ki izločijo zapornike iz družbe za krajši čas, ne morejo pa trajno vplivati na zmanjšanje njihove družbene problematičnosti in nevarnosti. Kot takšni tudi nimajo posebnega preventivnega pomena. Vse to kar velja na splošno za prekrškarje, velja seveda v enaki, če ne še v večji meri tudi za tisti del zaporniške populacije, ki je zasvojen po alkoholu, pa to dejstvo sploh ni bilo ali ni bilo ustrezno upoštevano, pri izrekanju sankcije zavora za prekršek.

Prisilni ukrepi zoper alkoholike so v nekaterih primerih in okoliščinah primerni, vendar je stališče protialkoholne borbe, da ima prednost preventiva, da bi se protialkoholna borba že v začetku ne zreducirala na prisilno detencijo alkoholikov. Ker pa smo danes še brez celovite in organizirane družbene prevencije alkoholizma, kot tudi brez ustreznega števila zdravstvenih zavodov, ki bi obravnavali posamezne faze in oblike alkoholizma, je potrebno za socialno hudo moteče alkoholike čimprej ustanoviti poseben zavod za varstvo alkoholikov. Ustanovitev takega doma bo pomenila del organiziranega boja proti alkoholizmu na Slovenskem.

II. Populacija in značaj zavoda za alkoholike

1) Vrste alkoholikov glede na njihovo nevarnost

Pri nas se je v zadnjih nekaj letih izredno razširilo "prostovoljno" zdravljenje alkoholikov, vendar je to lahko uspešno le za osebe, ki še niso huje osebno spremenjene zaradi posledic alkoholizma in so še kritične do svoje alkoholne zasvojenosti.

Huje osebnostno spremenjeni, asocialni in depravirani alkoholi-
liki, ki še niso bili na zdravljenju ali pri katerih je bilo
zdravljenja brez uspeha, se povsod po svetu nameščajo v spe-
cializirane ustanove. Take ustanove skušajo angažirati alko-
holika v koristnem delu. Ustanove opravljajo predvsem zaščit-
no in v posameznih primerih celo azilsko funkcijo, ob tem pa
se ne odrekajo poskusom, da alkoholika reintegrirajo v okolje.

V celotni populaciji alkoholikov ločimo dve vrsti alkoholikov:

- a) tiste, ki storijo kazniva dejanja ali prekrške in se jim
zato lahko izreče varnostni ukrep obveznega zdravljenja,
torej represivni ukrep v kazenskem ali upravno kazenskem
postopku. Ti ukrepi se izrekajo post-delictum. Problema
zavodov in metod za obvezno zdravljenje "obsojenih" alko-
holikov tu ne obravnavamo, ker se to vprašanje rešuje na
področju izvrševanja kazenskih sankcij. (6)
- b) tiste, ki ne storijo kaznivih dejanj ali prekrškov pa so
kljub temu družbi nevarni, ker pomenijo potencialno druž-
beno nevarnost zaradi fizičnega in psihičnega propadanja.
Družba mora poskrbeti za take ljudi, treba jim je pomagati,
da bodo živeli človeka dostojno življenje, poskušati je
treba povrniti jih k socialno sprejemljivemu ponašanju
(rehabilitacija oziroma resocializacija). Ukrepi zoper to
skupino alkoholikov se uporabljajo ante-delictum in pome-
nijo pravzaprav napad na njihovo osebno svobodo, na njihov
samosvoj način življenja, na njihovo razpolaganje s svojim
telesnim in duševnim zdravjem in v končni meri z življenjem.
Ti ukrepi pomenijo omejevanje človekove osebne svobode,
zato podvzemanje takih ukrepov zahteva še posebno previd-
nost. To pomeni, da bi družba ukrepala zoper določeno sku-
pino oseb, preden sploh storijo kakšno antisocialno de-
janje (prekršek, kaznivo dejanje). To pomeni "preventivno"

6) "Novomeške zapore bi bilo mogoče adaptirati za sprejem
okoli 46 novodošlih oseb na mesec. Če bi vanje nameščali
samo moške storilce prekrškov persistentne alkoholomane
za dobo najdaljših možnih upravnih kazni, to je za 30 dni
oziroma 60 dni, potem bi se v enem letu lahko zvrstilo v
novomeških zaporih okoli 450 alkoholomanov"; Organizacija
lokalnih zaporov in režim prestajanja kazni, Revija za
kriminalistiko in kriminologijo, št.4/1964, str.171.

delovanje družbe in s tem prizadevanje, da bi nevtralizirali "nevarno stanje" alkoholika. Na ta način bi odpravili vir nepravilnosti, ki je v tem, da kazenski zakoni sistematično zadenejo vsakega posameznika, ki je storil eno samo antisocialno dejanje, medtem ko se drugi družbeno mnogo bolj nevarni "delinkventi" spretno izognejo pravosodju, ker niso bili prijati ali pa so storili "nekaznive" delikte. Zoper te družba po večini ne podvzema ukrepov "socialne profilakse". "Družbena skupnost (socialna in zdravstvena služba, op. F.B.), ki bolje pozna svoje probleme kot pa zakonodajna oblast, ki je le njen glasnik, zahteva poglobljene reforme (prisilno zdravljenje alkoholikov, namestitvev v zavode, op. F.B.). Vendar so zakonodajalčevi posegi počasni in če hočemo biti realisti, moramo pripoznati, da do korenite reforme kazenskega pravosodja ne bo prišlo že jutri". (7).

2. "Preventivno pravosodje" in nevarno stanje

Stanciu imenuje "preventivno pravosodje" novo vrsto pravosodja, ki bi izrekalo ukrepe socialne profilakse. Pri tem izhaja iz osnove, da "ni materialno dajanje samo po sebi tisto, ki ustvarja zlo", marveč, "odnos, ki obstaja med individualnim dejanjem in družbeno organizacijo, družba je tista, ki daje dejanju označbo njegove koristnosti ali nevarnosti". Poglavitna značilnost dejanja, ki naj pritegne "preventivno sankcijo" je torej "pojmem nevarnosti, ki ga to dejanje vsebuje". Preventivno pravosodje s svojimi pravočasnimi akcijami lahko zatira vzroke za kriminogene in psihopatogene situacije.

7) Stanciu, generalni sekretar mednarodnega društva za kriminalno profilakso se zavzema zlasti za to, da bi morale države poleg kazenskega zakonika uveljaviti tudi še zakonik o kriminalni prevenciji; povzeto po članku Gravena v Revue internationale de criminologie et de police technique, 1963, str. 67 - 71, prevod članka v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo, št. 4/1966, str. 206-209. Vse ideje o delovanju preventivnega pravosodja so povzete po citiranem članku.

Seveda je pri vsem tem postopanju ante-delicium treba ravnati s potrebno previdnostjo in predvsem je treba "opredeliti, izmeriti in preveriti" nevarno stanje. Stanciu meni, da gre za "običajno vedenje, ki se presoja kot nedvomno škodljivo za njegovega avtorja ali za družbo", takšno vedenje pa vzbuja zaskrbljenost okolja. Končno je za intervencijo potrebna "gotovost" in ne samo preprosta "verjetnost", da oseba postane storilec deliktov.

Po drugi strani je potrebno, da ne dajemo vsakomur pravice, da "vzdigne" hrup ali da predlaga poseg preventivne pravosodne avtoritete.

Cilj delovanja takega preventivnega pravosodja je varstvo družbe in človeka samega ter varstvo njegove morebitne žrtve. Pri tem pa morajo biti upoštevane družbene potrebe in pravilno ovrednoten javni interes.

Pooblastilo za izrekanje preventivnih ukrepov je dano pravosodju, ki pa ni več čisto represivno pravosodje. Ne izrekajo se več represivni ukrepi za storjena dejanja, temveč se določajo ukrepi, ki so po svoji naravi terapevtični, poboljševalni ali varovalni in to v interesu, ki upošteva ne le varstvo družbe, ampak tudi varstvo samega človeka, ki je bil objektivno in zanesljivo spoznan za nevarnega tako samemu sebi kakor tudi drugim. Tako se preventivna akcija pravosodja sklada s skrbjo za prihodnost posameznika in družbe in hkrati s čutom humanosti ter nudenjem pomoči osebi, ki je take pomoči najbolj potrebna.

3. Možnosti za "preventivno pravosodje" v naših razmerah

Vprašamo se, kako pri nas doseči delovanje tako zamišljenega "preventivnega pravosodja" za alkoholike, ki ne storijo prekrškov ali kaznivih dejanj in jih ni mogoče zajeti z obstoječim represivnim sistemom, so pa družbi nevarni? Kateremu organu zupati nalogo, da bo znal pravilno "opredeliti, izmeriti in preveriti vedenje alkoholika, ki se presoja kot nedvomno škodljivo za njegovega avtorja ali za družbo" (Stanciu), takšno vedenje pa vzbuja pozornost in zaskrbljenost okolja? Kateri organ bo znal v naših razmerah najbolje oceniti "to nevarno stanje" alkoholika? Kakšna kvantiteta in kvaliteta ^{dejanj} zahteva za ugotovitev nevarnega stanja?

Alkoholik je človek, ki se je delno sam izločil iz družbe, deloma pa ga družba še s svoje plati izobčuje. Da bi se to medsebojno izobčevanje ne stopnjevalo, je potrebno še posebej poudariti princip nudenja pomoči alkoholiku.

Za socialno huje moteče in depravirane alkoholike prihaja v poštev le ukrep "prisilne resocializacije", ker je zelo težko verjeti, da bi količkaj pomemben del te populacije prostovoljno pristal na daljšo detencijo. Tu nam tudi že sam pojem prisilnosti asociira povsem nekaj drugega kot zdravstveno nalogo. Le manjši del nalog posebnega zavoda za alkoholike bi bil medicinske narave. Tudi alkoholiki sami običajno čutijo, da so potrebni tudi drugačne in ne le medicinske pomoči. Z vsiljevanjem le medicinske pomoči bi jih lahko le zmedli in jim onemogočili moralno osveščanje, ki je eden od bistvenih temeljev za uspešnost bodoče abstinence.

Na drugem mestu (glej članek pod opombo x) smo že odklonili potrebo za izdajo posebnega zakona o prisilnem zdravljenju alkoholikov. Pri depraviranih alkoholikih ne gre prvenstveno za "obvezno zdravljenje", temveč je cilj oddaje v zavod individualna prepoved uživanja alkohola in s tem pomoč alkoholiku, da se izboljša njegovo telesno in duševno zdravje in, da doseže kar največjo možno reintegracijo v okolje. Ne gre torej za klasično prohibicijo na področju produkcije, prodaje in potrošnje alkohola, ki je bila usmerjena na objekt, to je na sam alkohol. Alkohol je v resnici nevaren le tistim posameznikom, ki prekoračijo določeno mero v uživanju alkohola in jim postane alkohol cilj življenja in ne le njegov spremljevalec. Tudi ne gre za generalno, temveč le za specialno prepoved uživanja alkohola prav določenim osebam in to šele na podlagi ugotovitve zdravstvenih, socialnih in sodnih organov o škodljivosti in nevarnosti uživanja alkohola za njih same ter za njihovo okolje.

Rešitev postavljenih vprašanj vidimo torej v že omenjeni družbeni nevarnosti alkoholika vsled česar je treba taki osebi prepričati nadaljnje uživanje alkohola. Cilj alkoholika v določeni fazi alkoholizma postane le še uživanje alkohola, ne glede na vse objektivne ovire. Postopno jemanje alkohola dneve in dneve, leta in leta moremo primerjati s podobo, da bi si človek v daljših časovnih razdobjih sam poškodoval dele svojega telesa, kajti v obeh primerih postaja človek vedno težji invalid, vedno manj in manj sposoben za življenje v normalnih življenjskih okoliščinah.

Alkoholik ni več sposoben sam skrbeti za svoje pravice, ki so mu dane po ustavi in zakonih, ne more izvrševati svojih pravic in dolžnosti, zato potrebuje družbeno varstvo v posebnem zavodu. Tu ne gre za represijo zoper alkoholika, temveč za nudenje pomoči. Ker je oseba nevarna sama sebi ter ogroža svoje pravice in jih ne more izpolnjevati, svojih koristi pa ne more varovati, taka oseba ne more več stopati v veljavna pravna razmerja, zato potrebuje pomoč druge osebe.

Vse opisano stanje je treba tudi pravno potrditi, kar pomeni, da je treba hudo depriviranemu alkoholiku odvzeti opravilno sposobnost po veljavnih predpisih. Po končanem sodnem postopku se alkoholik postavi pod skrbništvo in za varovanje njegovih pravic in koristi se mu postavi skrbnik. To skrbništvo lahko opravlja tudi neposredno sam skrbstveni organ, ki lahko podvzame enako kot skrbnik vse potrebne ukrepe za varovanje pravic in koristi alkoholika. Med te prav gotovo sodi tudi telesno in duševno zdravje, zato lahko skrbnik ali skrbstveni organ podvzame vse ukrepe, da se alkoholik odda na ustrezno zdravljenje ali v zavod za varstvo. Oddaja v zavod se lahko izvrši, ne da bi se mogel alkoholik temu dejanju pravno upirati, saj mu je bila odvzeta opravilna sposobnost.

V današnji praksi se pravni instrument odvzema opravilne sposobnosti zelo redko uporablja, predvsem le v primeru hujše duševne nerazvitosti ali duševni bolezni. Le v nepomembni meri pa se uporablja zaradi "zapravljivosti ali zlorabe alkohola iz navade (pijanstva)" po zakonu o sodnem nepravdnem postopku. Organi socialnega varstva, zdravstvena služba in drugi državni organi in zavodi danes premalo uporabljajo možnost, da bi predlagali odvzem opravilne sposobnosti hudo motečim alkoholikom, zaradi njihovega aziliranja v psihiatrične ali socialne zavode (8).

(8) "...Obravnavanje resnejšega alkoholizma je prepuščeno iznajdljivosti zdravstvenih in socialnih služb, ki dokaj neuspešno vihte zastarelo orožje (podčrtal F.B.) nepravdnega postopka za sprejetje alkoholika v psihiatrično ustanovo"; Kobal-Bavcon: Socialna patologija, Poglavje Alkoholizem, Mladinska knjiga-Ljubljana 1969, stran 78.

Navedenemu mnenju glede nepravdnega postopka lahko pritrdimo, vendar se nam dozdeva, da bi tudi s tem "orožjem" že danes in še nekaj časa lahko dosegali boljše in večje uspehe, kot jih pa sicer. Dokler pravna teorija in pozitivna zakonodaja ne bosta dali praksi v roke naprednejšega "orožja" za varstvo

Po vsem navedenem moremo skleniti obravnavanje problema, kako zajeti populacijo za delovno zaščitni dom za alkoholike z naslednjimi možnostmi:

- a) Pristojnost za odločanje o "družbeni nevarnosti" (9) alkoholika naj bo v rokah pravosodja.
- b) Iniciativa za sprožitev postopka za oddajo hudo motenega alkoholika v zdravstveno (psihiatrično) ali socialno ustanovo naj bo v rokah socialne in zdravstvene službe ter drugih državnih organov in zavodov.
- c) O odvzemu opravilne sposobnosti alkoholiku odloča sodišče (preklic).
- d) Preklicanemu alkoholiku se imenuje skrbnik oziroma dolžnost skrbnika opravlja skrbstveni organ neposredno (člen 10 temeljnega zakona o skrbništvu).
- e) Na predlog skrbnika se varovanec lahko odde v zdravstveni ali drug zavod ("Skrbnik je dolžan skrbno in vestno skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca in vestno opravljati njegovo premoženje". člen 12 temeljnega zakona o skrbništvu).
- f) O odpustu osebe iz zavoda odloča tisti, ki je osebo oddal v zavod (skrbnik in skrbstveni organ) na predlog zavoda, da oseba ni več nevarna.
- g) O ponovni vrnitvi opravilne sposobnosti preklicani osebi odloča sodišče, ko ni več razlogov za preklic.

družbe pred nevarnimi alkoholiki, je seveda boljše uporabljati tudi "zastarelo orožje" kakor pa nič in pasivno čakati na teorijo in zakonodajo, da bosta sledili intencijam, ki se že pojavljajo v naprednem svetu (glej spredaj o "preventivnem prevosodju");

- (9) Primerjaj 4.odstavek § 185 predvojnega zakona o sodnem nepravdnem postopku: "Preklic zbog umobolnosti ali slaboumnosti ali zbog pijanstva ali zlorabe živčnih strupov predlaga lahko tudi državni tožilec, če zahteva to javna korist, zlasti če je očitna nevarnost, da bi utegnil bolnik ogrožati druge ..." (podčrtal F.B.);

Po navedeni shemi bi torej brez spremembe sedanje zakonodaje lahko dosegli, da bi se večino "nevarnih" alkoholikov oddalo v zavod, ki najbolj ustreza za njihovo resocializacijo. Potrebna je le večja pripravljenost, strokovna usposobljenost in "družbena angažiranost" prizadetih služb (socialne in zdravstvene službe, organov javne varnosti, tožilcev, sodišč, psihistov - izvedencev in drugih) ob nenehnem medsebojnem usklajevanju ukrepov na področju preprečevanja in zatiranja alkoholizma. Opazno je, da bi bila ob dosledni izpeljavi zamišljenega sistema nekoliko bolj obremenjena le sodišča, dočim bi se socialna služba v povprečju razbremenila dela z najtežjimi alkoholiki, ki v dosedajni praksi daje le skromne rezultate.

Opisani sistem ne pomeni praktične novosti, v tem sestavku smo skušali le opozoriti nanj in mu dati širši pomen, kot ga je imel doslej, vsaj po ocenah dosedanje prakse. Ta sistem ni idealen, toda če ga ne bomo sprejeli in ne izvajali, kdo bo prevzel moralno odgovornost za vso tisto po večini neizmerljivo, pa hkrati občutno družbeno in individualno škodo, ki nastaja zaradi nevarnih alkoholikov. In končno je še vprašanje odgovornosti za nadaljnje propadanje že tako depraviranih alkoholikov, za njihovo umiranje v dostikrat za človeka nevrednih okoliščinah. Če ne pravni, socialni in zdravstveni, pa so prav gotovo razlogi humanosti tisti, ki narekujejo družbeno skrb tudi za najtežje alkoholike.

4. Značaj delovno zaščitnega zavoda za alkoholike

Po navedenem bi zavod sprejemal najhuje depravirane alkoholike, ki so družbi nevarni ter preklicani zaradi "pijanstva" in so oddani v zavod po večini prisilno, proti svoji volji po odločitvi skrbnika ali skrbstvenega organa. Za vse te je torej predhodna sodna odločba o preklicu conditio sine qua non.

Toda zavoda nikakor ne bi smeli naseliti izključno z alkoholiki, katerim je bila odvzeta opravilna sposobnost. Populacija doma bi morala biti izbrana tako, da bi v domu obstojalo "zdravo" jedro bolnikov - alkoholikov, ki bi s svojo pozitivno motivacijo terapevtsko vplivali na druge alkoholike, ki še niso motivirani za zdravljenje in prevzgojo. To "zdravo" jedro bi bilo možno ustvariti z infiltracijo zdravljenih alkoholikov, ki so pred odpustom iz hospitalnega zdravljenja. Brez zdravejšega jedra namreč ni mogoče organizirati terapevtskih dejavnosti, kajti v

okviru kompleksnega socialno-psihiatričnega obravnavanja je potrebno, poleg ostalega, alkoholika aktivirati tudi tako, da bolj zdravi zdravijo manj zdrave. Če bi bili v zavodu zbrani samo "depravirani" alkoholiki, jih ne bi bilo možno aktivirati in organizirati terapevtskih dejavnosti in bi dom hitro postal običajni azil za "depravirane" alkoholike.

Zavod bi moral s svojo dejavnostjo opravljati tudi vlogo ustanove za "post-cure" po vzgledu na francosko ureditev oziroma "aftercare" po vzgledu na Angleže. To pomeni, da bi zavod nudil prolongirano zdravljenje in rehabilitacijo nestabilnim alkoholikom, ki so že bili na zdravljenju prostovoljno ali obvezno. Upoštevati je treba dejstvo, da se del zdravljenih alkoholikov ne more vrniti v svoje prejšnje okolje, bodisi ker takega okolja niso imeli, ali so ga izgubili med zdravljenjem, ali pa to okolje zdravljenega alkoholika noče več sprejeti medse, ali pa se sam zdravljeni alkoholik noče vanj vrniti oziroma je nujno potrebna sprememba prejšnjega okolja iz preventivnih razlogov. To bodo tudi primeri, ko se je pri alkoholiku pojavila dezadaptacija na prejšnje poklicno okolje. Tu je treba upoštevati, da je alkoholik povprečno že dalj časa pred začetkom zdravljenja opustil delo ali je postal iz drugih razlogov nezaželen v svojem poklicnem okolju, ali pa iz preventivnih razlogov ni zaželeno, da se vrne v prejšnje okolje, v katerem bi verjetno ponovno zapadel v alkoholizem. V teh primerih se postavlja problem profesionalne reklasacije. Tako osebo je potrebno (po tujih izkušnjah) namestiti v poseben dom za dobo 3 - 6 mesecev, kjer dela v domskih delavnicah. Po tem času je oseba readaptirana na delovni ritem, čeprav ta ritem vedno ne ustreza delu, ki ga bo zdravljeni alkoholik opravljal po odpustu iz doma. V tem času se utrdi predvsem njegovo fizično in psihično stanje, da se bo mogel vključiti v realno življenje izven zavoda. Druga vrsta težav, na katere naleti zdravljeni alkoholik, so težave, da nima doma, kamor bi se vrnil. Če je tudi imel družino pred nastopom zdravljenja, je bil v tej družini neznosen in ga družina vsaj začasno še ne želi v svojo sredo, dokler ne dokaže, da je postal popolnoma drug človek kot pa je bil prej. Če pa alkoholik prej doma sploh ni imel, potrebuje sedaj varstvo in oskrbo za določen čas, dokler si tega ne uredi v normalnem življenjskem okolju. Take osebe so podnevi v rednem delovnem razmerju, ko se pa zvečer vrnejo v dom, dobijo varstvo in osebno podporo. Zaposlovanje izven doma tako predstavlja za nekatere osebe vmesno fazo med hospitalnim in dispanzerskim tretmanom. Zavod bi imel tudi vlogo doma (foyer) za tiste, ki ne potrebujejo več ho-

spitala, pa ne morejo živeti sami, tu pa stanujejo dovolj dolgo časa v "družinskem" okolju, da se prilagodijo življenju.

5. Organizacija zavoda za alkoholike

Zavod bi moral biti socialno-zdravstvena ustanova z močnim podarkom na delovni terapiji in vzgoji (posebni socialni zavod), izvajal bi aktivno medikamentozno terapijo ter psihoterapijo za oskrbovance. Usebjem bi nudilo alkoholiko pomoč v obliki telesne in psihične rekonstrukcije osebnosti. Socialna služba bi ustvarjala ponovne zveze z zunanjim okoljem.

Alkoholiki bi bili razdeljeni na oddelke odvisno predvsem od tega, ali je bil alkoholik oddan v zavod prisilno, ali pa je prišel prostovoljno, da dokonča začeto zdravljenje oziroma zaradi poklicnega usposabljanja ali zaradi pomanjkanja ustrezne namestitve v zunanjem okolju.

Po navedenem je razvidno, da bi delovno zaščitni dom za alkoholike predstavljal intermediarno ustanovo med psihiatrično bolnišnico in zaporom. Večja ali manjša zaprtost posameznih alkoholikov bi bila odvisna od njihove spoznane večje ali manjše nevarnosti za okolje.

Za tako delovanje bi morala imeti ustanova poleg različnih profilov zdravstvenih delavcev še klinično in sociološko orientirane psihologe, socialne delavce, okupacijske terapevte ter druge strokovne delavce.

6. Lokacija in kapaciteta zavoda za alkoholike

Lokacija zavoda bi morala biti blizu industrijskega središča (10) Kot kraji prihajajo v poštev Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj.

Pri načrtovanju kapacitete zavoda se ne bo mogoče opreti na podatke o številu alkoholikov, ki bi jih bilo potrebno oddati v takšen zavod. Po podatkih, ki jih je zbral Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, bi bilo po mnenju občinskih socialnih služb od 4002 alkoholikov, ki so jih te službe obravnavale v letu 1967, 1241 (31 %) alkoholikov v tako težkem

(10) V francoski literaturi se zavzemajo, naj bodo hospitali za alkoholike na deželi, da alkoholiki tako spremenijo svoje običajno mestno okolje. Lokacija na deželi pa je tudi bolj pomirjajoča kot v mestu.

stanju, da bi morali uživati posebno varstvo v delovno zaščitnem domu. To pomeni, da bi samo službi znani primeri težkih - ireverzibilnih alkoholikov napolnili 12 zavodov s kapaciteto po 100 postelj. Vsi ti alkoholiki so po mnenju socialne službe osebno toliko moteni, da pomeni za njihov nadaljnji življenjski obstoj rešitev le takojšnja oddaja v ustrezen zaščitni dom.

Menimo, da bo za potrebe Slovenije za začetek zadostoval zavod s predvideno kapaciteto 100 - 120 postelj, pri čemer bo 20 - 30 postelj namenjenih ženskam (11). Ocena temelji na dejstvu, da bodo v ustanovljeni dom najprej prišli in ga "zasedli" zdravljeni alkoholiki iz obstoječih psihiatričnih ustanov, kjer so na zdravljenju, z namenom, da dokončajo zdravljenje in se pripravijo za življenje zunaj zavoda, dočim alkoholikov, ki bi jih oddali na "prisilno" zdravljenje po poti sodnega odvzema opravilne sposobnosti, vsaj v začetku delovanja doma ne bo dosti več kot se jih odda na zdravljenje po tej poti že danes.

Predvideno število postelj se bo zdelo marsikomu nizko glede na navedene podatke o številu alkoholikov, ki so potrebni izločitve iz družbe. Čeprav se zdi, da predvidena kapaciteta delovno zaščitnega doma za alkoholike ne pokriva dejanskih potreb v naši republiki pa narekujejo predvideno kapaciteto razlogi funkcionalnosti, notranje organizacije in potrebnih psiho-terapevtskih

(11) Francija je leta 1954 izdala zakon o nevarnih alkoholikih, katerega prvi člen se glasi: "Vsak alkoholik, ki je nevaren za druge se postavi pod nadzorstvo zdravstvene oblasti". Ob sprejemanju zakona je bila planirana ustanovitev 30 centrov in 100 oddelkov za zdravljenje alkoholikov. Leta 1961 pa je Francija imela en center za prevzgojo alkoholikov (v opuščenem sanatoriju!) in dva oddelka pri psihiatričnih bolnišnicah. Konec leta 1961 je Francija imela tako okrog 300 postelj za alkoholike, ob 800.000 evidentiranih alkoholikih. Leta 1961 so predvideli v prihodnjih 5 letih zgraditi nove kapacitete, da bi imeli leta 1967 skupno 2000 postelj za alkoholike (s pogojem, če bodo ministrstvu za zdravstvo dodeljeni ustrezni krediti). Povzeto po knjigi: Perrin, Simon: *Alcoolisme, Criminalite et Delinquance*, Paris 1962.

ukrepov (12, 13).

Menimo, da bodo socialne službe nekatere alkoholike kljub novemu zavodu še naprej oddajale tudi v obstoječe socialne zavode, kakor je to že sedaj v navadi. Čeprav ti zavodi po svojem namenu ne morejo nuditi alkoholikom ustreznega varstva, poleg tega pa so alkoholiki lahko za njih moteči, bo kljub temu nujno, da bodo socialni zavodi (splošni in posebni) še naprej sprejemali predvsem ostarele in onemogle alkoholike, ki niso preveč moteči, potrebujejo pa oskrbo in nego. Menimo tudi, da bo nujna tesna povezava med delovno zaščitnim zavodom za alkoholike in ostalimi socialnimi zavodi zaradi možnosti prehajanja oskrbovancev iz ene vrste zavoda v drug zavod. To pomeni, da bodo iz posebnega zavoda za alkoholike lahko premeščeni v ostale domove tisti oskrbovanci, ki so prenehali z uživanjem alkohola, vendar spričo svoje starosti, onemoglosti, telesnih ali duševnih bolezni ter popolne delovne nesposobnosti njihovo aziliranje ne bi več imelo pomena. Prav tako bo potrebno iz socialnih zavodov oddati v poseben zavod tiste depravirane alkoholike, ki s svojim ponašanjem rušijo red in mir v zavodu. Še prav posebno tesno povezavo pa bo moral posebni zavod za alkoholike vzdrževati z zavodom za duševno bolne (Hrastovec-Trate) kamor bodo oddani nevarni, duševno spremenjeni alkoholiki zaradi čistega aziliranja.

Po vsem navedenem smo tudi prepričani, da je mnogo bolj smotrno, da se najprej utrdi delovanje enega "poskusnega" zavoda, za katereje pa ni nobenih preprek, da se ne bi ustanavljali še novi, če bodo tako nakazovale potrebe prihodnjih let.

Utemeljeni razlog za planirano (nizko) kapaciteto doma pa je

(12) Po francoskem zakonu o nevarnih alkoholikih (člen 16 in 24) sme imeti oddelek za zdravljenje alkoholikov pri psihiatrični bolnišnici od 25 do 75 postelj, samostojni center za zdravljenje in prevzgojo alkoholikov pa sme imeti od 50 do 100 postelj.

(13) V gradivu: Materialne in kadrovske potrebe ter ukrepi glede družbeno negativnih pojavov v SRS v letih 1966-1970, je bil predviden delovno zaščitni dom za resocializacijo alkoholikov s kapaciteto 50 postelj, stroški za zgraditev pa ocenjeni na 3.000.000 din, začetek dela zavoda je bil predviden ob koncu leta 1968.

tudi pomanjkanje sredstev za izgradnjo in delovanje takega zavoda, občutno pomanjkanje psihiatričnih delavcev, ter bojazen, da dom (ali domovi) ne bi postal "odlagališče" izločenih ljudi, ki so postali "vzorec brez vrednosti".

Končno pa je treba priznati, da je množica hudo motečih alkoholikov pravzaprav tisto gibalo, ki družbo nenehno opozarja na problem alkoholizma in jo sili, da podvzema predvsem preventivne ukrepe za preprečevanje in zatiranje alkoholizma in ne le represivnih, ki izločijo moteče alkoholike iz družbe.

III. Z a k l j u č e k

Kot je razvidno ponovno odklanjamo in opuščamo možnost za izdajo samostojnega zakona o obveznem (prisilnem) zdravljenju alkoholikov, ki je bil svoj čas predlagan, ker bi v svojem bistvu tak zakon pomenil izraz družbene nemoči ob naraščajočem pojavu alkoholizma, pomenil bi izoliran in samotni družbeni ukrep na področju preprečevanja in zatiranja alkoholizma. Zakon bi pomenil čisto formalnost na področju preprečevanja in zatiranja alkoholizma, ne le zato, ker še niso znane ali ne dovolj proučene metode boja proti alkoholizmu in njihova uspešnost, temveč predvsem iz razloga, ker nam manjkajo ubikacijski, kadrovski, finančni in drugi pogoji za uresničenje takega zakona. Mnogo večji pomen je treba dati celovitemu in več-smernemu obravnavanju alkoholikov v sistemu obstoječe in predvidene mreže specialnega zdravstvenega varstva alkoholikov oziroma v mreži splošnega zdravstvenega varstva. Alkoholik je bolnik, zato ga mora prej ali slej obravnavati zdravstvena služba. Vse druge službe in vsi drugi delavci ali organi le zelo malo lahko vplivajo na alkoholikovo zasvojenost po alkoholu, še to je odvisno predvsem od časa kdaj je alkoholik zajet v obravnavanje. Na koncu se vsak alkoholik ustavi (oziroma bi se moral) v rokah zdravstvene službe, od stadija bolezni pa je odvisno ali se bo alkoholik ozdravljen vrnil v družbo ali pa bo ostal toliko telesno in duševno prizadet, da zanj ni povratka v družbo in potrebuje družbeno varstvo do konca življenja.

Pravkar navedeno pa pomeni v svojem bistvu, da pravni sistem (upravno-kazenski, kazenski in sistem "preventivnega pravosodja" izpolni svojo nalogo (razen, kadar gre za čisto represivne ukrepe zoper alkoholika), ko določenega alkoholika pripelje v roke

zdravstvene službe in tej službi določi časovne normative za delo z alkoholikom, sicer pa je celotno obravnavanje alkoholikov v rokah medicinskih in paramedicinskih delavcev. Če je alkoholik bolnik, potem ga je treba tudi obravnavati kot bolnika in temu načelu prilagoditi obstoječi pravni sistem. Pri tem pa mora pravni sistem varovati družbo in njene člane pred agresivnim ali drugače nevarnim alkoholikom. Ustvariti je treba strokovno in pravno mnenje, da je treba izločiti iz družbe tistega alkoholika, ki je po strokovnih/pravnih vidikih spoznan za nevarnega ("preventivno pravosodje"). Družba je slaba če čuva demokracijo in osebnosti svobode alkoholika, prepušča pa nezavarovane druge dobrine in življenja. Žene, matere in otroci so tudi del naše družbe, zato jih vsaj skušajmo zavarovati pred alkoholikom.

Vsaka družba si postavlja normative za življenje in ponašanje. Družba postavlja ovire posameznikom, da tako zaščitijo večino pred manjšino. Vse sodobne družbe so začutile nevarnost alkoholizma (15), zato je skrajni čas, da pričnemo tudi pri nas čimbolj načrtno izvajati že obstoječe zakonske možnosti in ustvarjati nove, sicer bo mogoče našo družbo resnično smatrati za reaktivno in nesposobno, da se spopade z obstoječim in rastočim pojavom alkoholizma. Čim kasneje bomo pričeli izvajati take ukrepe, tem težje bo njihovo izvajanje in vedno manj bo učinkovito.

V Sloveniji je alkoholizem že toliko razširjen pojav, da ustvarja motnje v socialnem in družinskem življenju in pomeni določeno družbeno nevarnost, ki se ji moramo postaviti po robu in storiti v okviru danih možnosti vse za zmanjšanje razsežnosti pojava alkoholizma. To je naša dolžnost in naša pravica .

(15)

Glej posebno zakonodajo o alkoholizmu in alkoholikih Francije, Poljske, Švedske, Norveške, Finske, Islanda, Velike Britanije, Belgije itd.

Poročila

OBRAVNAVANJE VEDENJSKO IN OSEBNOSTNO MOTENE MLADINE TER MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV V FRANCIJI

(nadaljevanje iz prejšnje številke Vestnika)

3. Ustanove za varstvo otrok in mladoletnikov

Predno začnem opisovati posamezne ustanove je nujno povedati nekaj skupnih značilnosti.

Med svojim bivanjem v Franciji oziroma v Parizu sem obiskoval le javne ustanove, ki pripadajo ministrstvu za pravosodje in so pod strokovnim in splošnim nadzorstvom Nacionalne direkcije za nadzorovano vzgojo oziroma pod nadzorstvom okrožnih direkcij za nadzorovano vzgojo. Vse ustanove javnega značaja se financirajo iz državnega proračuna, vse osebje v teh ustanovah je na plačilnem seznamu ministrstva za pravosodje oziroma že omenjenih direkcij za nadzorovano vzgojo. Tudi vsa oskrba in vsi drugi gmotni stroški ustanov gredo iz proračuna. Zavodi imajo svoje letne proračune, vendar se vsa plačila oziroma izplačila opravljajo prek okrožne direkcije za nadzorovano vzgojo; to pomeni, da se zavodi sploh ne ukvarjajo s finančnimi zadevami. Vse je preskrbljeno in plačano, zavod sploh ne more zaiti v finančne težave.

Če ob tem omenim še vprašanje osebnih dohodkov osebja v ustanovah, potem moram povedati, da ima Francija še "klasične" plačilne razrede (pri nas se jim spet približujemo) za državne uslužbence, z začetno plačo ob nastopu službe, z rednimi napredovanji po plačilnih razredih po določenih letih službe in z vmesnimi strokovnimi izpiti za prehajanje v višje plačilne razrede. Ker so torej vse plače v vseh zavodih približno enake, razlike ustvarjajo le različni dodatki, skoraj ni prehajanja osebja iz enega v drug zavod. Pač pa so se direktorji zavodov pritoževali nad dokaj velikim prehajanjem kadrov iz njihovih javnih ustanov v zasebne vzgojne ustanove, kjer imajo zaposleni najmanj za 10 % višje plače in še nekaj drugih ugodnosti, ne nazadnje ugodnost, o kateri so pogosto z zavistjo govorili direktorji in strokovni

delavci javnih ustanov: to je ugodnost prostega strokovnega dela, prostost strokovnega ustvarjanja novih vzgojnih metod. V javnih ustanovah take svobode namreč ni. Ko v Sloveniji pogosto govorimo o delovni "utrujenosti" specialnih vzgojiteljev za vedenjsko in osebnostno motene otroke, iščemo rešitev v dvosmernem hkratnem študiju na pedagoški akademiji. Take težave Francozi nimajo, saj je Francija enotna država z enotnim jezikovnim območjem, poleg tega pa obstoja za vzgojitelje uradna lestvica napredovanja po določenih letih službe, od vzgojitelja pripravnika, do vzgojitelja, namestnika direktorja, direktorja 2. razreda, direktorja 1. razreda in prehod v različne administrativne funkcije v državni upravi.

Po francoskem sistemu lahko napoti otroka ali mladoletnika v ustanovo na strokovno obravnavanje le sodnik za mladoletnike pristojnega sodišča za mladoletnike. O taki napotitvi izda posebno odločbo (mimogrede - vsi akti v kazenskem ali civilnem postopku pred sodiščem se izdajajo na vnaprej pripravljenih obrazcih). Taka napotitev je lahko na podlagi zakona o roditeljski pravici z dne 4/5-1970 (civilni rodbinski zakon, ki se uporabi, kadar je zdravje, varstvo, morala ali vzgoja otroka ali mladoletnika v nevarnosti) ali po odredbi o mladoletnih prestopnikih (kazenski zakon, če je otrok ali mladoletnik storil kaznivo dejanje).

Zaradi popolnosti je treba omeniti še problem strokovnih kadrov za delo v observacijskih in vzgojnih zavodih. V Parizu in prav tako na podeželju je nekaj zavodov, ki delujejo komaj s polovično kapaciteto, ker manjkajo vzgojitelji, čeprav so sredstva za njihovo plačevanje zagotovljena. V vseh diagnostično-triažnih zavodih delujejo popolne strokovne ekipe, v vzgojnih zavodih pa delajo le vzgojitelji, izjemoma še psiholog.

- a) Vzgojna svetovalnica v La Garenne-Colombes (Consultation d'Orientation Educatif)

Ustanova deluje v dveh smereh:

- a) Sprejema na ambulantno opazovanje (diagnostika in triaža) otroke in mladoletnike po odločbi sodnika za mladoletnike. Delo konča z glavno obravnavo na sodišču in izrekom ustreznega vzgojnega ukrepa oziroma kazni. Leta 1970 je bilo na opazovanju 250 otrok.

b) Izvršuje izrečene vzgojne ukrepe "vzgoje v odprtem okolju" (Education en Milieu Ouvert), ki jih izreče sodnik za mladoletnike. V letu 1970 je ustanova izvajala tak vzgojni ukrep pri 300 mladoletnikih. (Podobno vlogo opravljajo pri nas skrbstveni organi, ko izvršujejo strožje nadzorstvo skrbstvenega organa).

V ustanovi so zaposleni direktor, 4 vzgojitelji, dva psihologa, en psihiater (honorarno dvakrat tedensko), en socialni delavec (opravi cca 40 socialnih anket letno) in en administrator.

Postopek opazovanja traja približno dva meseca; pri tem je obvezen psihološki pregled otroka, ni pa obvezna socialna anketa. Na sestankih strokovnega tima je praviloma navzoč tudi sodnik za mladoletnike, ki je določil opazovanje, pogosto pa se sestanka udeleži tudi poveljnik posebne policijske brigade za mladoletnike.

Na sestanku strokovnega tima na eni seji obravnavajo 5 - 10 mladoletnikov. Sestanek vodi direktor, v strokovnem pogledu pa ima vodilno vlogo psiholog, dočim je vloga socialnega delavca bolj podrejenega značaja, ker večino pomembnih socialnih podatkov o družini posreduje že psiholog, pogosto pa podaja podatke, ki sodijo v socialno anketo tudi vzgojitelj, ki je dalj časa delal z družino mladoletnika med postopkom opazovanja. Namen navzočnosti sodnika za mladoletnike je predvsem ta, da se natančneje spozna z obravnavanim otrokom ali mladoletnikom, v diskusijo skupine pa posega le z vprašanji, ki mu pomagajo ustvariti si mnenje o mladoletniku in družini na podlagi katerega bo lahko kasneje na glavni obravnavi izbral ustrezen vzgojni ukrep ali kazen. Sodnik ne daje svojih predlogov za rešitev zadeve (prej smo omenili, da so glavne obravnave zelo kratke in navedli tudi razloge za to, eden je prav gotovo tudi pravkar omenjeni).

Direktor izdela zaključno poročilo o opazovanju s predlogom ukrepov za varstvo mladoletnika. Poročilu se priložijo poročila posameznih strokovnjakov strokovnega tima, pri tem pa ima vsako poročilo vnaprej določeno barvo papirja, tako, da je vedno lahko najti iskano poročilo. Poleg tega se poročila pišejo na ustaljenih obrazcih in v potrebnem številu izvodov za poznejšo uporabo.

Pri izvajanju vzgojnega ukrepa vzgoje v odprtem okolju ima glavno vlogo vzgojitelj; ta vzdržuje stike z mladoletnikom in njegovim okoljem (družino, delovnim mestom, šolo, prijatelji mladoletnika). Vzgojitelj o svojem delu pošilja sodišču poročila na tri mesece.

Vzgojitelj pomaga mladoletniku pri iskanju zaposlitve, zdržiuje stike z delodajalcem, nadzoruje mladoletnika pri izrabi prostega časa in mu svetuje pri vključevanju v različne kulturne, športne ali zabavne dejavnosti.

Če mladoletnik med izvrševanjem omenjenega vzgojnega ukrepa stori novo kaznivo dejanje, sodišče praviloma ne spremeni že izrečenega vzgojnega ukrepa, temveč mladoletniku izreče največkrat le ukor. Novo kaznivo dejanje pa pomeni, da mora biti delo vzgojitelja z mladoletnikom še bolj intenzivno, strokovno poglobljeno in načrtno.

Težava v delu vzgojne svetovalnice je predvsem pomanjkanje kadra in po pomanjkanje ustreznih zavodov za prevzgojo mladoletnikov, saj ima vse okrožje Hauts de- Seine, kjer deluje zavod (1,300.000 prebivalcev) le 105 postelj v raznih vzgojnih zavodih. Tako kljub dobremu opazovanju ni mogoče uresničiti predlogov strokovnega tima, ker ni ustreznih zavodov. Sodišče v takem primeru ne razmišlja mnogo, temveč odredi vzgojni ukrep nadzorovane vzgoje v odprtem okolju. Če taka vzgoja uspe, je seveda zadeva dobro "rešena" in mladoletnik prevzgojen, če pa taka prevzgoja zaradi hujše osebnostne in vedenjske motenosti mladoletnika ni uspešna, kasneje sodišče odredi oddajo v zavod zaprtega sistema ali v zapor.

b) Observacijski center v Parizu
(Centre d'Observation et d'Action Educative)

Center je bil zgrajen leta 1966 in se nahaja prav v središču Pariza. Opravlja tri vrste dejavnosti:

- a) opazovanje
- b) vzgojo v polodprtem zavodu
- c) vzgojo v domačem okolju

a) Zavod uporablja za hitro opazovanje v trajanju nekaj dni do največ 15 dni. Kadar policija odkrije pobegle otroke in mladoletnike, ki se potepajo po Parizu pokliče center, ki pošlje vzgojitelja po mladoletnika. Še isti dan opravijo z mladoletnikom pogovore strokovnjaki centra (vzgojitelj in psiholog), že naslednji dan vzgojitelj osebno nese na sodišče pismeno poročilo o mladoletniku s predlogom, kaj je ukreniti za varstvo mladoletnika. Če je podan predlog, da potrebuje mladoletnik opazovanje, sodišče takoj izda ustrezno odločbo in

mladoletnik ostane v centru na opazovanju do največ 15 dni. V tem času center izdelava popolno zaključno poročilo o mladoletniku in predlaga ukrepe za njegovo varstvo.

Za to dejavnost imajo 15 postelj. Vse sobe so enoposteljne in mladoletniki so v celicah zaklenjeni. V vsaki celici je skromna postelja, WC, umivalnik. Vrata imajo majhno stekleno okence, da vzgojitelj lahko nadzoruje mladoletnika podnevi in ponoči. Vrata se odpirajo le od zunaj, če ima mladoletnik kakšno željo, s pestmi tolče na vrata, da pride vzgojitelj.

- b) Center deluje kot polodprti dom ("foyer") za mladoletnike, ki delajo ali se šolajo izven zavoda in jih je sodišče oddalo v zavod. Za ta namen ima center 28 postelj. Zavod posveča posebno pozornost pripravam mladoletnika za odpust, samemu odpustu in spremljanju po odpustu. Zavod meni, da je uspeh celotne prevzgoje v odločilni meri odvisen od priprav na odpust in pomoči po odpustu ("post-cure"). Iskušnje kažejo, da se uspešno vključi v življenje 50 % odpuščenih mladoletnikov.
- c) Vzgojo v domačem okolju izvaja zavod nad tistimi mladoletniki, za katere je sodišče izreklo tak vzgojni ukrep (glej opis v točki a).

Zavod ima za vse tri naštetje dejavnosti naslednje strokovnjake: direktorja, 3 psihologe, 3 socialne delavce, 8 vzgojiteljev, eno bolničarko in 3 administratorke.

- c) Observacijski center v Pantinu^x
(Centre d'Orientation Educative)

Zavod sprejema samo fante, kapaciteta je 15 postelj, ki so lahko vse zasedene, dočim morajo ostati vedno prazne tri postelje, kot rezerva za nujne sprejeme. Vse sobe so posamične in zelo sodobno opremljene. Mladoletniki so oddani v zavod po odredbi sodišča

^x V tem centru sem bil na kosilu skupaj z gospodom Cormierjem, direktorjem okrožne direkcije za nadzorovano vzgojo ter gospodom Hamonom, direktorjem observacijskega centra, osebjem ter mladoletniki. Nasproti direktorjev so sedeli mladoletniki. Pri kosilu so stregli mladoletniki in vzgojitelji, drug drugemu. Kosilo sem plačal 4 FF osebno direktorju okrožne direkcije za nadzorovano vzgojo.

in tu ostanejo na observaciji poprečno dva meseca, to je do glavne obravnave. Od 15 mladoletnikov ob mojem obisku, jih je bilo redno zaposlenih zunaj zavoda 6, ostalih 9 pa ni imelo redne zaposlitve, temveč so ves dan preživljali v centru in bili zaposleni z različnimi aktivnostmi (plastika, keramika, slikanje, električna in mehanična delavnica).

d) Observacijski center v Bures sur Yvette
(Centre d'Orientation)

Center je pričel delati leta 1958. Sprejema fante v starosti od 14 do 16 let, ki jih napoti na opazovanje sodišče. Zmogljivost zavoda je 72 postelj, opazovanje pa traja poprečno 3 mesece. Center je oddaljen od Pariza 30 km in se nahaja v majhni podeželski vasi. Sezidan je bil leta 1958 in sicer v paviljonskem sistemu. Mladoletniki so razdeljeni v 6 skupin po 12 članov. Za prebivanje imajo tri velike paviljone, v vsakem sta dve vzgojni skupini, vendar med seboj praviloma ločeni. Ob času obiska sta bila zasedena le dva paviljona s 4 vzgojnimi skupinami. Paviljoni so med seboj oddaljeni približno 100 m, v posebnem paviljonu pa so še delavnice in v posebnem šola. Poleg zavoda je stanovanjski blok z 12 družinskimi stanovanji za osebje zavoda (stanovanja so brezplačna).

V zavodu delajo direktor in njegov pomočnik, 12 vzgojiteljev, 2 psihologa, 7 delavniških mojstrov, en učitelj za šolski pouk, en učitelj telesne vzgoje, ena bolničarka, en zdravnik (honorarno), en vzgojitelj za zdrževanje stikov s sodišči (spremljanje mladoletnikov na zaslišanje ali na glavno obravnavo), dve vodji vzgojiteljev in tehnično osebje.

Center ima 4 delavnice: mizarstvo, zidarstvo, pleskarsko in mehanično. V vsaki delavnici je 15 delovnih mest. Mladoletniki delajo, da bi se pokazalo njihovo poklicno zanimanje in njihove psihofizične zmožnosti. Delavnice so dobro opremljene.

Šolo morajo obiskovati vsi mladoletniki, da se ugotovi raven njihovega šolskega znanja in vrzeli v njem.

V 15 dneh po sprejemu mladoletnika prvokrat obravnavajo na sestanku strokovne skupine, to je tako imenovana "tehnična seja" in na njej določijo smer za opazovanje mladoletnika ter naloge posameznih strokovnih delavcev.

Opazovanje se konča v treh mesecih, vendar mladoletniki pogosto ostanejo v zavodu še tudi po sodni obravnavi in izrečenem ukrepu, če ni najti ustreznega zavoda zanje.

Vsak mladoletnik ima svojo sobo. Oprema je skromna: postelja, omara, umivalnik. Na vratih sobe je stekleno okence, da vzgojitelj lahko nadzoruje mladoletnika v sobi.

Vsak paviljon ima čajno kuhinjo, kjer mladoletniki sami delijo prineseno hrano. Vzgojitelji se hranijo skupaj z mladoletniki.

e) Observacijski center v Juvisy sur Orge
(Centre d'Observation)

To je popolnoma nov zavod zaprtega tipa. Z delom je pričel oktobra 1970. leta. Cena izgradnje z opremo: 5,000.000 FF (17,000.000 din). Zavod je zgrajen po najsodobnejšem sistemu paviljonske gradnje. Obsega 6 paviljonov za mladoletnike, veliko telovadnico, paviljon z delavnicami ter veliko upravno zgradbo. Poleg zavoda je stanovanjski blok s 13 družinskimi stanovanji za osebje zavoda. Vsa stanovanja so brezplačna.

Center stoji 30 km od Pariza v manjšem naselju. Obsega 3 ha zemljišča. Okoli zavoda je 5 m visok zid, ob zidu na notranji strani pa je še 4 m globok in več metrov širok varnostni jarek. V zavod pelje samo en vhod s 5 m visokimi železnimi vrati iz nekaj centimetrov debelih železnih palic. Tako je vse zagotovljeno, da so pobegi mladoletnikov iz zavoda popolnoma nemogoči. Osebje zavoda meni, da to psihološko pozitivno vpliva na mladoletnike, da jim namreč taka fizična pregrada izbija vsako misel na mogoči pobeg in se zato lažje in hitreje vživijo v zavodski režim.

Zavod ima 72 postelj. Sprejema le fante. V vsakem paviljonu je ena vzgojna skupina 12 mladoletnikov. Paviljoni so razpostavljeni v obliki šesterokotnika z medsebojno razdaljo okoli 200 m. Vsak paviljon ima eno nadstropje. Zgradbe so v obliki valja. V pritličju so sanitarije, soba za dežurnega vzgojitelja, majhna učilnica in majhna dnevna soba za gojence. V sredini zgradbe so polžaste stopnice v I. nadstropju. Tu je v krogu razporejenih 12 samskih sob - celic. Vrata celic so zaklenjena od zunaj, na vratih je stekleno okence, da vzgojitelj opazuje mladoletnika. Če hoče mladoletnik ponoči na potrebo, z zvoncem pokliče vzgojitelja, ki ga spremlja v toaletne prostore. V sobi je le skromno ležišče in no-

benega predmeta, ki bi lahko mladoletniku služil pri samopoškodbi. Stekla v majhnih oknih so iz nezlomljivega pleksi stekla.

Na vrhu vsakega paviljona je semafor in sirena, kar se uporabi, če pride do upora gojencev ali druge nevarnosti.

Gojence sprejemajo po odredbi sodišča in sicer le mladoletnike - povratnike in tiste, ki bi po značaju in težini kaznivega dejanja sodili v preiskovalni zapor. Ta center v obiskovalcu vzbudi vtis, da gre za dobro zgrajen in opremljen zapor. Francozi namreč smatrajo, da obstoja določena skupina mladoletnikov, ki zaradi značaja osebnostnih motenj ni primerna in ne sposobna za življenje v zavodih odprtega tipa. Za take primere je bil ravno zgrajen opisani zavod.

Mladoletniki se podnevi zadržujejo v delavnicah, v šoli, v telovadnici, v dnevni sobi paviljona, v celicah so torej samo ponoči.

Center ima tri delavnice: pleskarsko, mizarsko in kovinostrugarsko, ki so vse sodobno opremljene. V vsaki je 12 delovnih mest v eni izmeni. Mladoletniki zato delajo v dveh izmenah.

Doba bivanja mladoletnikov v zavodu je povprečno dva meseca, po enem mesecu je že izdelano zaključno poročilo o mladoletniku. Zavod je od otvoritve oktobra 1970 do dneva obiska (20/5-1971) sprejel 53 mladoletnikov. Na dan obiska je bilo v zavodu le 16 mladoletnikov, ki so bili nastanjeni v dveh paviljonih, v vsakem po 8 gojencev. Tako so bili 4 paviljoni prazni. Vzrok za to je pomanjkanje kadra za delo z gojenci.

Zavod je imel ob zasedbi 16 gojencev naslednjo zasedbo strokovnih delavcev: direktor, pomočnik direktorja, 10 vzgojiteljev (norma je 5 vzgojiteljev za skupino 12 gojencev), 6 delavniških mojstrov, en profesor telesne vzgoje ter tehnično osebje.

f) Vzgojni zavod v Rosny sous Bois
(Foyer d'Action Educative)

To je vzgojni zavod za fante v starosti od 14 do 18 let, ki jim zavod nudi prehrano, nastanitev in vzgojo, obiskujejo pa zunanje šole ali so redno zaposleni. Zavod le životari, nahaja se na robu Pariza, že v čisto kmečkem okolju, in je zato težko najti mladoletnikom ustrezno delo, kajti v bližini ni industrije.

Mladoletniki izhajajo predvsem iz priseljskih družin, so izredno vzgojno zanemarjeni, brez šolske izobrazbe, sicer pa intelektualno normalno razviti. Med njimi je tudi nekaj psihiatričnih primerov, ki bi potrebovali posebno pedagoško-medicinsko obravnavanje.

Zavod je kot vsi drugi zavodi na proračunu ministrstva za pravosodje, je pa slabo opremljen, ker se šteje kot podeželski zavod, ki nima daljše perspektive. Zato je tudi delo vzgojiteljev izredno težko in je veliko menjavanje strokovnjakov.

Zavod ima 24 postelj, vendar je bilo na dan obiska v zavodu le 16 gojencev.

✓ Zavod ima direktorja in 7 vzgojiteljev. Sobe se 2 - 3 posteljne, vendar je zaradi polovične zasedbe v vsaki sobi le po en mladoletnik.

g) Vzgojni zavod v Noisy le Sec
(Foyer d'Action Educative)

To je polodprti vzgojni zavod za fante v starosti od 16 - 18 let, ki so bili v začetku preiskovalnega postopka oddani po odredbi preiskovalnega sodnika v specialni mladoletniški oddelek zaporov, kjer je bilo opravljeno njihovo opazovanje, potem pa so bili premeščeni v omenjeni zavod, kjer čakajo na glavno obravnavo. Vsi mladoletniki so redno zaposleni v podjetjih v bližnji okolici zavoda, v zavodu preživljajo le svoj prosti čas. Do konca preiskovalnega postopka ostanejo mladoletniki v zavodu poprečno 3 mesece. Vsi so storili težja kazniva dejanja, navadno v združbah, zato je tudi preiskovalni postopek daljši.

Zavod poroča sodišču o ponašanju in delu mladoletnikov, na dan glavne obravnave pa vzgojitelj spremlja mladoletnika na sodišče in še ustno dopolni pismeno poročilo zavoda. Če se je mladoletnik ustalil na delovnem mestu in v ponašanju ne kaže večjih motenj, sodišče odredi, da ostane še naprej v tem zavodu. Po nekaj mesecih pa mu zavod poišče stanovanje zunaj zavoda in se tako mladoletnik osamosvoji. Po izrečenem vzgojnem ukrepu ostanejo mladoletniki v zavodu še poprečno 6 mesecev, nakar se osamosvojijo in se le občasno vračajo v zavod na razgovore k vzgojiteljem in na obiske k prijateljem. V zavodu imajo vedno odprta vrata za take obiske,

mladoletnikom nudijo prenočišče in hrano brezplačno ob takih obiskih. Obiski so se pokazali kot zelo uspešni, ker mladoletniki, ki že žive samostojno, dobro vplivajo na tiste, ki so še v zavodu.

Zavod ima 22 postelj. Je v starem hotelu, zato so tudi vse sobe z dvema posteljama, vendar je v sobi vedno le po en mladoletnik, saj zavod ni bil še nikoli polno zaseden. Na dan obiska je bilo v zavodu 5 mladoletnikov, ki so še vsi čakali na sodno obravnavo. Zanje so skrbeli direktor in 4 vzgojitelji.

Zavod je proračunska ustanova, mladoletniki pa od svojega zaslужka prispevajo mesečno po loo FF za skupne potrebe gojencev, z ostankom svoje plače pa gojenec sam razpolaga, pri tem mu vzgojiteljile svetujejo.

h) Polodprti vzgojni zavod "Jean Cotxet" v Parizu
(Foyer de Semi-Libertée Jean Cotxet)

Zavod sprejema moške mladoletnike od 16 do 21 leta starosti, ki jih v dom pošlje sodišče. Zmogljivost zavoda je 24 postelj. Sprejema le mladoletnike, ki so normalno telesno in duševno razviti, izhajajo pa iz socialno problematičnih družin.

Namen dela zavoda je čim krajše bivanje mladoletnikov v zavodu. Zato jih skušajo temeljito pripraviti že na oddajo v zavod. Osebje si prizadeva, da že prej (praviloma pred glavno obravnavo) doseže mladoletnikovo prostovoljno privolitev za prihod v ta zavod. Zato ga povabijo v zavod, da si ga ogleda, se spozna s pravili življenja v njem, se v razgovoru z drugimi gojenci in osebjem spozna s svojimi bodočimi pravicami in obveznostmi. Po besedah direktorja gre tu pravzaprav za nekakšno ustno, včasih pa že za pravo pismeno pogodbo, ko se mladoletnik zaveže na prostovoljni prihod v zavod in na spoštovanje reda in življenja v zavodu. Bistvo teh priprav je, da mladoletnik prostovoljno pride v zavod, ko spozna prednosti, ki mu jih nudi ta zavod pri njegovem poklicnem usposabljanju in pri vzgoji. Seveda je mladoletnik v tem trenutku izbiranja ogrožen, da ga bo sodišče poslalo v kakšen drug zavod izven Pariza, kjer bo imel mnogo manj ugodnosti.

Poprečna doba bivanja gojencev v zavodu je 7 mesecev. Ko se mladoletnik ustalil na delovnem mestu in ko s svojim vedenjem dokaže,

da je zmožen življenja na prostosti, ga zavod odpusti. Največkrat si mladoletnik sam poišče nastanitev v mestu, ker se le redki lahko vrnejo k svojim staršem.

Po odpustu iz zavoda delo z gojencem ne preneha. V času našega obiska je imel zavod pod vodstvom še loo odpuščenih mladoletnikov; ti sestavljajo zunanjo skupino zavoda (le groupe exteriére). Zavod torej načrtno spremlja vživljanje mladoletnikov v normalno okolje. Vsak odpuščen mladoletnik ima pravico vedno vrniti se v zavod, če sam spozna, da ni sposoben in ne dovolj pripravljen, da bi se spopadel s težavami "svobodnega" življenja. Sicer pa se odpuščeni mladoletniki pogosto oglašajo v zavodu pri svojih bivših vzgojiteljih, iščejo pri njih nasvete in pomoč pri reševanju vsakodnevnih težav, posebno ob sobotah in nedeljah radi preživljajo v zavodu svoj prosti dan, ob gledanju TV, ob diskusijah z osebjem zavoda in z gojenci, ki so še v zavodu.

V zavodu dela 6 vzgojiteljev (ena vzgojiteljica), eden izmed teh je vodja. Zavod je zasebna ustanova, prejema pa izdatno pomoč države. Zavod se nahaja v stari hiši, na eni glavnih pariških ulic; obsega pritličje in 3 nadstropja. V zavodu stanujejo 4 vzgojitelji s svojimi družinami, tako, da so v vseh treh nadstropjih pomešana stanovanja vzgojiteljev s sobami gojencev. Sobe za gojence imajo 2-3 postelje, nekaj pa je tudi eno-posteljnih. Zavod tako deluje kot ena sama velika družina. Ni nobene delitve na vzgojne skupine, kdor je od osebja v zavodu, ta pač vzgaja mladoletnike. Za vzgojitelje pravzaprav sploh ni formalno določenih delovnih ur. Vstanejo pri gojencih, dokler so jim potrebni.

Zavod je pričel delovati že leta 1961, vendar ni dosegel uspehov s klasičnim represivnim vzgojnim sistemom, zato je bil leta 1966 ukinjen in zaprt. Ponovno je bil odprt 1967 leta, ko je zavod prevzel sedanji vodja ustanove, ki je po poklicu slikar, sicer pa se v posebnih dobrodelnih organizacijah ukvarja z mladino že 17 let. Zavod - vse sobe in hodniki - je pravzaprav ena sama velika umetniška galerija, predvsem z deli samega vodje ustanove, pa tudi številni drugi razstavki lepšajo notranjost.

Mladoletniki prispevajo v skupno blagajno zavoda po 30 % svojega zaslužka (za kulturno, prosvetno, zabavno in športno dejavnost).

1) Vzgojni zavod v Brécourt

(Internat Professionel de l'Education Surveillée)

Zavod sprejema dekleta v starosti od 14 - 17 let. Nudi jim poklicno usposabljanje. Poprečna doba bivanja v zavodu znaša dve leti in pol. Največ deklet je v zavodu zaradi prostitucije, poptepanja in tatvin. Ena četrtnina deklet je bila obravnavana na sodišču zaradi kaznivih dejanj, tri četrtnine pa zaradi vzgojne zanemarjenosti in ogroženosti v družini.

Zavod je sezidan po paviljonskem sistemu, vsaka skupina ima svoj paviljon, vse sobe pa so individualne. Na dan obiska je bilo v zavodu 49 deklet, kar je tudi polna kapaciteta zavoda. V vzgojni skupini je 8 - 11 deklet, vsaka vzgojna skupina pa ima 3-4 vzgojitelje.

Zavod dekleta pripravlja za naslednje poklice: konfektionarke, pletilje (ročne in strojne) stenografinke, administratorke (strojepisje, razmnoževalne in kopirne tehnike), izdelovalke usnjene galanterije, perice, likarice in kuharice.

Dekleta delajo v delavnicah le od 10 do 12, ure, od 8 do 10 in od 15 do 17 ure pa imajo poseben šolski pouk, katerega namen je dopolniti ali izpopolniti pomanjkljivo znanje deklet. Če dekleta želi, si lahko pridobi tudi spričevalo o končanem razredu šole, če napravi izpite pred komisijo. Pouk je obvezen in ga morajo obiskovati vsa dekleta, ne glede na njihove sposobnosti in pripravljenost, da si pridobijo tudi spričevalo o znanju. Zato je metoda pouka in vsebina prilagojena tem različnim zahtevam. Pouk ima pogosto bolj zabavno-poučen namen, kar je za dekleta zelo privlačno.

Zavod opravi vsakih 5 let "sondažo" o življenju in ponašanju odpuščenih deklet. Dosedanji rezultati kažejo, da le 5 % odpuščenih deklet zapade v povratništvo, druga dekleta pa se dobro vživijo v delovno in življensko okolje. K takemu uspehu prav gotovo pripomore v odločilni meri sistem vzgoje v zavodu, ker se posveča največ pozornosti vzgoji in pripravi za življenje izven zavoda, mnogo manj pa samemu izobraževanju. "Socializacija" je torej prvi cilj dela zavoda. Pred odpustom živijo dekleta nekaj časa v "pol-svobodni" skupini, kjer imajo vedno prost izhod iz zavoda. Tako se dekleta pripravljajo na življenje v normalnih življenskih okoliščinah.

j) Služba za pomoč mladoletnikom po odpustu iz zavoda
(Service de post-cure)

To je specializirana služba za pomoč in spremljanje mladoletnikov po odpustu iz vzgojnih zavodov. Obstoja od leta 1961.

Čeprav je namen bivanja mladoletnikov v zavodih njihova prevzgoja, povsod posvečajo veliko pozornost tudi poklicnemu usposabljanju mladoletnikov. Mladoletniki, ki se v zavodih poklicno usposabljujejo, delajo izpite pred "civilnimi" komisijami, tako, da imajo pridobljena spričevala značaj javnih spričeval in dokazujejo enako strokovno znanje, kot si ga pridobijo mladoletniki izven zavodov v rednih poklicnih šolah. Večina mladoletnikov se v zavodih usposobi za določen poklic, omenjena služba za pomoč po odpustu zato nima večjih težav pri zaposlovanju mladoletnikov po odpustu iz zavodov.

Služba "post-cure" deluje le za območje Pariza z okolico. To je edina tovrstna specializirana služba v Franciji, ki se ukvarja le z dajanjem pomoči in spremljanjem odpuščenih mladoletnikov. Služba nima prostorov za bivanje gojencev, vendar pa bo že leta 1972 dograjen poseben dom za mladoletnike, ki prihajajo iz zavodov in jim je potrebna začasna nastanitev in nadzorstvo. Pri mladoletnikih se po odpustu poleg zaposlitve pojavljajo še mnogi drugi problemi, ki jih sami ne znajo rešiti.

Prostori službe se nahajajo v centru Pariza (poleg muzeja v Louvru), kar pomeni idealno lego tako za same mladoletnike, ki iščejo pomoč, kot tudi za samo službo zaradi možnosti povezovanja z drugimi ustreznimi službami.

V službi delajo: šef vzgojne službe, 3 vzgojitelji, profesor za poklicno svetovanje in administrativno osebje.

Leta 1970 je služba obravnavala prek 400 odpuščenih mladoletnikov. Za vsakega mladoletnika dobi služba pravočasno pred odpustom potrebno dokumentacijo in odločbo sodišča, da se mladoletnik po odpustu iz zavoda zaupa službi "post-cure" v obravnavo. To je pravzaprav formalno-pravno podaljšanje izrečenega vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojni zavod. Praviloma vspostavi služba stik z mladoletnikom že nekaj mesecev pred odpustom iz zavoda.

O svojem delu služba poroča sodišču in na tej podlagi lahko so-

dišče ponovno odloči, da mora mladoletnik nazaj v vzgojni zavod (to je praktično možno do 21 leta starosti mladoletnika).

4. S k l e p

Že v kratkem času mojega bivanja in dela v Franciji sem spoznal, da Francozi obravnavajo vprašanje mladinskega prestopništva zelo resno in da pojavu posvečajo polno pozornost tako državni organi kot tudi številne privatne dobrodelne organizacije. Predvsem je name naredila vtis enotnost med stališči strokovnjakov glede odločilnih vprašanj preprečevanja in obravnavanja prestopništva, enotna in trdna organizacija celotnega dela z mladoletniki in jasni koncepti o nsmenih in delovnih metodah. Strokovnjaki in ugotovitve njihovih raziskav izredno vplivajo na oblikovanje vse teorije in prakse. Lahko bi celo rekli, da so glavni oblikovalci celotne kriminalne politike priznane ekipe znanstvenikov v okviru ministrstva za pravosodje ali njegovih specializiranih organov (Nacionalna direkcija za nadzorovano vzgojo, Center za usposabljanje in raziskovanje v Vaucressonu itd.). Mnenja strokovnjakov se upoštevajo pri oblikovanju predpisov ter usmerjanju teorije in prakse.

Zavedam se, da Jugoslavija sloni na povsem drugačnih družbeno političnih temeljih kot Francija. Poleg tega pa še tradicija in gospodarski razvoj v Jugoslaviji ne dopuščata, da bi se dosežki mogli enostavno kopirati v tujini in prenašati na naša tla. Vendar pa sem hkrati trdno prepričan, da mnogo od vsega tega, kar sem videl, slišal in spoznal v času mojega šestmesečnega strokovnega izpopolnjevanja v Franciji in vsaj v glavnih obrisih poskušal opisati v tem sestavku, zasluži našo pozornost in podrobnejšo obdelavo. Marsikaj, bolj ali manj, tako ali drugače spremenjeno za naše prilike, bi utegnilo obogatiti naš pravni sistem, še posebej pa našo prakso brez nujnega menjanja pravnega sistema varstva otrok in mladoletnikov. To še posebej velja sedaj v novih pogojih, ko vrste, izbor in izvrševanje kazenskih sankcij proti mladoletnikom vedno bolj prehajajo v področje republiške normative dejavnosti, normative spremembe pa so mnogo manj pomembne kot vsebinske, organizacijske in miselne.

Mislím, da zasluži vso našo pozornost:

- specializirane sodišča za mladoletnike ter koncentracija ka-

zenskih in civilnih zadev;

- specializacije sodnikov za mladoletnike in njihova socialno-pedagoška usmerjenost;
- nekatere značilnosti kazenskega postopka proti mladoletnikom (npr. hitrost postopka, posebne policijske brigade za mladoletnike, izrekanje začasnih vzgojnih ukrepov med kazenskih postopkom, tehnika same glavne obravnave, civilna odgovornost staršev za škodo, ki jo storijo mladoletniki s kaznivim dejanjem, dolžnost mladoletnika oz. staršev, da plačajo vse stroške kazenskega postopka itd.);
- številnost ter dobra strokovna in materialna opremljenost pomožnih strokovnih služb, ki sodelujejo v pripravljalnem kazenskem postopku;
- preventivno delo z družino in otroki npr. številne zasebne in javne socialne službe, vzgojne svetovalnice, mladinski klubi itd.;
- metode za izbor kandidatov za šolo za socialne delavce in za šolo za specialne vzgojitelje neprilagojene mladine in sama ureditev tega šolanja;
- majhni vzgojni zavodi (15 - 30 postelj) in družinski sistem vzgoje
- številni polodprti vzgojni zavodi s šolanjem in zaposlovanjem mladoletnikov izven zavoda;
- posebna služba za pomoč mladoletnikom po odpustu iz zavodov;
- znanstveno proučevanje mladinskega prestopništva ter upoštevanje spoznanj o pojavu in preprečevanju prestopništva;
- sistem nenehnega strokovnega dopolnilnega usposabljanja vseh strokovnjakov, ki delajo z mladoletnimi prestopniki.

Pričujoči zapis je le del tistega, kar sem spoznal med svojim delom v Franciji. Vse skupaj pa poraja v meni nove misli in iskanja, katere izmed teh idej uresničiti pri nas in kako. Strokovna javnost bo te ideje sprejemala ali zavračala, odvisno od sistema in okoliščin v katerih delamo in živimo. Ne glede na to pa bom sam pri svojem bodočem delu na področju mladinskega varstva pridobljena spoznanja in iskušnje skušal čim dosledneje uresničevati. Čutim, da sem obogaten za dosti koristnih spoznanj in iskušenj, ki se bodo čutile pri mojem bodočem strokovnem delu.

Franci Brinc

ZNAČILNOSTI MLADINSKEGA PRESTOPNIŠTVA V OBČINI LJUBLJANA-- CENTER

Center za socialno delo občine Ljubljana-Center je izdelal pregled mladinskega prestopništva za obdobje dveh zadnjih let (1972-1973). Pregled je pripravila socialna delavka Desanka OREL. Uredništvo Vestnika jo je zaprosilo za dovoljenje, da z nekaterimi pomembnejšimi ugotovitvami seznanimo naše bravce. Zato je z njenim dovoljenjem pripravil gradivo za objavo Franci Brinc.

Uredništvo

1. PRIKAZ VSEBINE GRADIVA

Center za socialno delo že od ustanovitve dalje posveča posebno pozornost prav področju mladinskega prestopništva in spremlja gibanje tega pojava, sproti odkriva žarišča, sledi spremembam glede na teže kaznivih dejanj pri mladoletnikih in uvaja nove metode dela pri obravnavanju delinkventne mladine.

V analizo je bilo zajetih 145 otrok in mladoletnikov, ki so storili kazniva dejanja v času od 1/10-1971 do 30/9-1973. Od tega je bilo 24 otrok do 14 leta starosti, 115 mladoletnikov. in 6 mlajših polnoletnih oseb v starosti od 18 do 21 leta.

V analizi je najprej podan prikaz gibanja pojava mladinskega prestopništva za obdobje petih let (od 1969 do 1973), nato pa so podani različni pokazatelji o starosti, spolu, vključitvi v šolo ali delo ter družinskih razmerah obravnavanih mladoletnikov v zadnjih dveh letih (popolnost družine, ekonomske in stanovanjske razmere ter motnje v družini). V nadaljevanju so opisana kazniva dejanja mladoletnikov s podatki o tem, koliko kaznivih dejanj so storili posamezni mladoletniki in koliko kaznivih dejanj je bilo storjenih v združbah. Podan je tudi pregled izrečenih vzgojnih ukrepov in kazni proti kazensko odgovornim mladoletnikom in mlajšim polnoletnim osebam.

V nadaljevanju podajamo del poročila v nespremenjeni vsebini.

2. PREGLED METOD IN REZULTATOV PREVZGOJNEGA DELA

Delo skrbstvenega organa se ne konča le pri ugotavljanju stanja oziroma pri diagnosticiranju mladoletnih prestopnikov, temveč je težišče na terapevtskem delu t.j. na resocializaciji mladih, ki so iz različnih razlogov zašli na pot delinkvence. Resocializacijski postopek zajema tako mladoletnika kot njegovo okolje. Najbolje povemo, kaj je bistvo socialne terapije če citiramo Friedländerja, ki pravi: "Socialna pomoč je umetnost, s katero uporabljamo znanje, pridobljeno v znanosti o človeku in veščino za urejanje odnosov med ljudmi, da mobiliziramo sposobnost posameznika, kot tudi družbene pomožne vire in tako pripeljemo stranko v celoti ali vsaj delno, do tega da se bolje prilagodi na svoje okolje".

Vsak mladoletnik, ki ga evidentiramo na centru za socialno delo je deležen posebne obravnave. Ta je krajša pri manj motenih mladostnikih, to je pri tistih, proti katerim je bil postopek ustavljen, ali pa jim je bil izrečen le vzgojni ukrep ukora. Težišče obravnave mladoletnih prestopnikov pa je na izvajanju vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Posebno v zadnjih letih se vse bolj odločamo za takšno obravnavo mladostnikov, saj se je pokazala kot najuspešnejša in ne na zadnje tudi najcenejša.

Terapevtsko delo z mladoletnim prestopnikom se deli na dve bistveni metodi dela:

- na delo s posameznikom
- na delo s skupino oziroma grupno delo.

Delo s posameznikom se prične takrat, ko smo o njegovi težavi obveščeni. Od tedaj dalje pa traja ta postopek dve, tri pa tudi po več let. Večja je stopnja motenosti, daljša je doba resocializacije. Vsak mladoletnik je posebej diagnosticiran in ob tem se predvidi tudi postopek terapije.

Pri delu z mladoletnikom je izredno pomembna prva faza, ki zajema predvsem oblikovanje pozitivnih čustvenih odnosov med mladoletnikom in svetovalcem, ker bo le tako lahko sprejemal njegove nasvete in aktivno sodeloval pri izvajanju ukrepa.

Temu slede terapevtski razgovori, ki so predvsem namenjeni opa-

zovanju osebnosti mladoletnika in odstranjevanju tistih subjektivnih in objektivnih težav, ki bistveno vplivajo na njegovo močnost. V ta postopek pa se že vključuje pozitivno usmerjanje, aktivizacija, zaposlitev, vključevanje v šolanje, v prostovoljne dejavnosti itd. Ko dosežemo uspehe na teh področjih, preneha tudi delinkventna dejavnost. Seveda pa je to dolgotrajen proces, zagotavlja pa trajnejše rezultate.

Istočasno kot z mladoletnikom poteka postopek obravnave tudi z mladoletnikovo družino, šolo, delovnim mestom, združbo, v katero je vključen itd. Seveda pa je saniranje okolja mnogokrat izredno težavno ali pa celo nemogoče. V teh primerih moramo mladoletnika pripravljati za samostojno življenje izven doma.

Grupno delo z mladoletniki je novejša metoda dela, ki pa kaže izredne rezultate, saj je prav grupna terapija tista, ki ob individualni obravnavi bistveno pripomore pri reševanju mladostnikovih težav. Emocionalna doživetja, ki se manifestirajo v grupi, so edinstvena in jih ne moremo nadomestiti z nobeno drugo metodo in so zato toliko bolj koristna.

Uspehi prevzgojnega procesa, ki vključujejo ti dve metodi, so presenetljivi. Tako je število primerov, kjer prevzgoja s pomočjo strožjega nadzora ni možna, zelo majhna.

Letno izvajamo na centru za socialno delo povprečno 35 do 40 vzgojnih ukrepov strožjega nadzorstva. Od tega pride do spremembe ukrepa v strožji vzgojni ukrep oz. do oddaje v zavod le v enem do dveh primerih letno, medtem, ko nam uspe pri vseh ostalih primerih doseči maksimalno možno mero resocializacije. Zavedati se namreč moramo, da je uspeh relativen in da si moramo cilj zastaviti glede na možnosti in sposobnosti posameznika. Da pa lahko dosežemo takšne uspehe, je potrebna intenzivna in strokovna obravnava posameznika ter njegove družine.

Morda bi v ilustracijo navedli primer nekega mladoletnika, imenujmo ga Marjan.

Z Marjanom smo se srečali, ko je bil star 16 let in je obiskoval I.razred gimnazije. Storil je več kaznivih dejanj, med katerimi so prevladovala dejanja neupravičene uporabe motornih vozil. Fant je živel z materjo. Bil je nezakonski sin, očeta ni niti poznal. Bil je zelo inteligenten, vendar je kazal močne motnje

ponašanja. V šoli je bil neuspešen, od pouka je izostajal, do okolja in avtoritet je bil agresiven, predvsem pa so se čutile močne težnje za negativnim uveljavljanjem. Kazniva dejanja je delal v združbi, pa tudi sam. Kazalo je, da se z materjo sicer dobro ujemata, vendar je njun odnos ostal precej časa dokaj nepojasnen, saj sta tako mladoletnik kot tudi mati v odnosih do skrbstvenega organa bila precej časa zavrta, šola pa o fantu ni vedela ničesar.

Marjana smo takoj vključili v individualno obravnavo, istočasno pa tudi v grupo. Ker so bili v grupi tudi njegovi prijatelji iz združbe, je v grupo prihajal, čeprav je bil do terapevta nezaupljiv. Istočasno kot z njim, je terapevt delal s celotno združbo, ki pa je hitreje sprejemala terapevtovo vodenje in svetovanje, kakor Marjan. Prav ta spremenjeni odnos njegovih prijateljev do terapevta (prijateljski odnos) pa je povzročil, da se je tudi Marjan začel približevati. In povsem nenadoma se je odločil za popolno izpoved, kjer se je pokazalo, da živi Marjan z materjo, ki je že vrsto let vdana alkoholu.

Stanovala sta v enem samem prostoru in Marjan je moral neredko ponoči na cesto, da ni bil priča materinim orgijam z ljubimcem. Čeprav je bila mati zaposlena, je že tako pičila sredstva v veliki meri porabila za alkohol, zato sta z Marjanom živela v veliki ekonomski stiski. Matere ni sovražil, le napetost v njem je zaradi neznosnih razmer rastla. Čutil se je neenakege svojim vrstnikom. To stanje je skrival pred vsemi. Želel se je maščevati družbi za življenje, ki ga živi in obenem uveljaviti svoj jaz, pa čeprav na negativnem področju. Ko smo zvedeli za vzrok njegovega početja je bila terapija mnogo enostavnejša, saj je sam v njej aktivno sodeloval. Pri materi nismo našli razumevanje in sodelovanje, zdravljenje je odklanjala. Marjan je hotel pustiti solo in se zaposliti. Vendar smo vedeli, da so njegove želje in intelektualne zmogljivosti prevelike, da bi se zadovoljil z nekvalificiranim delom. Vrnil bi se v kriminal. Skupno z njim smo se zato odločili za njegovo izločitev iz domačega okolja, a ne za oddajo v zavod. Začasno smo ga namestili v neko družino, kjer se je z lastnim delom celo sam preživljal ter ob tem redno obiskoval še gimnazijo. Seveda smo istočasno bili v povezavi z Marjanovo razredničarko, ki je bila ob pojasnitvi fantovega primera prav tako voljna pomagati. Počasi so se kazali rezultati našega svetovanja. Marjan je postal vse bolj sposoben zastavljati si lastne, realne cilje in pripravljen je bil zanje tudi nekaj žrtvovati. Uspehi, ki so se začeli vrstiti, so ga

stimulirali. Ko je bil v IV. letniku gimnazije, je bil naš resocializacijski proces zaključen, fant je dosegel visoko zrelostno stopnjo, njegova osebnostna moč se je okrepila do takšne mere, da se ni bilo bati, da bi se pri njem še pojavili znaki neprilagojenega ponašanja. Uspešno je maturiral in se nato vpisal na fakulteto. Sedaj obiskuje že drugi letnik. Ob študiju se tudi sam preživlja z občasnimi honorarnimi zaposlitvami. Ne stanuje pri materi, ima pa z njo občasne - čustveno pozitivne stike. Našel je svoj cilj in pot, kako si sam pomaga iz težav.

To je le eden od mnogih primerov. Lahko bi jih naštevali še in še. Vsak je nekoliko drugačen in vendar vsak vodi k istemu cilju. Naj le še omenimo, da vodimo v takšnem procesu prevzganja mesečno povprečno lo do 12 terapevtskih razgovorov z mladoletnikom, po dva ali tri svetovalne razgovore mesečno s starši in da poskušamo biti z našimi strokovnimi nasveti tam, kjer je mladoletnik, tj. v šoli, na delovnem mestu, med njegovimi prijatelji.

Zato se v naših odločitvah, kaj z mladoletnim prestopnikom po storitvi kaznivega dejanja, načelno tudi pri tistih, ki kažejo težke znake osebnostne motenosti, nagibamo in se najčesteje odločamo za vodenje v normalnem domačem okolju, ali pa morda v primerni rejniški družini in le v izjemnih, najtežjih primerih za oddajo v zavod. Saj je uspeh v normalnem vsakdanjem okolju mnogo trajnejši, mladoletnik ima najširše možnosti izbire svoje življenske poti, medtem ko je zavod, tudi najboljši, le umetna tvorba, ki nudi mladoletniku le manjše možnosti za doseg pravega življenskega cilja.

Seveda pa je tudi oddaja v zavod v določenih primerih nujna in bo takšna tudi ostala, kajti v vsaki družbi in tudi ob najidealnejših metodah dela, bodo posamezniki, ki potrebujejo zavodsko obravnavo in ne na zadnje, potrebno je v primerih večkratnega povratništva družbo tudi zaščititi pred kriminogeno dejavnostjo takšnih mladih ljudi. Seveda pa ob tem mislimo predvsem že na mladoletniški zapor in ne zgolj na zavod.

3. NEKAJ NOVEJŠIH POJAVOV V MLADOLETNEM PRESTOPNIŠTVU

Spregovorili bi radi predvsem o dveh dejavnikih, ki se v novejši dobi bistveno odražajo pri delu z mladimi in predvsem vplivajo tudi na njihovo resocializacijo. Pri tem mislimo na združbe in

na vse bolj prodirajoč pojav narkomanije.

Kot je znano, so združbe skupine mladoletnikov, ki skupaj (vsi člani ali pa le nekateri) store kaznivo dejanje. Pojav združb zasledujemo sicer že vrsto let, vendar so iz leta v leto številnejše, trdnejše, njihova dejavnost pa je v večini primerov antisocialna.

Te združbe nastajajo večinoma spontano, neorganizirano in nimajo pravega vodje. Pretežno nastajajo v območju določenega stanovanjskega okoliša ali krajevne skupnosti, v zadnjem času pa smo lahko opazili tudi skupine, ki celo presegajo območje občine in jih povezujejo le skupni cilji in aktivnosti (negativne). Te združbe delujejo ne dokajšnji "demokratični ravni" in to ustvarja med člani močne čustvene vezi. Zdi se jim, da končno nekomu pripadajo, da nekdo sprejema njihove mnenja, na skupino so čustveno vezani in prav to predstavlja največjo nevarnost. Večina mladoletnikov kaže že različne značajske posebnosti, ki jim postajajo skupna oblika vedenja. V združbi se počutijo močni in varni, občutek "pravega prijateljstva" pritegne k akcijam tudi tiste člane, ki bi sicer sami nikoli ne bili izrazito antisocialni. Takšne združbe pa kot kužne klice širijo svoj krog, ki ga v nekem območju odkrijejo šele takrat, ko jih okolje zazna kot moteče. Glede na to, da se z mladoletniki zaenkrat ukvarja le skrbstveni organ oziroma center za socialno delo, se dogaja, da v obravnavo ni zajeta celotna skupina, ker so med njimi tudi takšni, ki niso storili kaznivih dejanj, so pa kljub temu problematični. In tako ima lahko del združbe, ki je izven obravnave, na mladoletnike, ki so že vključeni v prevzgojni proces, enako močan vpliv, ali pa morda zaradi čustvenih vezi celo močnejši vpliv, kakor terapevt. V praksi se je že izkazalo, da bo združbo moč reševati le, če bo zajeta kot celota, ne glede na to, ali so člani te združbe že prestopniki, ali pa še niso storili kaznivih dejanj. En sam mladoletnik, ki ostane izven naše obravnave, lahko postane vir nove okužbe. Vsekakor pa bo potrebno razmišljati tudi o zgodnjem odkrivanju mladoletniških združb, še predno postanejo le te delinkventne.

Drug pojav, o katerem bi radi spregovorili je alkoholizem in narkomanija mladih. Alkoholizem med mladimi ni nov pojav. Pogosto so to mladoletniki, ki so se z alkoholom "rodili" in ga v določenih količinah pijejo že od najzgodnejšega otroštva. To so otroci nekaterih alkoholikov, kjer je popivanje v nekaterih družinah

prava tradicija. Pri takšnih mladoletnikih je možnost za odpravo te navade zelo majhna, posebno ne brez zdravljenja.

Vemo pa, da specifičnih oblik zdravljenja mladoletnih alkoholikov pri nas še ne poznamo, temveč so vključeni v procesu zdravljenja med odrasle alkoholike. In če vemo, da je duševnost mladega človeka drugačna kot pri odraslem, če vemo, da potrebuje mlad človek posebno obravnavo, če je v kakršni koli psihofizični težavi, potem se moramo zavedati, da bi tudi mladoletni alkoholik potreboval specifično obravnavo. In ker vemo, da je alkoholizem bolezen, nam mora biti jasno, da mladoletnega alkoholika ne bo mogel pozdraviti noben izmed strokovnjakov, ki se ukvarja zgolj z vedenjsko motenostjo.

Drugo vrsto mladoletnih uživalcev alkohola pa predstavljajo mladostniki, ki se zatekajo k alkoholu kot nadomestni zadovoljitvi, ki jim alkohol pomeni način rekreiranja. Pri teh je možno z načini vodenja in svetovanja bistveno vplivati na opustitev te navade, toda ob tem se vprašamo, koliko pa je tistih mladih, ki jim alkohol prav tako postaja stalni spremljevalec "družabnih srečanj" pa ne prihajajo v stik s skrbstvenimi organi, ker niso sicer "moteni", a gredo v velikem številu tudi alkoholizmu naproti. Danes nastaja v Sloveniji vsak dan več klubov zdravljenih alkoholikov, nikjer pa ne zasledimo neke angažiranosti in organizirane družbene skrbi za preprečevanje alkoholizma mladih.

Ugotavljamo pa, da je na pohodu prav med mladimi nov, morda še bolj grozeč pojav, pojav narkomanije. Ne gre za povečevanje tega problema, dejstvo pa je, da je danes že močno prisoten in to prav med mladino. Prav v zadnjih dveh letih smo lahko zasledili pri naših mladostnikih nagel in močan porast tega pojava. Če smo pred dvema letoma naleteli le v izjemnih primerih na mladostnika, ki se je že srečal z drogo in jo eventualno tudi preizkusil, je stanje danes takšno, da je med obravnavanimi mladoletniki izjema tisti, ki se z drogo še ni srečal. Seveda naših mladoletnikov še ne moremo imenovati narkomani, ker pretežno še ne gre za pravo zasvojenost, temveč le za uživalce mamil, čeprav so mnogi že stalni potrošniki mamil. Med mladimi vlada miselnost, da mnoge droge sploh niso nevarne in da predstavlja narkomanija nasproti alkoholizmu manjše družbeno zlo. In če ju primerjajo v svojih nadomestnih zadovoljitvah, dajejo prednost drogam.

Zanimivo je, da so mladoletniki sprva jemanje mamil prikrivali, kakor so poskušali prikrivati tudi alkoholizem, kasneje pa se jim je prav v primerjavi z alkoholizmom zazdelo, da počno nekaj, kar počne mladina po vsem svetu. Omenjajo tudi, da najdejo pod vplivom drog takšno zadovoljitev svojih kriz, kakor tega niso poprej nikoli doživljali. Čas, ko so to prikrivali je minil. Danes o tem govore sproščeno. Sprašujemo se, ali ni tak odnos do tega pojava že tudi nek pokazatelj nevarnosti. Naši mladoletniki jemljejo predvsem hašiš, mnogi LDS in pa razne tablete. (Plivadon, Phenalgol, Optalidon itd.) združeno z alkoholom. Uživalcev opija med mladoletniki še nismo zasledili.

Zaenkrat imamo premalo izkušenj z uživalci drog, vendar že doslej lahko opazamo določene simptome, ki prav gotovo otežkočajo resocializacijo mladoletnikov. Predvsem kažejo ti mladostniki še večjo brezcilnost, nepriznavanje kakršnih koli norm, včasih popolno apatičnost, lenoben odnos do šole ali zaposlitve in ne nazadnje, zaslužena sredstva v veliki meri trošijo za nabavljanje novih drog.

Strokovnjaki ugotavljajo, da uživalci hašiša vedno prehajajo na močnejše droge in da so uživalci večinoma tudi razpečevalci, kar pa je že kaznivo dejanje. Narkomanija je problem mladih in prav mladi so objekt naše obravnave. Verjetno zato v prihodnje ne bomo smeli in ne mogli stati ob strani.

4. ZAKLJUČKI

1. Mladoletno prestopništvo v občini Ljubljana-Center v zadnjih letih ni v porastu, temveč lahko že nekaj let zasledimo konstantno število prestopnikov. Spreminjajo pa se žarišča tega pojava, ki se selijo iz ene krajevne skupnosti v drugo.
2. Večino kaznivih dejanj store mladoletniki v starosti od 16. do 18. leta, glede na spol pa prevladujejo fantje.
3. 14,5 % obravnavanih mladoletnikov je že končalo obvezno osnovno šolanje. V času kaznivega dejanja so mnogi nezaposleni in ne obiskujejo šole. Tisti, ki pa so vključeni v uk, ali srednjo šolo, so večinoma učno neuspešni. Napram podatkom iz ostalih let, opazamo znaten porast mladoletnega prestopništva med dijaki.

4. Skoraj polovica obravnavanih mladoletnikov živi v nepopolnih in dopolnjenih družinah. Pri tistih, ki pa žive sicer v popolnih družinah smo v 66 % zasledili povsem razdrte družinske odnose.
5. Velik odstotek obravnavanih mladoletnikov v občini Center živi v izredno slabih stanovanjskih in ekonomskih razmerah. Ekonomska ogroženost pa poraja slabše oblike otroškega varstva, nestrpnjše odnose v družini in predvsem socialno razlikovanje, ki privede te mlade ljudi do škodljivih oblik negativnega uveljavljanja.
6. Asocialni pojavi v družini so pogosti spremljevalci razvoja obravnavanih mladostnikov. Z veliko večino izstopa alkoholizem. Nevarnost tega pojava je še večja, ker ga družina, če je le mogoče prikriva pred okoljem in s tem preprečuje možnost zgodnjega ukrepanja v korist otroka.
7. Večina staršev obravnavane kategorije je vzgojno nezainteresiranih in neosveščenih, ali pa uporabljajo povsem neustrezne vzgojne prijeme.
8. Otroci in mladoletniki večinoma začno kazati znake osebnotne motenosti še predno se ta manifestira v kaznivem dejanju. Opazimo jih v raznih oblikah kot so: nevrotično ponašanje, agresivnost, neprilagojeno uveljavljanje, nadomestne zadovoljitve, šibak značaj, odtujenost, moralna neopredeljenost in kot posledica navedenih motenj lastninska deviacija.
9. Glede na kvalitativno in kvantitativno zastopanost simptomov osebnotne motenosti, ugotavljamo, da je med obravnavanimi mladoletniki 40 % takih, ki glede na motenost. pripadajo najvišji težavnostni skupini.
10. Mladoletniki so v obdobju dveh let storili 406 kaznivih dejanj. Med temi prevladujejo tatvine, upad pa je opaziti pri kaznivih dejanjih neupravičene uporabe motornih vozil, dokaj visoko pa je število velikih tatvin, kar pomeni veliko materialno škodo, ki jo povzročijo mladoletniki.
11. Več kot polovica obravnavanih mladoletnikov je že prej storila kaznivo dejanje. Nadalje ugotavljamo, da je le 18,6 % mladoletnikov storilo samo eno kaznivo dejanje, več pa je takih, ki so storili po dve, tri ali celo več kaznivih dejanj.

kar kaže, da je prestopništvo pri mladih oblika neprilagojenega vedenja in ne zgolj enkratni delikt.

12. Združbe mladoletnikov predstavljajo nov in nevaren pojav, saj je 43,5 % obravnavanih mladoletnikov storilo kaznivo dejanje v združbah.
13. V vseh primerih, kjer je potrebno vodenje in obstoja možnost, da bo le to možno v domačem okolju se sodišče in skrbstveni organ najčešče odločita za vzgojne ukrepe strožjega nadzorstva skrbstvenega organa (40 %). Izločitev iz okolja se izreče le tedaj, če domače okolje ni sposobno sodelovati pri resocializaciji mladoletnika, temveč vpliva celo razdiralno.
14. Kot posebno nevarni pojavi pri mladoletnih prestopnikih se nam kažejo združbe, alkoholizem in na novo porajajoč problem narkomanije.

5. PREDLOGI

- Iz zaključkov izhaja, da določena kategorija mladih ljudi ni zajeta v nobeno obliko preventivnega varstva. Ko mladi zapuste osnovno šolanje, nihče razen družine ne spremlja več njihove rasti. Mislimo kategorije mladih od 16. leta dalje. Menimo, da je v preventivi storjen velik korak z uvedbo socialnih služb v osnovnih šolah. Nedopustno pa je, da teh služb še vedno niso uvedle vse strokovne in srednje šole, saj je dejstvo, da se iz te populacije pojavlja veliko število mladoletnih prestopnikov in da je osip v prvih letnikih v veliki meri posledica neurejenih življenjskih pogojev učencev in dijakov teh šol. Zato menimo, da bi morale vse šole, osnovne, srednje in poklicne, vključno z večjimi internati, imeti vsaj socialno, če že ne celotno svetovalno službo.
- Že leta ugotavljamo, da preventivna dejavnost še ni dovolj razvita. Mladinski klubi, disco klubi, mini casino, rekreacijski centri, kot npr. drsališče itd. so prepuščeni stihijnemu delovanju. Ti centri bi lahko bili močni preventivni dejavniki, kjer bi lahko mlade usmerjali v pozitivne dejavnosti in kjer bi skupno s krajevno skupnostjo lahko delovala izvrstna signalizacijska mreža. Žal pa danes ugotavljamo, da so večkrat prav takšna mesta zbirališča mladine, kjer lahko izmenjajo le svoje

negativne izkušnje, kjer se med drugim lahko nabavi tudi droga in kjer mladoletniki preživljajo čas, ko niso nikamor vključeni, ne da bi jim kdo pomagal iz te njihove stiske. Pri tem ne želimo, da bi nas kdo napačno razumel, da naj torej takšna mesta ukinemo, nasprotno, teh centrov za mlade je premalo, menimo pa da je skrajni čas, da bi jim dali tudi vsebinsko vrednost.

Na področju občine pa bi moral nekdo koordinirati to preventivno službo, z enotnimi in izdelanimi programi dela s ciljem preprečevanja razvoja družbeno negativnih pojavov med mladino in nudenja pomoči in nasvetov mladim, takrat ko to potrebujejo. Morda bi bil to lahko socialni delavec, zaposlen pri centru za socialno delo, ki bi se ukvarjal izključno s preventivno dejavnostjo v okviru preprečevanja družbeno negativnih pojavov med mladino.

- Večina neprilagojene mladine izvira iz ekonomsko, socialno in moralno neurejenih družin. Za te mlade bi v mestu Ljubljani morali imeti poseben dom in ne le možnost oddaje v vzgojni zavod. Pri mlajših otrocih in mladoletnikih rešujemo danes to vprašanje z rejniškimi družinami. Nimamo pa ustrezne ustanove za tiste mlade, ki vstopajo v življenje, ki končujejo šole, ali pa so že celo zaposleni, ki so na pragu svoje polnoletnosti, a je zaradi hujše motenosti družine, življenje pri starših zanje nevzdržno in nepriporočljivo. Menimo, da je vzgojni zavod, kot edina obstoječa ustanova, neustrezna rešitev. Ali je prav, da so zaradi staršev kaznovani otroci? Predlagamo ustanovitev zavoda, ki bi imel elemente internata in samskega doma, kjer bi mladi ljudje, ki ne morejo bivati doma, imeli pogoje za zdrav razvoj. Ko govorimo o reševanju stanovanjske problematike, se nam zdi, da bi ne smeli prezreti mladih in tudi njim morda v predlagani obliki pomagati na začetni življenjski poti.
- V poročilu smo se dotaknili tudi problema alkoholizma in narkomanije mladih. Zdi se, da je na tem področju premajhna vez med socialno in zdravstveno službo. Mladoletniki "bolniki" se danes obravnavajo in rešujejo na enak način kot odrasli in postopek obravnave je prepočasen. Žato bi morali enako kakor imamo bolnišnice za otroške bolezni, pedopsihiatrične oddelke, oddelke za mladoletnike na upravah javne varnosti, mladinska sodišča itd., imeti tudi posebne oddelke, kjer bi hitro in verjetno tudi na bolj ustrezen način obravnavali mlade alkoholike in narkomane.

SODELOVANJE MLADINSKIH SODNIKOV S STROKOVNJAKI RAZLIČNIH PODROČIJ

Članek je bil objavljen v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo št. 2, letnik 1973.

Objavo skrajšanega članka nam je dovolil avtor in uredništvo revije. Obema se za odobritev zahvaljujemo.

Uredništvo

Francosko združenje mladinskih sodnikov je o tej temi v dneh od 5. do 10. februarja 1973 v Vaucressonu priredilo mednarodni seminar sodnikov za mladoletnike.

Izredno skrbno in strokovno napisano gradivo, daje dovolj možnosti, da spoznamo prizadevanja francoskih pravosodnih in drugih zainteresiranih organov ter posameznikov pri uresničevanju odločbe z dne 2. februarja 1945, po kateri se mladoletnikom, ki so kazniva dejanja storili do 18. leta starosti, praviloma izrekajo vzgojni ukrepi in le izjemoma tudi kazni. Na podlagi te odločbe so bila ustanovljena posebna mladinska sodišča v Franciji in z njimi je začela delovati nova vrsta sodnikov - sodniki za mladoletnike. Hkrati se začno, v večjem številu ustanavljati vzgojni domovi, vzgojne posvetovalnice, diagnostična središča in mladinski domovi po vsej Franciji.

Posebno skrb posvečajo izobraževanju vzgojiteljev, ki delajo v različnih domovih, namenjenih mladinskim prestopnikom. V postopkih pred mladinskim sodnikom, najsi gre za kazenske ali civilne zadeve, začno močnejše uporabljati poročila strokovnjakov, s katerimi tesno sodelujejo, tako da je mladoletnemu prestopniku ali ogroženemu otroku izrečen najprimernejši vzgojni ukrep. Posebno tesno je sodelovanje mladinskega sodnika s socialnim delavcem, psihologom in specialnim pedagogom - vzgojiteljem, če je treba, pa tudi z zdravnikom. Sodnikova odločitev o mladoletniku se opira na diagnozo strokovnjakov, ki so kot skupina obravnavali mladoletnika in podali svoje mnenje o tem, kakšen ukrep bi bil za njegovo resocializacijo najprimernejši. Sodnik med obravnavanjem mladoletnika tesno sodeluje s skupino strokovnjakov. Gle-

de na to mora imeti vsaj najtemeljnejše znanje iz psihologije, pedagogike in socialnega dela. Znanje s teh posebnih torišč lahko sodniki za mladoletnike dobijo na 14-dnevnih seminarjih, ki jih organizira Ministrstvo za pravosodje. Na teh seminarjih v Vaucressonu se sodniki za mladoletnike seznanjajo s posameznimi primeri iz sodne prakse, metodami dela z mladoletniki, ki so na opazovanju, spoznavajo metode izvrševanja vzgojnega ukrepa, proučujejo sistem skupinskega dela ter obiskujejo posamezne ustanove in domove za mladoletnike.

Za uvodnima govoroma so udeleženci seminarja poslušali štiri predavanja.

Prvo je imel direktor Inštituta za sodno medicino iz Ženeve, profesor Bernheim. Govoril je o vlogi splošnega zdravnika in zdravnika - specialista psihiatra pri delu z mladoletnimi prestopniki. Ena izmed nalog zdravnika je, če je njegov poseg sploh potreben, da pomaga spraviti mladoletnika v boljše telesno in duševno pripravljenost. Storjeno kaznivo dejanje in temu slediši postopek pomenita za mladoletnika težko travmatično stanje, zato je priporočljiv zdravnikov poseg. Pogosto pa se zdravnik psihiater srečuje z mladoletniki z disocialno osebnostno sestavo, ki povzročata mladoletnikovo prestopništvo in lahko s svojim strokovnim znanjem pomaga sodniku, da bolje razume mladoletnika in vzroke za njegovo kaznivo dejanje. Bernheim je našteval številne primere iz svoje prakse, ko so mladoletniki storili herostratska kazniva dejanja, dalje primere prolongirane in zadržane adolescence in podobnih. Za postavitev diagnoze zdravnik psihiater potrebuje pomoč socialnega delavca, ta mu posreduje podatke o okolju in razmerah, v katerih mladoletnik živi. Meni, da je za mladoletnikovo neprilagojeno vedenje iskati vzroke tudi pri mladoletnikovih starših. Med mladoletnimi prestopniki je namreč največ takih, ki živijo v ogrožujočih razmerah, brez ljubezni staršev in brez možnosti za lastno potrditev.

Drugi govornik je bil Parry, socialni delavec iz Leedsa. V svojem predavanju je skušal poiskati tako definicijo pojma socialni delavec, ki bi bila sprejemljiva za vse udeležence seminarja. Že v angleško govorečih deželah ima pojem socialnega delavca lahko različen pomen. Izhajajoč iz nalog, ki so mu zaupane, je socialni delavec oseba, ki pomaga sodniku pri iskanju odgovorov na vprašanja o družbenih položajih in okolju, v katerem mladoletnik živi in od katerega sodnik lahko zahteva posebno poročilo, ali daje sodniku nasvet za izbiro vzgojnega ukrepa mladoletniku

ter spremlja in nadzira mladoletnikovo vedenje med izvrševanjem vzgojnega ukrepa. Govoril je tudi o metodah socialnega dela v Angliji, zbiranju podatkov o mladoletniku pri starših, v šoli, zdravstvenih ustanovah in drugod. Zavzemal se je zato, da bi poročilo socialnega delavca, ki ga daje sodniku o mladoletniku in okolju, v katerem ta živi, vsebovalo tudi ugotovitve drugih strokovnjakov, zlasti pedagoga, psihologa in zdravnika.

Tretje predavanje je imel Hirsch, vzgojitelj - psihopedagog iz Bruslja. Govoril je o vprašanjih, s katerimi se pedagog srečuje pri prevzgojnem delu v vzgojnih zavodih za mladoletnike. Temeljno za pedagoga je, da si zna pridobiti mladoletnikovo zaupanje in da mladoletniku ve pojasniti, kakšne so njegove naloge, zlasti pa da mu vzgojitelj želi pomagati. Ko z mladoletnikom naveže tesnejše stike in si pridobi njegovo zaupanje, poteka delo ob uporabi sodobnih pedagoških tehnik. Pedagogi si pomagajo s skupinskim delom z mladoletniki, in to je po njegovem mnenju najuspešnejše. Poudaril je, da je posebej pomembno sodelovanje staršev pri prevzgoji mladoletnika in zato delajo pedagogi tudi z njimi. Svetujejo jim, kako naj rešujejo vzgojna vprašanja, zlasti pa skrbijo za to, da se mladoletnik ne vrne v stare razmere, ki so sopovzročile, da je zašel na kriva pota. Prizadevajo si popraviti skaljeno razmerje med mladoletnikom in njegovimi starši že med izvrševanjem vzgojnega ukrepa in si zagotoviti njihovo pomoč pri pozitivnem vplivanju na mladoletnika. Ker je mladoletnikovo kaznivo dejanje simptom, ki kaže na motenost mladoletnika, je pedagogu za ugotavljanje diagnoze in iskanje najboljšega ukrepa, ki naj bo mladoletniku izrečen, potrebna pomoč strokovnjakov z drugih torišč, zlasti psihologov, socialnih delavcev in zdravnikov.

Četrto predavanje je imel predsednik francoskega združenja mladinskih sodnikov Fédou. (Opisal je razvojno pot, ki jo je naredilo obravnavanje mladoletnikov od začetka XX.stoletja do danes.) Poudaril je, da mora sodnikova odločitev o vzgojnem ukrepu izhajati iz spoznavanja mladoletnika. V ta namen v Franciji mladoletnika za čas postopka nastanijo v posebnem centru za opazovanje. Med bivanjem tam se zbirajo podatki o mladoletnikovi družini in okolju, v katerem mladoletnik živi, o njegovi osebnosti, telesnem in duševnem stanju, podatki o šolanju in službi. Na podlagi teh podatkov se izdelata mnenje o mladoletnikovi dosedanji vzgoji in prilagajanju. Pri izdelavi sinteze sodelujejo socialni delavci, psihologi, pedagogi in zdravniki. Sinteza se uporablja za izdelavo rekonstrukcije mladoletnikove osebnosti.

Poleg nastanitve mladoletnika v center za opazovanje v Franciji poznajo tudi odprto, ambulantno opazovanje mladoletnika; pri tem ni potrebe po izločitvi mladoletnika iz njegovega dotedanjega okolja.

Opazovanje mladoletnika ima tudi namen zbrati podatke o vzrokih, ki tičijo v mladoletnikovi osebnosti in ki so ga pripeljali do kaznivega dejanja, o težavah, ki so spremljale mladoletnikovo vzgojo, ter na podlagi teh podatkov sestaviti predlog za ukrep, ki naj bo mladoletniku izrečen.

Na podlagi poročil strokovnjakov je odločitev sodnika dosti lažja ter prilagojena mladoletnikovi osebnosti. Ker pa poročila posameznega strokovnjaka, na primer socialnega delavca mladoletnikove osebnosti ne osvetljujejo v celoti, je opazovanje mladoletnika zadeva skupnega dela ekipe strokovnjakov. Tak način dela omogoča večjo individualizacijo pri izbiri vzgojnega ukrepa.

Ekipno delo strokovnjakov pa še ni povsod uveljavljeno, ker nimajo dovolj strokovnjakov in ne dovolj centrov za opazovanje. Vsi sodniki za mladoletnike tudi niso navdušeni za tesnejše sodelovanje z ekipo strokovnjakov, vendar so čedalje bolj živa prizadevanja, da se mladoletnikom ne izrekajo ukrepi brez temeljitega poznanja mladoletnika.

Medtem ko se je začel uveljavljati sistem ekipnega dela pri opazovanju mladoletnikov, pa je znanost toliko napredovala, da se že postavljajo vprašanja, ali so dosežki izpred 20. let primerni in uporabni še danes. Tudi mladina se je med tem spremenila in sodniki se srečujejo z novimi oblikami mladinskega prestopništva ter neprilagojenosti, kot so čedalje pogostejša zloraba mamil, samomori med mladino in podobno.

Med skupino strokovnjakov na eni strani in sodnikom na drugi prihaja pri delu do nesoglasij, ker predlog strokovne skupine ne ustreza sodnikovemu konceptu in stališčem o vzgojnem ukrepu, ki naj bo izrečen mladoletniku. Sodnik mora s svojo avtoriteto varovati družbene koristi ter je v svojem odločanju suveren. Njegova odločitev pa je pogosto drugačna od predloga pedagoga, ki izhaja iz novih pojmovanj svobode in samostojne osebnosti mladoletnika.

Postavlja se vprašanje, katerim normam se mora mladoletnik pri-

lagajati ali je pri prevzgoji mogoče izločiti disciplino in prisilo, če vsa vzgoja dejansko temelji na pohvali in graji.

Fedou je menil, da obstajajo še številna druga vprašanja, ki zadevajo predvsem mladinskega sodnika v sedanjosti. Prepričan je, da si danes ni mogoče misliti dela mladinskega sodnika, ki varuje osebno čast posameznika in družbeni red, brez nenehnega spremljanja dosežkov humanitarnih ved in brez sodelovanja strokovnjakov.

- - -

V naslednjih dneh je delo na seminarju potekalo tako, da so mladinski sodniki iz nekaterih držav udeležencem na plenarnih sejah predstavili zakonodajno ureditev mladinskega sodstva in postopka z mladoletniki pa tudi izkušnje, ki jih imajo od sodelovanja s strokovnjaki.

Vsi govorniki so v svojih poročilih posebno poudarjali sodelovanje sodnika s strokovnjaki v postopku.

Čeprav so zakonske ureditve o postopku z mladoletniki v posameznih državah zelo različne, tako glede pristojnosti sodnika za mladoletnike, sestave sodišča, spodnje meje kazenskopravne mladoletnosti, možnosti izbire vzgojnega ukrepa in vloge sodnika pri nadzorstvu nad izvrševanjem vzgojnega ukrepa, je vsem državam skupno, da sodišča o mladoletnikih nikjer ne odločajo brez sodelovanja in mnenja socialnega delavca, psihologa, pedagoga in zdravnika. Prav gotovo je, da se nova spoznanja o človeku, zlasti o razvijajoči se mladi osebnosti, ki se spreminja z rastjo in ki so bila pridobljena z razvojem bioloških psiholoških in medicinskih znanosti, dobila v mladinskem sodstvu vsega sveta svoje domovališče. Posredovanje tega posebnega znanja sodišču ima lahko v eni državi takšno, v drugi pa drugačno obliko, kljub temu pa so mnenja in nasveti strokovnjakov povsod upoštevani.

- - -

Povzetek razprave posameznih skupin je bil zadnji dan seminarja prebran udeležencem na plenarni seji.

Prva skupina je ugotovila, da so vprašanja, ki zadevajo mladinsko prestopništvo in problemi ogroženih otrok tako zapleteni, kakor narava človeka sama posebi. Mladoletniki, ki jih obravnava sodišče, so bili, preden jih je začelo obravnavati sodišče, že leta in leta težavni; to se je kazalo v šoli ali v njihovih družinah. Tako je sodišče postavljeno pred nalogo, da mora reševati vprašanja, ki so že dokaj stara in ob katerih so odgovedale tako družina kot šola in druge družbene ustanove. Da bi mladinska sodišča lahko uspešno opravljala svoje naloge, morajo imeti zadosti strokovnih sodelavcev, ki naj pomagajo sodniku in mu svetujejo. Naloga strokovnjakov, socialnih delavcev, psihologov, psihiatrov in pedagogov pa je, da sodniku pomaga med postopkom najti najboljšo rešitev, ki bo mladoletniku v prid. Sodelovanje med sodnikom in strokovnjaki naj bo čim bolj pristno in tesno, odprta vprašanja, ki zadevajo razmerja med strokovnjaki in sodnikom pa naj se rešujejo v prid mladoletnikov. Mladinski sodniki so dolžni opozarjati širšo javnost (zlasti tisto, ki se ukvarja z vprašanji otrok) na vsa nerešena vprašanja, ki zadevajo mladinsko sodstvo in ki zahtevajo posredovanje družbe.

Druga skupina je ugotovila, da sodnik s svojo odločbo odpirá samo pot drugim pristojnim organom, da lahko posredujejo v družini. V razmerju do socialnega delavca, vzgojitelja in mladoletnika mora sodnik ohraniti svoj avtoritativni položaj, njegova odločba se mora izpolniti, čeprav bi spremenjene razmere in poravnava med mladoletnikom in oškodovancem tega ne terjale. Skupina je opozorila še na to, da so mogoče različne razlage pojma "ogrožen otrok", posebno, če jih uporablja sodnik, socialni delavec, vzgojitelj, psihiater ali psiholog. Sodnik tudi težko brez ustreznega posebnega znanja vrednoti priporočila socialnega delavca in vzgojitelja, zlasti v Angliji, kjer so sodniki za mladoletnike laiki.

V tretji skupini so prevladovala vprašanja o razmerju med sodnikom in socialnim delavcem. Ta skupina se je v svojem poročilu zavzemala za to, da bi bili stiki med sodnikom in socialnim delavcem bolj pogostni in čim bolj naravni. Socialni delavec naj bi svoje poročilo o mladoletniku sodniku oddal v najkrajšem možnem času, hkrati pa naj bi se z mladoletnikom že začelo prevzgojno obravnavanje. V težjih kazenskih zadevah naj bi sodniki zbirali poročila drugih strokovnjakov, npr. psihologa, psihiatra in zdravnika, ki naj rabijo za boljše poznavanje obravnavanja mladoletnika. Socialnemu delavcu naj bi bila ta poročila dana na vpo-

gled, tako da bi tudi on z njimi imel več podatkov, ki bi mu pomagali razumeti mladoletnikovo vedenje. Poudarila je, naj bi se sodniki dodatno izobraževali, s čimer bi jim bilo omogočeno, da bi bili bolje poučeni o delu z otroki. Socialni delavci naj bi imeli vsaj najtemeljnejše znanje o zakonskih predpisih, ki zadevajo mladinsko sodstvo. Primerno bi bilo, da bi se socialni delavci in sodniki pogosteje shajali ter obravnavali skupna vprašanja. Oviro za tesnejše sodelovanje vidijo nekateri v navidezem nasprotju med dolžnostmi sodnika, ki varuje predvsem družbene koristi, in dolžnostmi socialnega delavca, ki se zavzema za koristi mladoletnika in ima predvsem vzgojne naloge. V resnici pa imata oba povsem enake interese, saj je tudi kazen posebna oblika vzgoje.

Razprava v četrti skupini je bila usmerjena predvsem na sodelovanje sodnika s strokovnjaki, in sicer socialnimi delavci, psihologi, psihiatri in vzgojitelji. Skupina je prišla do sklepa, da so možnosti za sodelovanje sodnika s strokovnjaki v treh stopnjah postopka:

- prvič pri postavljanju diagnoze,
- drugič med glavno obravnavo ali odločanju o ukrepu, ki naj bo izrečen mladoletniku in
- nazadnje pri izvrševanju izrečenega vzgojnega ukrepa.

1) Sodelovanje med sodnikom in strokovnjaki med postavljanjem diagnoze sodniku pomaga k boljšemu poznanju mladoletnika. Na tej stopnji je sodnikova dejavnost lahko večja ali manjša, odvisno od sodnikove osebne zavzetosti. Najpomembnejšo vlogo ima sodnik v tej fazi vsekakor v Franciji, ker je njegovo delo povsem združeno v celoto s skupino strokovnjakov.

2) Na glavni obravnavi ali siceršnjem odločanju o vzgojnem ukrepu je vloga mladinskega sodnika v razmerju do strokovnjakov v posameznih državah zelo različna. Med dvema skrajnostima in sicer skandinavsko ureditvijo, ki jo je prevzela tudi Bolgarija ter tistim, ki ga poznajo zlasti v Kanadi in Zvezni republiki Nemčiji, je vrsta drugačnih ureditev. Po skandinavski odloča o potrebnem ukrepu, ki naj se uporabi za mladoletnika, več disciplinarno telo z večino glasov, pri čemer strokovnjaki glasujejo enakopravno s sodnikom. Po ureditvi, ki jo poznajo v Zvezni republiki Nemčiji in Kanadi pa zakonodaja izhaja s stališča, da je za sodnikovo odločitev odločilno samo to, kar je bilo o mla-

doletniku povedano v dokaznem postopku. Vse izpovedbe o mladoletniku so lahko sprejete v sodno odločbo samo tedaj, če se je strankam dala možnost, da so strokovnjaku postavljale vprašanja pri navzkrižnem zasliševanju. Sodnik s strokovnjaki ne sme tesneje sodelovati, da bi s tem ne zbudil suma o svoji objektivnosti. Strokovnjaki tudi nimajo nobene pravice pri sprejemanju odločitev o ukrepu, ki naj se mladoletniku izreče.

3) Skupina je ugotovila, da je posebej pomembno, da bi mladinski sodnik nadziral izvrševanje vzgojnih ukrepov in obravnavanje mladoletnika. S tem bi bila dana možnost, da bi se vzgojni ukrepi in obravnavanje, če bi bilo treba, spreminjali, odvisno od mladoletnikovega napredka pri rehabilitaciji. Sodelovanje sodnika s strokovnjaki je tudi po izrečenem vzgojnem ukrepu mladoletniku v prid, in izkušnje so pokazale, da je takšno sodelovanje potrebno.

- - -

Poročila posameznih skupin so vsi navzoči udeleženci seminarja sprejeli s pritrjevanjem, čeprav ne pomenijo kakšnih sklepov ali resolucij. Kakega sklepnega dokumenta seminar tudi ni imel namena sprejeti, saj naj bi predvsem predstavil izkušnje, ki so jih sodniki za mladoletnike pridobili pri svojem delu z mladoletniki, nekoliko širši javnosti.

Nekatera vprašanja, ki zadevajo sodelovanje sodnika za mladoletnike s strokovnjaki, pri nas še niso zadostno rešena, zlasti, ali ne bi kazalo zaradi pomanjkanja strokovnjakov postopkov zoper mladoletnike zbirati samo pri večjih sodiščih, vendar lahko ugotovimo, da gredo naša prizadevanja, vsaj kar zadeva Prehodni mladinski dom v Ljubljani, ki je ekipno delo strokovnjakov vpe-ljal v korak s tistimi, ki so najnaprednejša tako na Vzhodu kot na Zahodu.

Dosežki naših znanstvenikov s pravne fakultete v Ljubljani in inštituta za kriminologijo glede teoretičnih spoznanj in empiričnih raziskav o mladoletniškem prestopništvu ter potrebi po sodelovanju strokovnjakov v kazenskem postopku, pa so povsod v svetu znani in njihovi avtorji uživajo izreden ugled.

Jože Friedl

Iz prakse - za prakso

REDEK PRIMER IZREKA VZGOJNEGA UKREPA MLADOLETNICI ZARADI KAZNIVEGA DEJANJA ZANEMARJANJA MLADOLETNIKA PO ČLENU 196/I KAZENSKEGA ZAKONIKA

(Analiza dela skrbstvenega organa)

- I. OPIS PRIMERA: Mladoletna A., roj. novembra 1953 leta, končala 7 razredov osnovne šole, brez poklica in zaposlitve, je avgusta 1969 rodila izven zakona hčerko B. Otroka je dne 16.5.1970 zapustila brez sredstev za preživljanje in ne, da bi poskrbela za njegovo varstvo, odšla neznano kam. Zato je postaja milice podala dne 17.7.1970 ovadbo javnemu tožilstvu, ki je dne 20.7.1970 zahtevalo uvedbo pripravljalnega kazenskega postopka proti mladoletnici pri občinskem sodišču zaradi suma kaznivega dejanja kršitve družinskih obveznosti po členu 197 a/I KZ. Občinsko sodišče je dne 24.7.1970 zaprosilo skrbstveni organ za poročilo o mladoletnici. Skrbstveni organ je poslal poročilo dne 12.8.1970. Javno tožilstvo je poslalo dne 17.9.1970 predlog senatu za mladoletnike, da izreče mladoletnici vzgojni ukrep, ker je storila kaznivo dejanje po členu 197 a/I KZ, ker je "kot mati hudo zanemarila svoje zakonske družinske obveznosti in s tem pustila v težkem položaju družinskega člana, ki ne more sam skrbeti zase". Mladoletnica se ni zglasila na razpisane obravnave dne 19.11.1970, 22.12.1970 in 6.5.1971 ter se je obravnava opravila lahko šele 8.6.1971. Sodišče je mladoletnici izreklo vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa, "ker je v času od 16.5.1970 do 6.5.1971 kot mati opustila potrebno skrb za svojo nedolžno hčer B., saj je pustila otroka pri svoji materi brez potrebnih sredstev za preživljanje, sama pa je odšla od doma ter se potikala okoli". Mladoletničinino dejanje je bilo kvalificirano kot kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletnika po členu 196/I KZ.

MNENJE:

Kot je razvidno iz spisa, gre za redko kaznivo dejanje^x, tako pri polnoletnih osebah še bolj pa pri mladoletnikih. V obravnavanem primeru je mladoletna mati zapustila svojega 9 mesečnega otroka in odšla neznanu kam. Z otrokom je živela prej pri svoji materi, ki je skrbela za otroka, saj je bila mladoletnica nezaposlena in je pomagala materi le pri domačih opravilih. Četo tudi ni mogla ničesar plačevati za otrokovo oskrbo, pač pa je otroka negovala ob pomoči in nasvetih svoje matere. Ko pa je 16.5.1970 odšla od doma in otroka v celoti prepustila v oskrbo in varstvo svoji materi, je postaja milice podala zoper njo ovadbo zaradi storitve kaznivega dejanja. Javni tožilec je njeno ravnanje kvalificiral kot kaznivo dejanje kršitve družinskih obveznosti po členu 197 a/I KZ. Z enako kvalifikacijo dejanja je javni tožilec podal tudi predlog za izrek vzgojnega ukrepa. Po kazenskem zakoniku stori po tem členu kaznivo dejanje tisti, ki hudo zanemari svoje zakonite družinske obveznosti in s tem pusti v težkem položaju družinskega člana, ki ne more sam skrbeti zase. V primeru mladoletnice A. je očitno, da ni mogla storiti očitane- ga ji kaznivega dejanja po pravni kvalifikaciji členu 197 a/I, saj je otroka pustila pri svoji materi, ki je že prej ves čas skrbela zanj in od nje ni zahtevala denarja za preživljanje. Za otroka je oče priznal očetovstvo in je zanj plačeval redno mesečno preživnino, tudi v času, ko je mati zapustila otroka. Tako ni bilo mogoče smatrati, da je zaradi odhoda matere otrok ostal v težkem položaju glede preživljanja in oskrbe. Zato je bila navedena pravna kvalifikacija dejanja spremenjena na glavni obravnavi v kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletnika po členu 196/I,^{xx}

^x Leta 1971 je bilo v Sloveniji zaradi kaznivega dejanja zanemarjanja mladoletnika in grdega ravnanja z njim (čl. 196 KZ) obsojenih 52 polnoletnih oseb. Med 1122 mladoletniki, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep ali kazen mladoletniškega zaporja je bila zaradi tega kaznivega dejanja obravnavana le tu opisana mladoletnica A. Podatki so iz statističnega gradiva Zavoda SRS za statistiko, št. 22/72: Kazenska sodna statistika 1971;

^{xx} "Oče, mati, skrbnik ali druga oseba, ki grdo ravna z mladoletnikom ali pa zanemari mladoletnika, za katerega mora skrbeti, s tem da se hudo pregreši zoper svoje dolžnosti skrbi in vzgoje, se kaznuje z zaporom najmanj treh mesecev".

ker je mladoletnica hudo zanemariła svoje dolžnosti skrbi in vzgoje mladoletnika za katerega je dolžna skrbeti.

Ob tem se nam postavlja nekaj vprašanj?

Ob rojstvu otroka je bila mladoletnica stara 15 let in 9 mesecev, ni obiskovala nobene šole in ni bila zaposlena. V skladu s 16. členom temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki je nad njo izvrševala roditeljsko pravico njena mati, ki jo je bila dolžna tudi preživljati vse do njene polnoletnosti oziroma do njene zaposlitve. Mladoletnica ni imela opravilne sposobnosti, saj se ta pridobi pred polnoletnostjo le, če mladoletnik pred polnoletnostjo sklene zakon (16. člen TZRSO). Samo dejstvo, da je mladoletnica rodila otroka, ne spremeni njenega pravnega položaja mladoletnice, ki je brez opravilne sposobnosti.^{xxx} Zato se postavlja vprašanje a) Ali je lahko mladoletnica samostojno podala izjavo kdo je oče njenega izven zakona rojenega otroka in ali je lahko njena izjava imela takšen učinek, da se je priznanje očeta vpisalo v matično knjigo (tretji odstavek 24.člena TZRSO)^{xxxx}

b) Ali je lahko mladoletnica izvrševala nad svojim otrokom roditeljsko pravico, saj je bila še sama pod roditeljsko pravico svoje matere in ali ne bi bilo potrebno otroku postaviti skrbnika do polnoletnosti njegove matere ?

c) Če ni mogla mladoletnica izvrševati roditeljskih pravic oziroma, če ni imela opravilne sposobnosti, ali je lahko storila kaznivo dejanje zanemarjanje svojega otroka? Če je mati morala po zakonu še preživljati mladoletnico, ali se lahko zahteva od mladoletnice, da ona preživlja svojega otroka in zanj skrbi ? Če je mati imela pravico in dolžnost vzgajati

^{xxx} V osnutku republiškega zakona o družinskih razmerjih je v 3. odstavku 123.člene določeno: "Popolno opravilno sposobnost lahko pridobi tudi mladoletnik, ki je postal roditelj. O tem odloča sodišče na predlog organa za varstvo družine, če so za to podani važni razlogi".

^{xxxx} V 93.čl. osnutka republiškega zakona o družinskih razmerjih je določeno: "Priznanje očetovstva lahko da razsodna mladoletna oseba, če je stara najmanj 15 let". Sklep po analogiji: to velja tudi za veljavnost izjav mladoletne matere v zvezi z materinstvom.

mladoletnico, nad katero je še izvrševala roditeljsko pravico, ali se lahko mladoletnici očita kaznivo dejanje zanemarjanja vzgoje otroka ?

d) V skladu z 32. členom TZRSO so dolžni preživljati izven zakona rojene otroke le starši. Drugi zakonski sorodniki (v našem primeru stara mati) pa niso dolžni preživljati izven zakona rojene otroke. To pomeni, da sta bila dolžna otroka B. preživljati le njegova mladoletna mati in oče. Ker je bila otrokova mati nezaposlena in je odšla neznano kam, je s tem prešla v celoti dolžnost preživljanja otroka le na očeta, ki je bil ugotovljen in je tudi plačeval ves čas mladoletničine odsotnosti preživnino otrokovi stari materi, ki je za otroka skrbela in ga oskrbovala. Zato je materina odsotnost povzročila posledico, da bi bil moral oče prevzeti vse breme preživljanja in skrbi za otroka, sam pa bi bil lahko kasneje v civilni pravdi zahteval od otrokove matere, da mu povrne izdatke zaradi preživljanja otroka (člen 40 TZRSO). Če je bil zaradi odhoda matere ogrožen otrokov razvoj (vzgoja in oskrba), je bil otrokov oče za tako stanje prav toliko odgovoren kot mati. Sodišče pa je obravnavalo le otrokovo mater, čeprav sta v razmerju do izven zakona rojenih otrok enakopravna oče in mati v pravicah in v dolžnostih. V obravnavanem primeru se je otrokov oče pojavil na sodišču le kot "priča", da je mati kršila svoje dolžnosti do otroka, "ko ga je pustila pri svoji materi brez potrebnih sredstev za preživljanje, sama pa je odšla od doma ter se potikala okoli" (sklep sodišča o izreku vzgojnega ukrepa).

To so le nekatera razmišljanja glede kaznivega dejanja mladoletnice brez težnje izčrpnosti obravnavanja primera.

II. POVZETEK SOCIALNE ANAMNEZE:

Mladoletnica izhaja iz delavske družine. Njena mati (rojena 1921 leta) je bila dvakrat poročena. S prvim možem je bila poročena tri leta in se je razvezala. Po razvezi se je mož odselil v sosednjo občino. Drugi mož je umrl leta 1957. Od takrat dalje živi mati sama z otroki. Imela je skupaj 8 otrok in sicer: prvi otrok rojen izven zakona (sin star 33 let, živi pri materi in ni poročen), dva otroka v prvem zakonu (starejši je poročen in živi v tujini, drugi otrok umrl v starosti 3 mesecev), tri otroke v drugem zakonu (sin star 18 let živi pri materi, drugi otrok je mladoletnica A., tretji otrok je umrl star 10 mesecev leta 1959!)

in dva otroka rojena izven zakona po smrti drugega moža (sin star 9 let, živi pri materi, drugi otrok je umrl v starosti 4 mesecev). Tako je od 8 rojenih otrok živih 5, trije pa so umrli še kot dojenčki. Mati je v materialnem pogledu za otroke dokaj skrbela, v vzgojnem pogledu pa otroci niso imeli od nje "dovolj moralne opore". Oba moža sta bila nekvalificirana delavca, mati pa ni bila nikoli zaposlena, sedaj prejema družinsko pokojnino po drugem možu (od leta 1957). Obstajalo je splošno mnenje v okolici, da mati vodi "ljubezensko in spolno razmerje" s svojim najstarejšim sinom (prvi izven zakona rojeni otrok), s katerim naj bi bila rodila 3 otroke (tretji otrok iz drugega zakona, ki je umrl ter zadnja dva izven zakona rojena otroka od katerih je zadnje rojeni tudi umrl). Očetje izven zakona rojenih otrok niso ugotovljeni.

Mladoletnici je umrl oče, ko je bila stara 3 leta, zato je ves čas zanjo skrbela le mati. Še pred končano šolsko obveznostjo je zanosila z delavcem iz istega kraja. Ko je rodila, je bil otrokov oče na odsluženju kadrovskega roka, priznal je očetovstvo in je mladoletnica prejela zase in za otroka kadrovske podpore in otroški dodatek. Do marca meseca 1970 leta sta si mladoletnica in otrokov oče dopisovala, tedaj pa je mladoletnica odšla z drugim moškim, poročenim kmetom iz istega kraja in se z njim "klatila" nekaj dni. Po delavcih milice je bila privedena domov k materi in otroku. Po treh tednih je zopet odšla od doma z drugim moškim, čeprav je bil njen "fant" in otrokov oče že doma in jo je celo opozoril naj se poboljša in da ji vse prejšnje ravnanje odpusti. Mladoletnica se je zadrževala v bližnjem mestu s poročenim moškim, ki je živel ločeno od svoje žene in imel "priležnico". Po nekaj dneh se je vrnila domov in po 10 dneh zopet odšla in se zadrževala v sosednjem kraju pri neki družini "kjer so dekleta slabih moralnih kvalitet". Dne 17.7.1970 so jo privedli domov organi milice (istega dne je milica podala ovadbo javnemu tožilstvu zoper mladoletnico), čeprav se je odločno uprla, da ne gre domov in podala na skrbstvenem organu izjavo, "da se otroku odreke in dovoli, da otroka posvoji druga družina". Ponovno je odšla od doma. V tem času je otrokov oče še vedno želel z mladoletnico skleniti zaskonsko zvezo.

MNENJE:

Kot je razvidno je mladoletnica preživljala svoje otroštvo v nepopolni družini, samo z materjo, brez očeta in v slabih vzgojnih in moralnih okoliščinah. Materino življenje je seveda odlo-

čilno vplivalo na mladoletnico in na njene predstave o moških in spolnem življenju. Mladoletnica je zgodaj začela z "ljubezenskimi in spolnimi odnosi", čemur tudi mati ni oporekala (socialna anamneza).

Primer je značilen, ker nam pokaže, kako primarno družinsko okolje zapušča v otroku neizbrisno sled, kako družina, ki sama nima moralnim norm in živi na robu neke kulture (subkultura) teh ne more privzgojiti svojim otrokom. Značilno je, da mladoletnica ni izvrševala premoženjskih kaznivih dejanj, čeprav je družina živela revno. Mladoletnica se ni mogla upreti želji po lagodnem življenju, ki ji ga prinašajo spolna razmerja s hitro menjajočimi partnerji. V anamnezi se navaja, da je bila mladoletnica navezana na očeta svojega otroka, ko pa je ta odšel na odsluženje kadrovskega roka "se je pričelo neslavno obdobje mladoletničinega življenja" (citat iz sklepa sodišča o izreku vzgojnega ukrepa). Iz tega podatka ni mogoče zanesljivo sklepati, ali bi bila mladoletnica ubrala tako pot življenja, če bi se bila lahko takoj po rojstvu otroka ali pa še pred tem poročila z otrokovim očetom, kar je bilo tudi predvideno. Tako pa je bila že pred porodom in po njem osamljena in prepuščena očitkom družinskih članov in okolja, kar je prav gotovo moralo vplivati prej negativno kot pozitivno na razvijanje njenega čustvenega odnosa do otroka. Otroka je začutila kot breme v svojem še pravzaprav otroškem življenju, ona in otrok pa sta postala v skromnih materialnih razmerah družine dodatno breme (skromna pokojnina in bratov zaslužek), ne glede na prejemanje kadrovske podpore in otroškega dodatka. Ko je bil otrok star 8 mesecev, je mati odšla na "svojo življensko pot". "enimo, da je bil otrok za njo prehuda obremenitev, ki je ni prenesla. Nihče pa ji ni nudil opore, saj pisem otrokovega očeta nikakor ne moremo upoštevati kot zadostno podporo v njeni osamljenosti in težavah.

Postavlja se nam seveda odločilno vprašanje: Ali bi bil kdo dolžan mladoletni materi (ob rojstvu otroka je bila stara 15 let in 9 mesecev !) nuditi pomoč tudi v njenih čisto osebnih težavah, ne le v materialnih? Kdo in kako bi ji bil lahko nudil pomoč? S kakšno pravico lahko mladoletnici očitamo "kaznivo dejanje", ko je stara komaj 16 let zapustila svojega 8 mesecev starega otroka? Je mladoletnico sploh mogoče smatrati za "mater" z vsemi dolžnostmi, ki jih more, zna in mora opravljati mati do svojega otroka? Je kdo mladoletnico poučil o njenih dolžnostih? Ali je mogoče dokazati vzrok, zaradi katerega je mladoletnica odšla od doma in zapustila otroka? Je odšla zato, da se reši

skrbi za otroka ali zato, da se reši matere, bratov in okolja, ki je bilo do nje prej sovražno, kot pa naklonjeno? Je mogoče sploh zahtevati, da ima 16 letno dekletko razvit čut materinstva, ne le iz biološkega temveč tudi iz socialnega vidika?

Menimo, da že teh nekaj vprašanj postavlja problem mladoletnice v nekoliko drugačno luč, kot pa nam jo lahko predstavi gola obtožba milice, tožilca in sodišča, da je storila "kaznivo dejanje" po določenem členu. In končno vprašanje, ali je družba rešila problem osebnosti mladoletnice in problem njenega nekaj mesecev starega otroka, če so mladoletnico obravnavali organi kazenskega pravosodja in ji je bil izrečen vzgojni ukrep? Ali se je mladoletnica sploh lahko v celoti zavedala pomena svojega dejanja, ko je zapustila otroka, ali je lahko vedela, da bo zaradi tega obravnavana na sodišču in ji bo izrečena določena kazenska sankcija?

Na vsa ta vprašanja bi bilo seveda potrebno poiskati odgovor. Postavljena pa so na tem mestu le zato, da o njih razmišljamo in si ustvarimo svoje stališče do obravnavanega primera.

III. IZVRŠEVANJE IZREČENEGA VZGOJNEGA UKREPA STROŽJEGA NADZORSTVA SKRIBSTVENEGA ORGANA:

Na obravnavi dne 8.6.1971 je sodišče izreklo mladoletnici vzgojni ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Iz obrazložitve v sklepu o izreku vzgojnega ukrepa povzemamo: "Mladoletna obdolženka je očitano ji dejanje v celoti priznala in se zagovarja, da je 16.5.1970 dejansko odšla z doma, čeprav je imela doma malega otroka. Domov se ni vrnila zaradi nerazumevanja s svojim bratom in se je zatem potikala pri raznih znankah in prijateljicah. Izvršitev očitane dejanja je mladoletni obdolženki dokazana z izpovedjo mladoletničine matere in otrokovega očeta ...

Ko je otrokov oče odšel na odsluženje kadrovskega roka, se je pričelo neslavno obdobje mladoletničinega življenja ... Mladoletnica se je pričela potikati z raznimi moškimi in z njimi vzdrževala intimne stike. Meseca marca letos je srečala NN, na katerega se je očitno čustveno navezala, kar ji tudi on vrača. Ob tem, da mu je znana mladoletničina preteklost, je pripravil z mladoletnico A. skleniti zakonsko zvezo. Glede na to, da je mladoletna obdolženka čustveno navezana na NN, ji predstavlja

dana prilika življensko možnost, da svoje dosedanje življenje popolnoma spremeni in postane dobra in poštena žena ter dobra in poštena mati. Ob tem bo mladoletni obdolženki gotovo potrebna strokovna pomoč in strokovni nasveti...".

Skrbstveni organ, ki je sodeloval v pripravljalnem postopku proti mladoletnici (ni se udeležil obravnave !) je prejel sodni sklep 22.6.1971, nakar je že 24.6. odstopil celotno zadevo mladoletnice v nadaljne reševanje in izvrševanje vzgojnega ukrepa sosednji občini, kjer je živela mladoletnica že od marca 1971 pri svojem fantu. Novi skrbstveni organ ni v zadevi nič ukrenil, zato je prvi skrbstveni organ 9.8.1971 s ponovnim dopisom prosil drugi skrbstveni organ, naj "ugotovi, kakšne možnosti ima mladoletnica A., da bi plačevala za otroka preživnino V kolikor ni zaposlena in nima rednih dohodkov, jo opozorite na dolžnost, da se čimprej zaposli in ustvarja tudi za otroka nujno potrebna dodatna sredstva za njegovo oskrbo" ! Drugi skrbstveni organ je prejel ta dopis 12.8.1971 in istega dne poslal mladoletnici vabilo "zaradi razgovora, ki je po 73.členu ZUP strogo obvezen" ! Socialni delavec je imel razgovor z mladoletnico 23.8.1971, katerega vsebina je bilo spoznavanje s preteklostjo mladoletnice in njenim sedanjim stanjem. Socialni delavec se je odločil, da obišče mladoletnico na domu njenega fanta in je obisk opravil 26.8.1971. Razgovor je bil opravljen s fantom mladoletnice in njegovimi starši, ki so sprejeli mladoletnico k sebi, ko so ugotovili, da je noseča. Dne 29.9.1971 prvi skrbstveni organ prosi za odgovor na prejšnji dopis z zaslišanjem mladoletnice glede plačevanja preživnine za otroka. Drugi skrbstveni organ je 25.10.1971 napravil zapisnik o zaslišanju mladoletnice (in njenega fanta) iz katerega izhaja, da ne more plačevati preživnine za otroka, ker ni zaposlena, pričakuje porod, v kratkem se bo poročila, po porodu pa se namerava zaposliti in prispevati za preživljanje otroka.

Skrbstveni organ je vabil mladoletnico na razgovor še 12.12, vendar se ni zglasila. Socialni delavec je telefonično preko podjetja v katerem dela fant mladoletnice zvedel, da sta se poročila 27.11. Dne 9.2.1972 pa je socialni delavec telefonično zvedel v istem podjetju, da je mladoletnica konec decembra 1971 rodila hčerko. Socialni delavec je na koncu tega zaznamka pripisal: "Poslati poročilo o izvajanju SNSO in predlagati ustavitev".

Sodišče zaprosi poročilo o izvrševanju vzgojnega ukrepa prvič 16.12.1971, ker pa skrbstveni organ poročila ni poslal, prosi

poročilo ponovno z dopisom 2.2.1972. Skrbstveni organ pošlje poročilo 9.2.1972 in na koncu navede: "Menimo pa, da v sedanjem položaju ni več smiselno izvajati nad obravnavano vzgojnega ukrepa in bi zato predlagali ustavitev".

Sodišče je zato ustavilo izvrševanje vzgojnega ukrepa s sklepom dne 18.7.1972.

MNENJE:

Iz obrazložitve sodnega sklepa o izreku vzgojnega ukrepa je razvidno, da je mladoletnica zapustila otroka in odšla od doma zaradi nerazumevanja s svojim bratom, na kar smo spredaj že opozorili, ko smo izrazili dvom v "naklep" mladoletnice, da stori kaznivo dejanje "zanemarjanja mladoletnika".

Iz obrazložitve je razvidno še eno, po našem mnenju, pomembno dejstvo. Namreč, že od marca 1971 pa vse do dneva sodne obravnave 8.6.1971 (in tudi še potem) je mladoletnica živela v sosednjem kraju pri svojem fantu, torej je tudi ves ta čas in na dan glavne obravnave izvrševala še vedno očitano ji kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletnika, zato ji javni tožilec tudi očita, da je kot mati opustila potrebno skrb za svojo hčer v času od 16.5.1970 do 6.5.1971. Pri tem nikakor ne smemo pozabiti, da je javni tožilec podal predlog za izrek vzgojnega ukrepa 17.9.1970 in, da je bila prva obravnava razpisana za 19.11.1970 ! Navedli smo že, da je postaja milice podala kazensko ovadbo zoper mladoletnico dne 17/7-1970, to je le dva (!) meseca potem, ko naj bi mladoletnica 16/5-1970 zapustila svojega otroka in s tem storila kaznivo dejanje zanemarjanja.

Mladoletnica je torej že nekaj mesecav pred glavno obravnavo in na dan glavne obravnave živela pri svojem fantu v sosednjem kraju, zato je ves ta čas še vedno zanemarjala svojega otroka. Sodišču je bilo znano (glej obrazložitev sklepa spredaj), da namerava mladoletnica skleniti zakonsko zvezo z omenjenim fantom NN, ter da nima nobenega namena, vsaj ne v bližnji prihodnosti, vrniti se k svoji hčerki in tako prenehati z "izvrševanjem" kaznivega dejanja zanemarjanja mladoletnika. Sodišče v obrazložitvi nikjer ne omenja potrebe, da mladoletnica preneha z "izvrševanjem" kaznivega dejanja zanemarjanja otroka, temveč je pogled sodišča usmerjen v prihodnost, to je na sklenitev zakonske zveze z NN, pri katerem je živela. Mladoletnica je na dan glavne obravnave

še vedno izvrševala kaznivo dejanje in je bilo sodišču znano, da ga bo izvrševala tudi v prihodnje, saj bo živela pri fantu NN, in se z njim poročila (na dan obravnave je bila že v tretjem mesecu nosečnosti), zato nima namena prevzeti skrbi za svojega otroka.

Postavlja se nam vprašanje, kakšen namen je sodišče pripisovalo izrečenemu vzgojnemu ukrepu strožjega nadzorstva skrbstvenega organa. Ob navedenih dejstvih ni mogel biti podan namen vrnitve matere k otroku. Ukrep tudi ni mogel imeti namena, da se pri mladoletnici odpravi "potikanje z različnimi moškimi... iz neslavnega obdobja mladoletničinega življenja" (glej obrazložitev sklepa!), saj je pred obravnavo mladoletnica že dalj časa živela pri svojem fantu, imela z njim intimne razmerja in bila na dan obravnave že noseča. Namen vzgojnega ukrepa nikakor ni mogel biti le "kazen" za storjeno kaznivo dejanje v preteklosti.

Opisano delo skrbstvenega organa pri izvrševanju strožjega nadzorstva nad mladoletnico potrjuje naše domneve. Prvi razgovor je bil opravljen z mladoletnico 23.8.1971, (Skrbstveni organ je v vabilu mladoletnici napisal grožnjo, da je razgovor "po 73.čl. ZUP strogo obvezen", kar je pravni in strokovni spodrs-ljaj), in je pomenil le nekakšno "tipanje" po preteklosti in sedanjosti mladoletnice, brez prave usmeritve na osnovni problem, zaradi katerega ji je bil (po našem mnenju) izrečen vzgojni ukrep, to je uspostavitve odnosov med njo in otrokom, vrnitev k otroku, prevzem skrbi za njegovo varstvo, vzgojo in oskrbo in končno v cilj, da mladoletnica preneha "izvrševati" kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletnika. Pri tem lahko celo ugotovimo, da je bil objektivni in subjektivni dejanski stan ravnanja mladoletnice do svojega otroka ves čas enak. Ugotovljeni dejanski stan z dne 16.5.1970, ko je "prvič" storila očitano ji kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletnika, je bil enak na dan glavne obravnave in še na dan prvega in naslednjih razgovorov s socialnim delavcem, še več, enak dejanski stan je bil tudi na dan ustavitve izvrševanja vzgojnega ukrepa! Iz zapisov razgovorov socialnega delavca z mladoletnico in njenim fantom lahko ugotovimo, da je socialni delavec le "mimogrede" omenjal v razgovorih odnos matere do otroka, če izvzamemo pri tem zapisnik z otrokovo materjo (in njenim fantom) o vprašanju, kako misli urediti plačevanje preživnine za otroka. Neplačevanja preživnine za otroka pa ne moremo enačiti z dejanskim stanom kaznivega dejanja zanemarjanja mladoletnika, saj je neplačevanje preživnine

samostojno kaznivo dejanje (mladoletnica je bila tudi v resnici sprva obtožena za to kaznivo dejanje po čl. 197a/I KZ).

Ali je bil dosežen namen izvrševanja vzgojnega ukrepa? ker ni bilo mogoče ugotoviti, kaj je bil namen tega ukrepa, je seveda težko odgovoriti tudi na vprašanje o njegovem uspehu. Samo telefonično poizvedovanje socialnega delavca v podjetje, če sta se mladoletnica in njen fant NN že poročila in kdaj je rodila (poročila sta se en mesec pred rojstvom otroka, tako da si je otrok le "priboril" status zakonskega otroka), prav gotovo ne moremo šteti za bistvo izvrševanja strožjega nadzorstva, saj od tega sama mladoletnica ni imela posebne koristi, še manj pa je to vplivalo na spremembo odnosa mladoletnice do njenega otroka, ki ga je še vedno zanemarjala, enako kot pred izrekom vzgojnega ukrepa.

Tako lahko ugotovimo, da je imel socialni delavec z mladoletnico le en sam razgovor (23.8.1971, ne štejemo pa stika 25.10.1971, ko je bil z mladoletnico in njenim fantom narejen le zapisnik o plačevanju preživnine, ki ga je zahtevala občina v kateri živi otrok mladoletnice). Dne 9.2.1972 skrbstveni organ sodišču že predlaga ustavitev vzgojnega ukrepa, ker ga "v sedanjem položaju ni več smiselno izvajati" (pri tem je skrbstveni organ pozabil, da mora trajati strožje nadzorstvo najmanj eno leto in prej ni mogoče predlagati ustavitve, temveč le spremembo v drug vzgojni ukrep). V predlogu skrbstveni organ navaja: "Glede skrbi za nz. hčerko obravnavane bi menili, da dekcle v sedanjí situaciji nima nikakih pogojev, da bi skrbela še za svojega prvega otroka. Ko pa se bo sama zaposlila, bo potrebno od nje uveljaviti preživnino, v kolikor ne bo otroka vzela k sebi, če se bo uredilo stanovaljsko vprašanje".

Sodišče je ustavilo izvrševanje vzgojnega ukrepa s sklepom 18.7.1972 (8.6. je potekla obvezna enoletna doba), čeprav iz poročila skrbstvenega organa izhaja, da se v odnosu mati - otrok ni nič spremenilo in je bilo enako dejansko stanje kot 17.7.1970, ko je postaja milice podala kazensko ovadbo proti mladoletnici in kot je bilo dne 8.6.1971 ob izreku vzgojnega ukrepa.

ZAKLJUČEK:

Po ustavi in zakonu so pod posebnim družbenim varstvom mladoletniki, za katere ne skrbijo starši in družbena skupnost daje var-

stvo mladoletnim otrokom vselej, kadar zahtevajo to koristi otrok (188. člen zvezne ustave ; 232. člen republiške ustave ; 5. člen temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki).

Ob koncu se nam zato postavljajo različna vprašanja v zvezi z opisanim primerom. Ali je skrbstveni organ nudil zadostno družbeno varstvo mladoletni materi in njenemu izven zakona rojenemu otroku ? Ali je bilo ravnanje skrbstvenega organa pravilno, ko po odhodu matere neznanu kam in zapustitvi otroka ni sklenil z otrokovo staro materjo rejniške pogodbe in tako sam prevzel skrb za zapuščenega otroka oziroma ni urejal varstva otroka z očetom ? To še posebno ob dejstvu, da je otrokova mati že julija leta 1970 po privedbi z milico, na skrbstvenem organu podala izjavo: "... da se otroku odreka in dovoli, da otroka posvoji druga družina". Ali je bil po taki izjavi še potreben, smotrni in koristen kazenski postopek proti mladoletnici in s tem izrek in izvrševanje vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva skrbstvenega organa ? Ali je mladoletnica po sodni obravnavi kot mati bolj vzljubila svojega otroka ? Je zanj boljše skrbela ?

V sestavku smo se dotaknili le nekaterih vprašanj, ki se postavljajo ob obravnavanem primeru mladoletnice. Ob robu smo pa pustili še več vprašanj, ki bi tudi zaslužila pozornost in na katere v vsakdanji delovni praksi pogosto pozabljam.

Primer mladoletnice je verjetno le eden izmed mnogih, ki gre mimo naš mirno brez večjih pretresov. Prepričani pa smo, da zasluži vsak mladoletnik našo polno pozornost in vsestransko prizadevanje za rešitev njegovega problema. S tem zapisom smo opozorili na nekatere probleme, o katerih premalo razmišljamo, ko se prepuščamo toku lagodnosti, češ, saj gre vse "po predpisih". Skušali smo pokazati, da bi bilo potrebno primer mladoletnice in njenega otroka reševati na drug, bolj smotrni način kot s kazenskim postopkom, ki v svojem bistvu ni prinesel nobene koristi, temveč le škodo mladoletnici, saj je bila kot slaba mati spoznana za storilko kaznivega dejanja. Čato ji je kazenski postopek gotovo vtisnil tudi svoj pečat stigmatizacije, ki jo bo spremljal še dolgo v njenem življenju.

Franci Brinc

Vesti

SEMINAR ZA DELO Z OSEBNOSTNO IN VEDENJSKO MOTENO MLADINO

Socialni delavci, tako diplomanti kot redni in izredni študentje, vedo, da deluje pri Višji šoli za socialno delo v Ljubljani tudi Izobraževalni center. Po predlogu novega statuta šole imenujemo del te dodatne dejavnosti permanentno strokovno izobraževanje. Namen te veje izobraževanja je dodatno izpopolnjevanje diplomiranih socialnih delavcev, drugih strokovnjakov in družbenih delavcev, ki delajo na področju socialne dejavnosti. Oblike dela so različne in potekajo po posebnih učnih načrtih. Okvirni načrt strokovnega izpopolnjevanja sprejema pedagoško - znanstveni svet šole.

Pogostosti organiziranih seminarjev, tečajev itd. še ne moremo hvaliti, saj smo doslej zajeli le majhno število naših bivših študentov, vendar je delo steklo in lahko pričakujemo, da se bomo vse pogosteje srečevali. Kolikor se bomo sestali, se strokovno izpopolnjevali, izmenjevali izkušnje in probleme, pa je odvisno tudi od raznih socialnih delavcev, njihovih predlogov, zahtev in potreb in ne nazadnje tudi od njihovega vztrajanja v službi, da za boljše in uspešnejše strokovno delo potrebujejo dodatna znanja.

Rada bi predstavila enega teh seminarjev tudi zato, ker nas je zopet združil in tudi dal tole ugotovitev :

"Nujno je, da se socialni delavci stalno strokovno izpopolnjujemo in specializiramo prav na področju dela z moteno mladino. Problematike je veliko, mladih ljudi z vedenjskimi in osebnostnimi motnjami vsak dan več, strokovnjakov za obravnavo pa malo. Zato pride problematični del mladine skoraj vedno v obravnavo prav socialnemu delavcu."

Že od leta 1968 živi misel, da je potrebno organizirati seminar za socialne delavce, ki delajo z delinkventno mladino. Prvotni predlog Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo SRS je bil mnogo ožji - organizirali naj bi seminar o zavodskih ukrepih, ki naj bi nadaljeval delo seminarja

o strožjem nadzorstvu v Šmarjeških toplicah.

V lanskem letu smo zamisel o seminarju oživel. Zbrali smo predstavnike različnih institucij in delavce v praksi, ki se ukvarjajo s temi in podobnimi vprašanji. Sklenili smo, da je potrebno prvotno zamisel močno razširiti, saj je čutiti vrzeli na celotnem področju dela naših in sorodnih služb pri delu z vedenjsko in osebnostno motenimi otroki in mladoletniki. Manjkajoče znanje ne izhaja iz tega, ker si ga nismo pridobili med študijem na šoli, pač pa zato, ker za to vrsto dela - odkrivanje, diagnosticiranje in terapijo vedenjsko in osebnostno motenih otrok in mladoletnikov - ni noben strokovni profil dovolj izobražen in usposobljen. Znanje si pridobi le s kasnejšim strokovnim izobraževanjem in ob praktičnem delu.

Prav zaradi vsega tega smo se odločili, da organiziramo obširnejši seminar, ki naj bi dal teoretična dopolnilna znanja za delo z vedenjsko in osebnostno motenimi otroki in mladoletniki, dodal tudi praktične izkušnje vseh, ki že delajo na tem področju in hkrati iz vsega tega izoblikoval enotno etiološko klasifikacijo disocialnih motenj pri otrocih in mladoletnikih ter iz tega sledeče enako postopanje pri diagnosticiranju, poročanju drugim institucijam in izvajanju terapije ne glede na to, ali je bil izrečen kakršenkoli ukrep s strani sodišč za mladoletnike ali sodnike za prekrške ali ne. Skratka naše delo naj ne bi bilo samo podaljšek dela z že odkritimi kršilci pravnih norm, pač pa predvsem pomoč vsakemu mlademu državljanu, ki je zašel v težavo, stisko ali je moteč za okolico.

V novembru 1973 so dobile vaše službe vabilo, da prijavijo na seminar "Delo socialnega delavca z vedenjsko in osebnostno motenimi otroki in mladoletniki" vse tiste delavce, ki se ukvarjajo s tem področjem dela. Hkrati smo jih obvestili, da naj prijavijo le tiste delavce, ki bodo sodelovali na vseh treh nadaljevanjih s to problematiko, ker sicer strokovno izpopolnjevanje ne bi doseglo svojega končnega smotra.

Prvi seminar je za nami. Prvi del je bil v Izoli od 12. do 15. februarja, ponovitev pa v Ljubljani od 18. do 21. marca 1974. Do delitve na dva dela je prišlo zaradi velikega števila prijav. Želeli pa smo, da bi bilo delo čimbolj poglobljeno, da bi mogel sodelovati res prav vsak udeleženec. Zato smo tudi izbrali tri načine dela - predavanja, delo v malih diskusijskih

skupinah in plenarne diskusije vseh udeležencev hkrati po vsaki temi. Mnenje udeležencev o tem seminarju bi lahko zaokrožili takole:

"Seminar je dal dobro teoretično podlago za nadaljnje delo in hkrati orientacijo za samostojen študij socialnega delavca. Pričakujejo pa poglobitev znanja ob analizi konkretnih primerov na drugem seminarju."

Na seminar smo vabili sodelavce občinskih socialnih služb, socialne delavce sodišč in uprav javne varnosti, vzgojnih zavodov in vzgojnih posvetovalnic ter večjih šolskih centrov (dijaških domov). Udeleženci so bili res iz vseh teh služb - vsega skupaj 107. Večino nosijo socialni delavci, mnogo pa je bilo tudi psihologov, vzgojiteljev in upravnih delavcev ter direktorji nekaterih centrov oziroma zavodov za socialno delo.

V seminar smo želeli vključiti socialne delavce iz prav vseh slovenskih občin, da bi res lahko po končanem celotnem seminarju lahko upali na enotnejše delo in klasifikacijo motenj pri otrocih in mladini. Tega namena nismo uresničili v celoti, saj kar 19 občin ni imelo niti enega predstavnika na seminarju. Manjkale so vse občine koroške regije (Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec), iz dolenske regije so manjkale črnomeljska, metliška in kočevska občina, iz štajerskega dela niso prišli iz Laškega, Lenarta, Šentjurja pri Celju, Šmarja pri Jelšah in Žalca, Primorska pa ni imela udeležencev iz Idrije, Izole, Sežane in Tolmina, pa tudi domžalske, hrastniške in vrhniške občinske službe ni bilo nikogar. Vzrokov za to je lahko veliko, ne tako redek je: "Nimamo socialnega delavca". Vzgojni zavodi so bili zastopani vsi, uprave javne varnosti samo del, samo celjska vzgojna posvetovalnica ni prijavila svojega seminarista, sodišča pa imajo socialne delavce le v Ljubljani in Mariboru. Šest večjih centrov strokovnih šol je sodelovalo, ob vseh teh pa še trije strokovni svetovalci z Republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo ter za prosveto in kulturo SRS.

Po predlogih, mnenjih in pripombah udeležencev seminarja že pripravljamo nadaljevalni program tako, da bi se v resnici držali roka, ki smo si ga postavili. Nadaljevanje seminarja - torej drugi del - bo koncem septembra oz. v začetku oktobra letos, seminar pa bi zaključevali v zgodnji pomladi prihodnjega leta.

Pri tem se bomo skušali dosledno držati predloga samih udeležencev, da bi se znova dobili pri discipliniranem ožemanju možganskih zavojev v enakih skupinah, kot smo se zbrali doslej, da bi delo samo nadaljevali in dopolnjevali, ne da bi morali kje začenjati znova.

Do ponovnega snidenja želim udeležencem prijetne ure ob branju literature in dodatni nalogi - beleženje izkušenj ob neposredni praksi - da bi res vsi pomagali ustvariti čim boljša izhodišča za enotno delo z vedenjsko in osebnostno motenimi otroki in mladoletniki v našem kulturnem prostoru.

I.M.

Glosa

KO PRIDE BOLEZEN

"Ne verjamem, da imam res to bolezen. To ni mogoče. Saj sem vse življenje delal in delal, nič mi ni bilo. Vem, da sem premalo pazil nase. Saj veste, kaj zahteva parketarski poklic. Ves prepoten delaš na prepihu, hitiš, ker te delo priganja. Mesece in mesece sem delal po ves dan. Nisem pazil na zdravje, to je res. Če sem imel vročino, sem pojedel tableto in naprej delal. Tako sem zbolel na ledvicah. Pa so me zdravniki kar dobro pozdravili.

Zdaj pa ti napadi. Tega ne morem razumeti. Saj niso pravi božjastni napadi, videl sem, kako je metalo mlajšega brata, ki je umrl. Jaz pa le za trenutek obstanem. Zdravnik pravi, da imam epilepsijo. Kar mislim, da mi je dal to diagnozo, ker sem mu povedal za brata."

Že od malega je samo delal. Doma so zgodaj izgubili očeta. Ker je bil najstarejši, si je moral po končani šoli takoj poiskati delo. Bil je v veliko oporo materi. Vedno je želel, da bi se šolal, saj se je lahko učil. Pa ni bilo denarja.

Hotel je svojim otrokom nuditi tisto, kar sam ni imel. Zdaj pa se mu vse podira. Ne znajde se več. Vse je nanj naenkrat zgrmelo: bolezen, služba, pa tudi doma je vse narobe. Žena ga gleda postrani, saj ga lahko, vidi ga, ko doma postopa, zaslužka ni več, le boleznina.

"Ne morem se z njo pogovarjati o vseh skrbeh, ki mi hodijo po glavi. Saj veste, mož nekaj velja, če dela in nosi denar v hišo. Želela sva si postaviti svoj dom. Gledam jo, kako postaja nervozna, sitna, znaša se nad hčerkama, ki nista nič krivi. Tega ni kriva samo moja bolezen, še nekaj drugega je, kar povedal bom, Ne morem več držati v sebi."

Že več mesecev ima težave s potenco, vedno slabše je. Začelo

se je še pred boleznijo. Tega si ženi ne upa priznati. Izogiba se ji, da ji vedeti le, da je bolan.

Hči končuje osemletko, ves čas je bila odličnjakinja. Pred dnevi je slišal ženo, ko je otroka nagovarjala, da naj gre raje v službo: "Saj vidiš, kako je doma."

"Dopovedujem si, da bo bolje. Pa me kar v grlu stisne. Bežim iz stanovanja, hodim okoli, v očeh imam kar naprej solze. Jemljem zdravila, pa ni nič bolje. Najraje bi se kar umaknil. Mislim na smrt, pa mi pride pred oči moja mama. Če je zmogla ona, moram tudi jaz."

Kljub ustrezni terapiji ter pogostim kontrolnim pregledom postaja pacient vedno bolj depresiven. Zaradi resne suicidalnosti, se na timskem posvetu odločimo za hospitalizacijo.

x x x

"Jaz sem njegove žena. Prosil me je, da naj vam pridem povedat, da je v bolnici. Danes zjutraj sem ga peljala tja dol, saj veste, v vašo bolnico."

Ne vzdrži več, glas ji zatrepeta, spusti se v krčevit jok, ki je poln neke grozljive teže, ki se razliva po sobi in buta ob stene.

"Ne morem več, ne morem ne delati, ne spati, ne jesti. Pomislite, in jaz sem ga zmerjala z vlačugarjem, celo zapodila sem ga od doma. Vse to sta poslušala tudi otroka ...

Nekako dve leti nazaj je tega, kar se me je začel izogibati. Ni hotel več spati z menoj. Mislila sem, da je vmes druge. Zmerjala sem ga, podila od doma, vse sem mu izrekla. Večkrat se je zgodilo, da ga tudi ponoči ni bilo domov. Nele zdaj mi je povedal, da je tiste noči prespal pri sestri. Raje je prenašal moje psovke, kot pa da bi mi povedal resnico ...

Pa je prišla še bolezen na ledvicah, pa še ti napadi. Mislila sem, da me bo konec. Posebno hudo pa je bilo zadnje tedne. Opažala sem, da postaja vedno bolj nemiren, ponoči ni spal, kar taval je okoli. Postalo me je strah zanj, v službi nisem mogla

več delati, kar naprej sem mislila na to, kaj se dogaja doma. Strah me je bilo, da se ne bi nekega dne kar obesil...

Zdaj, ko mi je vse povedal, mi je še huje kot takrat, ko sem mislila, da ima drugo žensko. Kakšno krivico sem mu delala? Kaj je vse prestajal, ko sem ga zmerjala in ga podila od doma? Tako me je sram, tako mi je hudo. Kaj naj storim?"

IN MEMORIAM
prof. dr. Anton Kržišnik

28. decembra 1973 je v Ljubljani umrl prof. dr. Anton Kržišnik, odličen pravnik, politik, pedagog in znanstvenik, velik humanist in borec za napredek in uresničitev človečanskih pravic.

Rodil se je v kmečki gorenjski družini v vasi Podobeno, 8.6. 1890. Maturu je opravil na gimnaziji v Kranju, diplomiral in promoviral pa je na pravni fakulteti v Pragi.

Že med prvo svetovno vojno se je znal zavestno opredeliti: kot zaveden Slovenec je dezertiral iz avstrijske vojske, se pridružil Pivkovemu odredu in se boril za osvoboditev izpod avstrijskega jarma.

Po prvi svetovni vojni je najprej služboval v Bosni, nato pa v Celju kot sodnik upravnega sodišča. V NOV je sodeloval od leta 1941. Bil je predsednik Višjega vojaškega sodišča G Š NOV in PO Slovenije, član SNOS-a, izvoljen je bil za člana predsedstva AVNOJ-a in za člana NKČJ-a, v katerem je prevzel mesto ministra za socialno varstvo.

Ko se je po osvoboditvi vrnil v Ljubljano je v slovenski vladi prevzel resor za socialno skrbstvo. Nato pa je bil izvoljen za podpredsednika Ljudske skupščine ljudske republike Slovenije, na tem mestu je ostal vse do svoje upokojitve.

Po upokojitvi pa se je socialni politiki posvetil kot znanstvenik. Aktivno je sodeloval v Komisiji za ustanovitev Višje šole za socialne delavce v Ljubljani in leta 1955 postal profesor za predmet Zgodovina socialnih služb, ki ga je kasneje razvil in razširil v predmet Socialna politika, ki ga je na šoli predaval vse do leta 1969. S šolo pa je sodeloval vse do zadnjega. Za tisk je pripravil "Zgodovino socialne politike in socialnih služb v predkapitalističnih družbeno-ekonomskih formacijah", ki čaka na objavo. Stalno je še naprej dopolnjeval in razširjal teoretična izhodišča socialne politike in leta 1973 izdal izpopolnjeno izdajo skript "Socialna politika - splošni del".

Prof. dr. Kržišnik je zaoral v neobdelano ledino, lahko rečemo, da je opravil pionirsko delo, ko je postavil znanstvene temelje socialistične socialne politike pri nas. Njegove znanstvene dosežke so priznale in osvojile vse višje šole za socialne delavce v Jugoslaviji. Delal je z veliko zavzetostjo in požrtvovalnostjo. Svoje znanstveno delovanje je izvajal samo v okviru Višje šole za socialne delavce. V Sloveniji nimamo nobene institucije za raziskovanje na področju socialne politike. Sama šola pa tudi ni imela možnosti za znanstveno raziskovalno dejavnost. Zato so bili pogoji za njegovo znanstveno delo zelo otežkočeni. S svojo vstrajnostjo pa je premagoval vse ovire. Spremljal in proučeval je vsa družbena dogajanja na področju socialno - političnih dejavnosti in z dialektično metodo izgradil znanstveno teorijo o socialni politiki v socialistični družbeni ureditvi v pogojih družbenega in delavskega samoupravljanja. Opredelil je mesto in vlogo socialne politike na osnovah teoretičnih marksističnih izhodišč, programa ZKJ sprejetega na VII. kongresu ZKJ in drugih pomembnih dokumentih naših najvišjih partijskih in predstavniških organov. Socialno politiko v samoupravni socialistični družbi je pojmoval široko, definiral jo je kot: "skupek prizadevanj ukrepov in služb države in družbenih organizacij za zagotovitev in izboljšanje delovnih in življenskih pogojev širokih ljudskih množic".

Razdelil jo je na dva dela: na politiko socialnega varstva in politiko dviga življenskega standarda na področju gospodarstva, zdravstva, prosvete, komunalnih služb in stanovanjske politike.

Skrb za človeka, za njegovo blagostanje in srečo je neposredni cilj socialistične socialne politike. Zato je politiki dviga življenskega standarda posvetil enako oziroma večjo pozornost kot politiki socialnega varstva.

S svojim delom in zavzetostjo pa je tudi veliko pripomogel k temu, da je socialna politika kot družbena dejavnost dobila večji in ustrežnejši družbeni pomen.

Zapuščina njegovega znanstvenega dela je zelo obsežna. Spominu velikega pokojnika pa se bomo najbolj oddolžili, če bomo njegovo delo nadaljevali in razvijali njegove znanstvene dosežke.

Nika Arko

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo
- Višja šola za socialne delavce
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

Urejuje uredniški odbor: Tone Brejco, Franci Brinc, Majda Kramar, Berta Leskovic, Blaž Mesec, Janko Perat, Ela Župančič.

Glavni urednik: Pavel Dolar

Odgovorni urednik: Tone Brejco

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 23-114.

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina je 30 din, posamezna številka stane 5 din.

Naročnino vplačajte na račun št. 50100-503-40916.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

